

SANOMALEHTI KESKISUOMALAISEN VINKKILAATIKOIDEN KUVAN JA
SANAN SUHTEET SEKÄ VINKKIOTSIKOIDEN REPRESENTAATIO

Pro gradu -työ Jyväskylän
yliopiston suomen kielen
laitoksessa keväällä 1999

Anne Tolppila

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos suomen kielen laitos
Tekijä Anne Tolppila	
Työn nimi Sanomalehti Keskisuomalaisen vinkkilaatikoiden kuvan ja sanan suhteet sekä vinkkiotsikoiden representaatiot	
Oppiaine suomen kieli	Työn laji pro gradu -työ
Aika tammikuu 1999	Sivumäärä 122 + liitteet
<p>Tiivistelmä - Abstract</p> <p>Tutkimusaineistona on sanomalehti Keskisuomalaisen 183 vinkkilaatikkoa ajalta 2.1. - 30.4.1997. Kuvan ja otsikon sisältävä vinkkilaatikko sijaitsee etusivulla lehden nimen yläpuolella ja on vajaan kahden palstan levyinen. Se on sisäsivujen juttujen mainos.</p> <p>Teoriapohjaa tutkimukselle antaa Norman Faircloughin kehittelemä viestintätilanteen kriittisen diskurssianalyysin viitekehys, johon kuuluvat tutkittava teksti, diskurssikäytäntö ja sosio-kulttuuriset käytännöt. Tutkielmaan sovelletaan diskurssijärjestysten (genre, aihepiiri, diskurssi) ja representaatioiden (lauseen eri elementit ilmaisevat prosesseja, osallistujia ja olosuhteita) tutkimusta.</p> <p>Vinkkilaatikoiden 18 aihepiiristä neljä suosituinta ovat Pulssi (27 %), Ulkomaat (16 %), Kulttuuri (14 %) ja Kotimaa (11 %). Vinkkiotsikot voidaan jakaa kuvatekstin (10 %), varsinaisen otsikon (30 %) ja varsinaisen vinkkiotsikon (60 %) genreihin sen perusteella, miten vinkkiotsikko liittyy vinkkikuvaan. Kuvatekstin genressä on aihekuvia 50 % ja henkilökuvia 44 %. Varsinaisissa otsikoissa aihekuvia on 48 % ja henkilökuvia 33 %. Varsinaisten vinkkiotsikoiden yleisimmät kuvat ovat henkilö- (43 %), aihe- (37 %) ja tapahtumakuvia (14 %).</p> <p>Vinkkiotsikoiden toiminnan tyypeistä on tekoja 37 %, asiantilaa ilmaisevia 27 %, tapahtumia 23 %, mentaalista toimintaa 10 % ja sanallista toimintaa 3 %.</p> <p>Modaalisuutta on vinkkiotsikoissa vain 4 % verran. Vinkkiotsikot sisältävät eniten uutisdiskurssia (30 %), puhekielen diskurssia (26 %) ja viihteen diskurssia (24 %), mistä voi päätellä, että vinkkiotsikot ovat viihteellisiä.</p> <p>Vinkkiotsikoiden kymmenestä teemaryhmästä yleisimpiä ovat henkilöt (39 %), asia (19 %) ja paikka (11 %).</p>	
Asiasanat diskurssianalyysi, Keskisuomalainen, otsikkokieli, kuvateksti, lehtikuva, vinkkilaatikko	
Säilytyspaikka suomen kielen laitos	
Muita tietoja	

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	1
1.1. Otsikointi	1
1.2. Otsikoinnin tutkimus	2
1.3. Tutkimuksen tavoitteet, aineisto ja menetelmät	5
2. DISKURSSIANALYYSIN SOVELTAMISESTA TIEDOTUSVÄLINEIDEN TEKSTEIHIN	8
2.1. Representaatiot, identiteetit ja suhteet ideologian kantajina	8
2.2. Lähestymistapoja tiedotusvälineiden diskurssiin	15
3. VINKKILAATIKON KUVAN JA SANAN SUHTEET	20
3.1. Lehtikuvan, kuvatekstin ja tekstin työnjako	20
3.2. Vinkkilaatikoiden aiheiden ja kuvituksen jakaumat	26
3.3. Vinkkiotsikot genreittäin eli kuvatekstinä, otsikkona ja varsinaisena vinkkiotsikkona	31
3.3.1. Kuvatekstien aihejakaumat ja kuvatyypit	32
3.3.2. Otsikoiden aihejakaumat ja kuvatyypit	37
3.3.3. Varsinaisten vinkkiotsikoiden aihejakaumat ja kuvatyypit	56
4. VINKKIOTSIKOIDEN REPRESENTAATIOIDEN TARKASTELUA	74
4.1. Vinkkiotsikon toiminnan tyypit	74
4.1.1. Teko S+V+O	76
4.1.2. Asiantila S+V+PR	81
4.1.3. Tapahtuma S+V	87
4.1.4. Mentaalinen toiminta	90
4.1.5. Sanallinen toiminta	92
4.2. Vinkkiotsikoiden modaaliset asteikot ja diskurssit	93
4.3. Vinkkiotsikoiden temaattisuus	106
5. PÄÄTÄNTÖ	114

LÄHTEET

120

LIITE 1

1. JOHDANTO

1.1. Otsikointi

Sanomalehden otsikko ei ole "kakunkoriste", sillä tutkimuksen mukaan keskimääräinen lukija silmäilee maakuntalehdestä 32 jutun otsikot. Näistä jutuista lukija edelleen valitsee puolet (16), joista lukee ingressit ja lopulta syventyy kokonaan vain 12 juttutekstiin. (Miettinen 1980: 183.)

Lukija on avainasemassa, kun toimittaja miettii jutulleen otsikkoa. Hyvän lehtimiestävän mukaan otsikolla pitää olla katetta jutun sisällössä eikä se saa luvata liikoja (Kotilainen 1989: 71). Otsikko on jutun mainosteksti, jonka pitää iskevyydellään ja tiiviydellään houkutella lukijaa ja antaa hänelle nopeasti tietoa jutun sisällöstä (Miettinen 1984: 171). Jutun pääasia on tultava otsikosta selvästi esiin, niin että väärinkäsityksiä sisällöstä ei synny, vaikka lukija ei lukisikaan muuta kuin otsikon (Kotilainen 1989: 71). Otsikon saama tila ja paikka lehdessä kertovat lukijalle, kuinka tärkeänä toimitus pitää juttua, ja samalla ne lisäävät lehden luettavuutta (Miettinen 1984: 171).

Otsikko paljastaa uutisen tai muun jutun pääaiheen, jolloin se toimii koko tekstin tiivistelmänä. Kiinnostava otsikko herättää lukijan ennako-odotukset ja aiemmat tiedot aiheesta (makropropositio) ja siten valmistaa lukijaa jutun sisältöön. (van Dijk 1988b, 36, 40.) Varsinkin pitemmillä uutisilla tiivistelmän tehtävää hoitavat myös pääotsikolle alisteiset esi- ja jälkirivi, ingressi ja väliotsikot. Ingressi eli johdantokappale voi olla tekstistä erillisenä ja lihavoituna tai sitten tekstin ensimmäisenä kappaleena. Otsikot edeltävät aina ingressiä sekä ingressi itse tekstiä. (van Dijk 1988b, 53.)

Kotilainen, Miettinen ja Okkonen ovat yksimielisiä

hyvän otsikon tuntomerkeistä. Miettisen (1984, 171) sanoin iskevyyden, aktiivisuus, ilmaisuvoimaisuus, selkeys ja konkreettisuus tekevät otsikosta houkuttelevan. Selkeys rakentuu Kotilaisen (1989, 78-80) mielestä yhtä lailla otsikon sisällöstä kuin muodosta. Yksinkertaiset, tutut sanat sekä lauseenvastikkeiden, lyhenteiden, välimerkkien ja numerosarjojen välttäminen helpottavat otsikon ymmärtämistä. "Soinnuttelua ja otsikolla kikkailua" Kotilainen ei tuomitse, paitsi jos ne heikentävät sisällön selkeyttä.

Otsikkoilmeeseen vaikuttavat väline (lehden myyntitapa, kilpailuasema ja tavoite), aihe (esimerkiksi asialähtöinen - ihmislähtöinen), juttutyypin (uutisotsikko, featureotsikko, mielipideotsikko) ja jutun kerronnan sävy (Okkonen 1980: 240-241). Toisin sanoen otsikon tyyli ei saa poiketa jutun tyylistä eikä myöskään mahdollisesta kuvituksesta, esimerkiksi pää- eli otsikkokuvasta. Kun teksti ja kuva tukevat toisiaan, "silloin niillä on suurin mahdollinen yhteisteho, synergia". (Kotilainen 1989, 117.) Lisäksi otsikon rakentamiseen vaikuttavat Fowlerin mukaan (1991, 182-183) taitto, tehtävä (tiivistelmä vai konnotatiivinen), suoran puheen kaltaisuus, kontekstin vaikutus, artikkeleiden viestinnällinen tehtävä ja eris- tai yleisnimien käyttö.

Otsikoita voi Okkosen (1980, 242) mukaan jaotella ilmeen perusteella kolmenlaisiin tyypeihin: leimaotsikoihin (*Vietnamin sota*), kertoviin otsikoihin (*Lahden urheilukeskus ei siedä viivytyksiä*) ja sävyttäviin otsikoihin (*Penneistä kiinni, Harkittuako?*).

1.2. Otsikoinnin tutkimus

Vielä vuonna 1980 ruotsalainen lingvisti Ingrid Mårdh päi-

vitteli *Headlines*-tutkimuksessaan, kuinka vähän otsikkokieltä on tutkittu. Hän mainitsee seitsemän eri tutkijaa, jotka ovat tutkineet otsikkokieltä esimerkiksi englantilaisista sanomalehdistä (*The Times, Weekly News, Daily Express, Daily Mirror, The Daily Telegraph, The Observer*), amerikkalaisista aikakauslehdistä (*Newsweek, Time, New York Times*) ja ruotsalaisista sanomalehdistä (*Dagens Nyheter*).

Näistä kokoavin tutkimus on Mårdhin mielestä H. Straumannin *Newspaper Headlines, Study in Linguistic Method* vuodelta 1935. Straumannin tutkimus on otsikkokielen tutkimuksen pioneerityö. Hän seurasi otsikkokielen kehitystä vuoden 1622 *Weekly News* -sanomalehdestä Ranskan vallankumouksen, Napoleonin sotien, Intian kapinan, buurisotien ja suursodan ajoilta 1900-luvulle. Straumann lähestyi otsikkokieltä siitä näkökulmasta, että se olisi itsenäistä kieltä. Hän ei halunnut luokitella eikä kuvailla otsikoita perinteisen kielioppijaon mukaan morfologian, syntaksin tai semantiikan avulla vaan hän luokitteli otsikkokieltä muodon ja aseman perusteella sekä tutki mahdollisia muodon eri tehtäviä. Hän myös vertaili otsikoiden semantiikkaa alkuperäisessä kontekstissa ja yleisen kulttuurisen taustan pohjalta. Tutkimuksen puutteena Ingrid Mårdh pitää kuitenkin tavallisten kielioppikategorioiden hylkäämistä, sillä se estää otsikkokielen liittämistä tyylillisesti merkitsemättömään kieleen "stylistically unmarked language, common core". (Mårdh 1980, 17-20.)

Ingrid Mårdh itse on tutkinut *The Times* - ja *Daily Mirror* -sanomalehtien etusivujen otsikoiden kielioppia *Headlines*-väitöskirjassaan. Hän on tutkinut otsikoiden typografiaa muodon, koon ja aseman kannalta. Hän on jakanut otsikoita verbaalisiin, nominaalisiin ja adverbiaalisiin sekä tehtävän perusteella väittäviin, kysyviin, käskeviin ja huudahtaviin. Otsikoiden rakenteessa hän on kiinnittänyt

huomiota luettavuuteen sekä sanojen ja lausekkeiden pituuteen, pää- ja sivulauseiden käyttöön sekä nominaalisiin rakenteisiin. Englannin kielessä artikkelin käyttö on oleellista, ja Mårdhkin keskittyi laajimmin juuri artikkeleiden määrällisyyteen ja epämäärällisyyteen eri yhteyksissä. Lisäksi Mårdhia kiinnostivat *olla*-verbin apuverbiys ja kopulatiivinen käyttö sekä verbin poisjätto.

Jyväskylän ja Helsingin yliopistojen suomen kielen laitoksilla on 1980-luvulla tehty samansuuntaisia pro gradu -töitä kuin Mårdhin väitöskirja Lundin yliopistossa. Pro gradu -työt on rajattu joko juttutyypin perusteella, esimerkiksi Mauno Tossavaisen (1976) *Helsingin Sanomien uutisten otsikkokielen pääpiirteitä* tai aiheen perusteella Annikki Hirvinen (1984) *Helsingin Sanomien ja Keski-suomalaisen urheiluaiheisten otsikoiden erityispiirteitä*. Otsikointia on tutkittu sanomalehdistä myös laajemmin, esimerkiksi Sirpa Rönkkö (1985) *Sanomalehdistön otsikkokieli*, tai tutkimusaihe on rajattu yhteen lehteen Riitta-Leena Sorsa (1983) *Havainnot ja Suur-Keuruun Sanomien otsikkokielestä*. Aikakauslehtien otsikointia on tutkinut Sari Jokinen (1993) *Naistenlehtien otsikkokielen analyysia* -pro gradu -työssään.

Ainakin Hirvinen, Sorsa ja Jokinen ovat tutkineet pro gradu -töissään otsikkokielen sanastoa (esimerkiksi sanaluokka, rakenne, usein toistuvat sanat, tehokeinot), lauseoppia (virketyypit, lauseyhdistykset, lauseenvastikkeet, puhefunktioiden mukaiset lausetyypit, elliptisyys, tehokeinot), semantiikkaa (synonyymit, kielikuvat, sanaleikit, fraasit) ja yleensä luettavuutta (otsikoiden pituus, väli-merkit).

1.3. Tutkimuksen tavoitteet, aineisto ja menetelmät

Tavoitteenani on tutkia sitoutumattoman maakuntalehden *Keskisuomalaisen* vinkkilaatikoita, joissa sekä kuva että otsikko viittaavat sisäsivujen juttuihin. Vinkkilaatikko sijaitsee etusivulla lehden nimen yläpuolella ja on vajaan kahden palstan levyinen. Laatikoita mahtuu sivun leveydelle neljä, mutta niistä ensimmäinen on *Keskisuomalaisessa* varattu nimipäiviä ja säätä varten. Vinkkilaatikko-nimeä käytän jatkossa tarkoittamaan otsikon ja kuvan yhdistelmää. Pelkän otsikon nimeän vinkkiotsikoksi erotukseksi juttuotsikosta. *Keskisuomalaisesta* käytän lyhennettä KSML.

Vinkkilaatikoiden käyttöönotto oli osa *Keskisuomalaisen* ulkoasuprojektia vuosina 1994 - 95. Ennen *Keskisuomalaisen* tammikuisia 125-vuotisjuhlia vuonna 1996 lehti halusi uudistaa ulkoasuaan, ja muun muassa vinkkilaatikat otettiin käyttöön syksyllä 1995. Suomalaisista sanomalehdistä ainakin *Länsi-Savo*, *Kouvolan Sanomat*, *Karjalainen*, *Lapin Kansa* ja *Itä-Häme* käyttävät vinkkilaatikoita etusivuillaan. *Keskisuomalaisen* toimituspäällikkö Heikki Marttilan mielestä vinkkilaatikat palvelevat ennen kaikkea lukijaa antamalla vihjeen jutusta jo etukäteen. Vinkkilaatikoiden toinen merkittävä tehtävä hänen mielestään on lehden ulkoasun elävöittäminen. (Marttila 1997).

Vinkkilaatikon aiheen valitsee toimitussihteeri, mutta myös toimittaja itse voi ehdottaa juttuansa vinkkilaatikkoon. Aiheen valinnassa ratkaisee jutun kiinnostavuus lukijan kannalta. Vinkkiotsikon ja otsikkoon liittyvän kuvan valitsee lähinnä toimitussihteeri, mutta toimittajillakin on siihen mahdollisuus. Maanantaisin ja perjantaisin etusivu on yleensä myyty ilmoituksille kokonaan, jolloin vinkkilaatikoille ei ole ollut tilaa. Ilmoitukset eivät kuitenkaan

Heikki Marttilan mielestä vähennä vinkkilaatikoiden arvoa tai merkitystä, sillä vinkkilaatikot eivät ole sivuntäytettä vaan hyvien juttujen mainoksia. (Marttila 1997).

Sanomalehti *Keskisuomalainen* on perustettu 1871. Lehden päätoimittaja on Erkki Laatikainen. Toimitushenkilökuntaa *Keskisuomalaisessa* on Heikki Marttilan (1997) mukaan 70 - 80. *Keskisuomalaisen* keskilevikki oli vuonna 1996 75 442 kappaletta, ja vuoden 1997 LT-levikki kesäkuulta (Levikin Tarkastus oy:n tekemä levikitutkimus) on 75 770. Lukijoita lehdellä on 189 000, ja se on Suomen kuudenneksi luetuin seitsenpäiväinen sanomalehti *Helsingin Sanomien*, *Aamulehden*, *Turun Sanomien*, *Kalevan* ja *Savon Sanomien* jälkeen (KSML 17.9.1997). *Keskisuomalaisessa* 17.9. julkaistu Suomen Gallup-Median lukijatutkimusvuosiraportti on syksyiltä 96 ja keväältä 97. *Keskisuomalaisella* on tällä jaksolla ollut 1000 lukijaa vähemmän kuin edellisellä (KSML 17.9.1997).

Aineistoni on koottu neljän kuukauden ajalta 2.1. - 30.4.1997. Tuolta ajalta olen löytänyt 61 *Keskisuomalaisesta* vinkkilaatikoita 183 kappaletta. Tutkin vinkkilaatikoita itsenäisinä, tekstistä irrallisina elementteinä, joten jätän vinkkilaatikon mainostaman jutun sekä juttuotsikon tutkimuksen ulkopuolelle. Aion verrata kuitenkin vinkkilaatikoiden kuvia juttujen kuviin.

Keskisuomalaisen etusivun vinkkilaatikot mainostavat 18 eri aihepiirin juttua. Toimituksen nimeämät aihepiirit aakkosjärjestyksessä ovat *Artikkelit*, *Autosuomalainen*, *Humiseva Harju* (pakinamainen kolumni Pulssi-sivulla), *Hyvät rahat ja rumat* (pakinamainen kolumni Talous-sivulla), *Kotimaa*, *Kotisuomalainen*, *Kulttuuri*, *Luontopalat*, *Maaailman meno*, *Marttila* (kolumni), *Matkailu*, *Muoti*, *Pulssi* (featurejuttuja, viihdeutisia), *Suihko* (pakina), *Talous*, *Ulkomaat*, *Urheilu* ja *Viiikonvaihte*. Aihepiirejä ei voi verrata esiintymistiheyden

mukaan suoraan toisiinsa, sillä esimerkiksi teemasivut *Autosuomalainen* ja *Kotisuomalainen* ilmestyvät kerran kuukaudessa. Kerran viikossa keskiviikkona ilmestyvät *Luontopalat* ja sunnuntaisin *Marttila*, *Matkailu* ja *Viikonvaihte*. Vakio-osastot *Kotimaa*, *Kulttuuri*, *Pulssi*, *Talous*, *Ulkomaat* ja *Urheilu* ovat lehdessä päivittäin, joten niillä on suuri todennäköisyys tulla vinkkilaatikon aiheeksi. Toisaalta voisi olettaa, että esimerkiksi harvoin ilmestyviä pakinoita kannattaisi mainostaa.

Aihepiirien sisällä on monenlaisia juttutyyppejä eli genrejä, sillä esimerkiksi *Kulttuurin* sisältä löytyy uutisia, arvosteluja ja kolumneja. En kuitenkaan jaottele vinkkilaatikoita juttutyypeittäin, koska se edellyttäisi juttujen lukemista. Sen sijaan aihepiirit antavat lukijalle tietyn viitekehyksen, joka helpottaa juttutyypin ennakoimista, esimerkiksi *Kotimaa*-nimekkeen alla on luultavimmin uutisia kuin *Pulssi*-sivulla ja tätä tulkitsevaa viitekehystä aion käyttää apuna. Lisäksi selvitän, miten vinkkiotsikot vaihtelevat aihepiireittäin.

Sovellan otsikkokielen tutkimukseeni diskurssianalyysia ja keskityn tutkimaan otsikoiden representaatioita eli miten tapahtumat, tilanteet, suhteet, ihmiset jne. representoidaan eli ilmaistaan otsikoissa. Millaisia toiminnan tyyppisiä vinkkiotsikoissa on käytetty? Mitä representaatiot kertovat kirjoittajan suhteista aiheeseen ja lukijaan? Mitä teemoja on nostettu esiin? Kiinnostavaa on myös nähdä, kuinka viihdeellisiä tai asiallisia vinkkiotsikot ovat. Luulisi, että viihde puree mainoksessa paremmin. Teoriapohjaa olen etsinyt muun muassa diskurssianalyysin pioneeri Norman Faircloughin teoksesta *Miten media puhuu* (1997). Selitän ja esittelen diskurssianalyysin soveltamista sanomalehtiteksteihin tarkemmin seuraavassa luvussa. Vertailen esiintymien eroja

kvantitatiivisesti, mutta tutkimuksen pääpaino on kvalitatiivisessa pohdiskelussa ja lähiluvussa.

Haluan tutkia kuvan ja sanan yhdistämistä omassa luvussa. Vinkkilaatikoiden otsikolla ja kuvalla on erilaisia suhteita, sillä esimerkiksi vinkkiotsikko voi välillä muistuttaa enemmän kuvatekstiä kuin otsikkoa. Joskus otsikossa viitataan kuvaan suoraan ja ne ovat toisistaan riippuvaisia, mutta toisinaan kuva on "vain" kuvitustehtävässä. Kuvien tulkinta jäänee tarkastelussa denotaatiotasolle sekä apuvälineeksi vinkkiotsikoiden ryhmittelyyn ja lähilukuun. Mari Hankala on tehnyt Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitokselle pro gradu -työn *Helsingin Sanomien kuvateksteistä* (1994), jota muun muassa aion käyttää apuna.

2. DISKURSSIANALYYSIN SOVELTAMISESTA TIEDOTUSVÄLINEIDEN TEKSTEIHIN

2.1. Representaatiot, identiteetit ja suhteet ideologian kantajina

Sanomalehden toimittaja tai lukija eivät elä tyhjiössä. Eri aikakauden lukijoita ohjaavat kunkin ajan tiedonvälityksen konventioihin sekä yleiseen ja henkilökohtaiseen maailmankokemukseen ja stereotypioihin perustuvat odotukset (Kalliokoski 1996, 90). Toimittaja ei voi tuottaa puhdasta, yksiselitteistä ja itsenäistä tekstiä eikä lukija voi ottaa tekstiä vastaan vain yhdellä, toimittajan antamalla tavalla, sillä sekä puhuttu että kirjoitettu kieli ovat osa sosiaalisen toiminnan ja vuorovaikutuksen muotoa, diskurssia, kuten diskurssi kielitieteessä määritellään. Jälkistrukturalistisissa yhteiskuntateorioissa diskurssi merkitsee todellisuuden sosiaalista konstruktiota ja tiedon muotoa. (Fairclough

1997, 31.) Fairclough liittää nämä kaksi diskurssin merkitystä yhteen. Lisäksi hän tarkentaa, että diskurssi tarkoittaa sekä puhuttua että kirjoitettua kieltä sekä kuvia ja sanatonta viestintää (1997, 75).

Tiedotusvälineiden tekstiä on Faircloughin mielestä analysoitava diskurssina ja diskurssin on oltava osa tiedotusvälineiden diskurssianalyysia. Lingvistikissa teksti käsitetään laajasti: sanomalehden artikkeli on teksti, mutta niin on myös radio- ja televisio-ohjelma. Kirjallinen teksti on muuttumassa visuaalisemmaksi, sillä tekstin lisäksi kuvat, kartat ja graafiset esitykset liittyvät yhteen ja tukevat toistensa merkityksiä. Sen sijaan diskurssianalyysi kiinnittää tekstin ohella huomion diskurssikäytäntöihin sekä sosiokulttuurisiin käytäntöihin. (Fairclough 1997, 28-29.)

Diskurssikäytäntö tarkoittaa tekstin tuottamisen ja käyttämisen eri tapoja. Se on välittäjä tekstin ja sosiokulttuuristen käytäntöjen välillä, sillä sosiokulttuuriset käytännöt (taloudelliset, poliittiset ja kulttuuriset näkökohdat) muuttavat tuottamisen ja kuluttamisen tapoja, jotka puolestaan vaikuttavat tekstin ominaisuuksiin. Tätä kolmiosaista prosessia Fairclough kutsuu viestintätilanteen kriittisen diskurssianalyysin viitekehykseksi, joka täytyy ottaa diskurssijärjestyksen ohella huomioon diskurssityypin analyysissa. (1997, 78-81.)

Diskurssijärjestyksellä Fairclough tarkoittaa yhteisön diskursiivisia käytäntöjä eli sen tavanomaisia kielenkäyttötapoja, jotka mielletään verkostoiksi. Fairclough ottaa esimerkin koulumaailmasta, jossa luokassa ja koulupihalla käytetään erilaisia diskurssityyppejä. Toisaalta ne voivat sekoittua kuten myös diskurssijärjestykset (koti - koulu). (Fairclough 1997, 77.) Omaksi diskurssijärjestyksen esimer-

kikseni ottaisin sanomalehden toimituksen, jonka eri osastoissa ja juttutyypeissä käytetään osittain erilaisia ja osittain päällekkäisiä diskurssityyppejä (politiikka, hallinto, talous, viihde jne.). Diskurssijärjestykset, esimerkiksi sanomalehti ja aikakauslehti, toimivat yleensä erillään, mutta ne voivat omaksua toistensa käyttämiä diskurssityyppejä ja genrejä.

Diskurssijärjestykset rakentuvat kahdesta diskurssityyppien kategoriasta: genreistä ja diskursseista. Genre yhdistyy tiettyyn käytäntöön, ja se rakentaa sosiaalista käytännettä kuten esimerkiksi haastattelua tai mainostamista. (Fairclough 1997, 77.) Sanomalehdessä eri genrejä ovat esimerkiksi pääkirjoitus, uutinen, arvostelu ja pakina. Diskurssi on sosiaalinen käytäntö, jolle genre antaa puitteet ja jota representoidaan tietystä näkökulmasta. Diskurssit kuuluvat tiedon ja tiedon koostamisen alueelle, esimerkiksi marxilainen ja liberaalinen poliittinen diskurssi merkityksellistetään eri tavalla. Vaikka diskurssit ovat suhteellisen riippumattomia genreistä (lääketieteellinen diskurssi voi esiintyä uutisissa, haastattelussa, oppikirjoissa), tärkeämpää on tietää, mitkä aiheet ja teemat liittyvät tiettyyn genreen ja missä diskurssissa niitä esitetään. Genre ja diskurssi liittävät tiedotusvälineiden tekstien tutkimisen intertekstuaalisuuteen. (Fairclough 1997, 77, 78, 101.)

Kieli on siis tiukasti sidoksissa yhteiskuntaan. Kielen asema yhteiskunnallisena tuotoksena ja vaikuttajana kiinnostaa erityisesti kriittistä diskurssianalyysia (Fairclough 1997, 76). Siinä, kuten muussakin mediatutkimuksessa, on pohdittu ideologian vaikutusta tiedotusvälineiden teksteihin. Miten yhteiskuntajärjestelmissä toimivat valtasuhteet vaikuttavat joukkotiedotukseen ja miten joukkotiedotus

puolestaan valtasuhteisiin? Faircloughin mielestä ideologian paljastamiseksi on etsittävä tekstistä kielen representaatioita, identiteetit ja suhteet. (Fairclough 1997, 23.)

Representaatioilla Fairclough tarkoittaa, kuinka lause rakentuu erilaisista elementeistä ja kuinka nämä elementit ilmaisevat prosesseja (verbi), osallistujia (nominatit ja nominaalit) ja olosuhteita (adverbiaalit) ja miten nämä elementit on valittu. Representaatioon kuuluu myös se, kuinka lauseita yhdistetään ja jaksotetaan. Identiteetit ja sosiaaliset suhteet tulevat esiin tiedotusvälineiden diskurssista, joka Faircloughin (1997, 165) mukaan muodostuu kolmen erilaisen osallistujaryhmän vuorovaikutuksesta: toimittajista, yleisöistä ja "muista", kuten esimerkiksi poliitikot, ammattiyhdistysihmiset, hengelliset johtajat, tutkijat ja asiantuntijat. Kriittinen diskurssianalyysi tutkii, kuinka media rakentaa toimittajien, yleisöjen ja "muiden" yhteiskunnallisia ja yksilökohtaisia identiteettejä ja miten ryhmien välille luodaan suhteita.

Roger Fowler (1991, 94) on kiinnittänyt huomiota media-kielessä esiintyvään syrjintään. Hänen mielestään median käyttämät diskurssit helpottavat ja ylläpitävät yksilöihin ja ryhmiin kohdistuvaa syrjintää, koska kieli luo ja nimeää kategorioita ja asettaa asioiden välille suhteita ja rajoja. Yksilö luokitellaan tiettyyn ryhmään ja hänen odotetaan käyttäytyvän ryhmän tavoin. Esimerkiksi jos *nuori* nainen hakee töitä, hän luultavasti tulee raskaaksi parin vuoden sisällä, joten häntä ei kannata töihin ottaa. Diskurssin kautta nimet ja suhteet toistuvat puheessa ja kirjoituksissa ja siten niistä tulee pysyviä ja "tosia". Fowlerin mielestä (1991, 231-232) sanomalehti aina olettaa, että on vain yksi järkevä näkökulma asiaan kuin asiaan. Uutiset ja muut jutut kirjoitetaan niin, että tämä lehden kanta vahvistuu ja siitä

tulee itsestäänselvää, yleisjärkinen eikä sitä tarvitse kyseenalaistaa. Tähän kriittisen diskurssianalyysin on Fowlerin mielestä puututtava, sillä piilotetut rakenteet on tuotava tietoisuuteen.

Jyrki Kalliokoski on tutkinut kieltä, tunteita ja ideologiaa 1890-luvun *Päivälehd*en ja vuoden 1994 *Iltalehd*en uutisteksteistä. Hän on kiinnittänyt huomiota kahteen teksteissä ilmenneeseen valtasuhteeseen, nimittäin toimittajan (toimiva subjekti) ja artikkelin kohteen (toiminnan objekti) väliseen suhteeseen sekä lehden ja lukijan väliseen suhteeseen (1996, 73-75). Toimittajan ja hänen juttunsa kohteen valtasuhde on harvoin tasa-arvoinen, koska toimittaja kertoo kuulemastaan ja havaitsemastaan sekä luokittelee asioita omien kokemusten, havaintojen ja ideologian mukaan. Lisäksi jutun käsittelyyn vaikuttaa tiedotusväline.

Toimittaja ei ole enää lukijan yläpuolella kuten 1890-luvulla, jolloin esimerkiksi kaivosmiehen onnettomuus uutinen sisälsi selvää empatiaa ja kannanottoa. Toisaalta nykyään erilaiset yksittäiset väestöryhmät (ulkomaalaiset, seksuaaliset vähemmistöt, naiset, nuoriso, vanhukset) voidaan nostaa esiin stereotyyppien ja kliseiden avulla. Kalliokoski väittääkin van Dijkin (1995) tavoin, että kriittisen tekstintutkimuksen tutkimuskohde on vallan asymmetrian paljastus. (Kalliokoski 1996, 75.)

Fairclough lainaa M. Hallidayta, joka on vuonna 1978 ilmestyneessä kirjassaan *Language as Social Semiotic* jakanut kielen funktiot ideationaalisiin (representaatiot), interpersoonallisiin (suhteet ja identiteetit) sekä tekstuaalisiin (miten teksti koostuu lauseista). Hallidayn mielestä nämä kolme kielen funktiota toimivat tekstissä, virkkeissä ja lauseissa yhtäaikaisesti. Representaatiot ja ideationaalinen funktio kertovat kieleen sisältyvästä tiedosta, usko-

muksesta ja ideologiasta, kun taas interpersoonallinen funktio ilmaisee sosiaalisia suhteita, valtaa ja identiteettejä. (Fairclough 1997, 29.)

Funktioiden tutkiminen paljastaa kielestä ideologiaa. Fairclough (1997, 25-26) määrittää ideologian "väittämiksi, jotka käyvät ilmi tekstistä epäsuorasti ja esiintyvät yleensä sen alkuoletuksissa (itsestäänselvyydet) myötävaikuttaen eriarvoisten valta- ja hallintasuhteiden ylläpitämiseen ja muotoutumiseen". Ideologia liittyy hänen mielestään myös toisten, aiempien tekstien läsnäoloon tekstissä (intertekstuaalisuus).

Pertti Hemänus (1990, 88) on tutkinut ideologiaa muun muassa journalismin muotokielen kannalta. Muotokielen tutkimuksessa on vähitellen siirrytty narratologian ja retoriikan kautta diskurssianalyysiin, jolloin huomio on siirtynyt tekstin ilmissisällöistä piilosisältöihin. Hemänus (1976, 53, 61) yhdistää piilosisällöt piilovaikuttamiseen eli indoktrinaatioon. Joukkotiedotus käyttää kolmea eri signaali- ja symbolijärjestelmää: sanallista, kuvallista ja äänellistä. Suuri osa näistä signaaleista indoktrinoi vastaanottajaa jäsentämään ympäristöään ja koko yhteiskuntaa ja tämä puolestaan vaikuttaa hänen mielipiteisiinsä, asenteihinsa ja arvoihinsa. Indoktrinaatio tapahtuu Hemänuksen (1976, 64-65) mukaan sanaston valinnassa, sillä jos joukkotiedotus käyttää konkreettista kieltä ja yksilötason sanastoa, niin se ohjaa lukijaa ymmärtämään konkreettisia ilmiöitä ja yksilötason ongelmia. Myös sanojen ja kuvien konnotatiiviset merkitykset ovat indoktrinaatiota. Lisäksi joukkotiedotus piilovaikuttaa valitsemalla ja keksimällä stereotypioihin johtavia nimikkeitä, joita käytetään erityisesti otsikoissa, kun halutaan tiiviitä ja houkuttelevia ilmauksia. Indoktrinaatio heijastuu myös tekstin presuppositioista. (1976, 69-71.)

Stuart Hall (1972, 169-177) käyttää nimitystä kaksoisilmaisu tarkoittaessaan, kuinka muodolliset uutisarvot (esim. äskettäisyys, odottamattomuus, kielteisyys) ja ideologinen käsittely "sitovat sanomalehden sisäisen diskurssin yhteiskunnan ideologiseen universumiin". Tästä seuraa Hallin mukaan se, että uutisten muodolliset vaatimukset ilmenevät 'toimijoina' ideologian toistamiseksi sanomalehdessä. Ideologiset teemat saavat vaikutteita eri tavoin riippuen sanomalehden valitsemasta erityisestä tulkinnasta, jota ohjaa lehden toimituspolitiikka. Uutisarvot edellyttävät konsensustietoisuutta maailmasta eli rutiininomaista tietoutta yhteiskunnallisista rakenteista, jotka ovat tiedossa läsnäolevana tai poissaolevana. "Mitä on jo tiedossa" tarkoittaa Hallin mukaan joukkoa tervejärkisiä käsityksiä ja ideologisia tulkintoja, jotka pitävät yhteiskuntaa koossa jokapäiväisten uskomusten tasolla. Yrjö Ahmavaara (1969, 173) käyttää uskomusten sijasta nimitystä kokemus, sillä hänen mielestään jokapäiväisten yhteiskunnallisten kokemusten pohjalta tehdyt yleistykset määrittävät kokonaiskäsityksen yhteiskunnasta. Tämä kokemukseen perustuva kokonaiskäsitys tarkoittaa Ahmavaaran mielestä ideologiaa.

Mediakielen jutustelunomaisuus ja kaupallistuminen ovat esimerkkejä ideologian vaikutuksesta. Mediakieli on kahden jännitteen, informaation ja viihteen sekä julkisen ja yksityisen välisen jännitteen puristuksissa. "Julkisten asioiden media" muuttuu yhä enemmän jutustelunomaiseksi ja se liikkuu kohti viihdettä eli kaupallistuu. (Fairclough 1997, 20.)

Mediakielen jutustelunomainen tyyli kertoo Faircloughin (1997, 24) mielestä muuttuneista valtasuhteista. Muutos voi olla merkki lisääntyneestä tasa-arvosta julkisen ja yksityisen välillä, jolloin arkikieltä ja -kokemusta arvostetaan enemmän kuin ennen ja kansa siitä hyötyy. Toisaalta se voi

olla kansan manipulointia yhteiskunnallisesti ja poliittisesti, jolloin jutustelunomaistuminen muistuttaa enemmän ideologiaa kuin tasa-arvoa. Jos presidenttiä kutsutaan sanomalehdissä Maraksi ja pääministeriä Moosekseksi tai presidentin haastattelusta referoidaan puhekielenomaisia kohtia, niin ne kertovat puhekulttuurin vapautumisesta ja poliittisen journalismin muuttuneesta tavasta sekoittaa julkisen ja yksityisen diskurssin kielellisiä käytänteitä (Kalliokoski 1996, 72). "Marattelu" ja "moosestelu" tuovat nämä päämiehet lähemmäksi tavallisia lukijoita, mutta toisaalta tuttavallinen nimittely voidaan kokea kosiskeluksi tai vähättelyksi.

Milla Kajanne Helsingin kauppakorkeakoulun kielten ja viestinnän laitokselta on arvostellut Virittäjän sivuilla (4/1997: 638-640) Faircloughin Miten media puhuu -teoksen suomennosta käsitteiden jäykkyyden ja määrän takia, esimerkiksi diskurssijohdoksia on käytetty runsaasti. Kajanteen mielestä mediakirja on vain yksi osa CDA-ytimistä ketjua, mutta kirja on aiheensa puolesta aikaan sopiva, sillä se kulkee yksityisen ja julkisen välimaastossa. Varsinainen oppikirja se ei kuitenkaan Kajanteen mielestä ole, koska "teoksessa korostuu ohjelmajulistus ja jonkinlainen jälkihermasilainen tai post-postmanilainen näkökulma".

2.2. Lähestymistapoja tiedotusvälineiden diskurssiin

Fairclough (1997, 33-51) on esitellyt tiedotusvälineiden diskurssia koskevaa aiempaa tutkimusta. Hänen esittelynsä ei ole tarkoitukseen ollen kaikenkattava, sillä hän keskittyy niihin lähestymistapoihin, jotka ovat oleellisia hänen esittelemänsä analyttisen viitekehyksen kannalta. Esittely

riittänee kuitenkin oman tutkimukseni taustaksi. Esitellyiksi tulevat lingvistinen ja sosiolingvistinen analyysi, keskusteluanalyysi, semioottinen analyysi, kriittinen lingvistiikka ja sosiaalisemiottiikka, sosiokognitiivinen analyysi ja kulttuurigeneerinen analyysi. Käytännössä nämä lähestymistavat sekoittuvat, ja tutkijat käyttävät niitä päällekkäin.

Lingvistiikan tutkimuskohde on kieli sinällään. Tiedotusvälineiden teksteissä lingvistejä (Mårdh 1980, Straumann 1935) on kiinnostanut esimerkiksi otsikkokielen lauserakenteen omalaatuinen kielioppi. Sosiolingvisteistä Bell (1991) on tutkinut korrelaatioita erilaisten kielellisten piirteiden ja erilaisten sosiaalisten kontekstien välillä. Faircloughin (1997, 34) mielestä Bell käsittelee joukkoviestinnän sosiaalisia аспекteja kuitenkin melko kapea-alaisesti eikä hän osoita kielen ja sosiokulttuurisen kontekstin välisiä systemaattisia kytköksiä.

Keskusteluanalyysin ovat kehittäneet "etnometodologeina" tunnetut sosiologit. Etnometodologia tutkii jokapäiväistä elämää "taitoa vaativana suorituksena" sekä niitä "metodeja", joilla ihmiset arjesta selviytyvät. Osa tutkijoista (Atkinson ja Heritage 1984) on kiinnostunut keskustelusta ja keskustelun tuottamis- ja tulkintatavoista. Heritage esimerkiksi on tutkinut uutishaastattelusta haastattelijan käyttämiä formulointeja, joilla he koostavat yhteen sen, mitä haastateltu on sanonut. Heritagen mielestä uutishaastattelussa institutionaalisia ongelmia ratkotaan teknisillä keinoilla ja haastattelua leimaa normatiivisuus. Fairclough huomauttaa, että uutishaastattelut eivät ole yhtenäinen lajityyppi, sillä niissä on huomattavaa kulttuurin muovaamaa vaihtelua ja käytännöt vaihtelevat välineestä, ohjelmatyypistä ja haastattelijan tyylistä riippuen. Keskusteluanalyy-

sin etuna Fairclough pitää sitä, että tiedotusvälineiden kielen järjestymistä voidaan kuvailla yksityiskohtaisesti. Toisaalta keskusteluanalyysissa keskitytään vuorovaikutukseen, jolloin representaatiot ja siihen liittyvät kielelliset seikat jäävät käsittelemättä. Keskusteluanalyysista ei myöskään selviä, miten puhe on yhteydessä yhteiskuntaan ja kulttuuriin (valtasuhteet, ideologiat, kulttuuriset arvot). (1997, 35-38.)

Semioottinen analyysi pyrkii tiedotusvälineiden kulttuuriseen tutkimiseen tekstien erittelyn avulla. Hartley (1982) on tutkinut semioottisia koodeja ja konventioita, jotka jäsentävät uutisjuttujen sekä kielellistä että visuaalista ilmaisua. Kieleen liittyvistä koodeista ja konventioista hän on analysoinut muun muassa juttujen kategorisointia muutamiksi pääaiheiksi, uutisarvon vaikutusta aiheiden käsittelyyn, yleisön puhuttelua ja keskustelunomaisuutta. Semioottinen analyysi osoittaa tekstien yhteyden ideologioihin, valtasuhteisiin ja kulttuurisiin arvoihin, mutta se ei voi tarkastella tekstien "tekstuurin" yksityiskohtia kuten lingvistiikka, sociolingvistiikka, kriittinen lingvistiikka, sosiaalikognitiivinen ja kulttuurigeneerinen analyysi. (1997, 38-39.)

Kriittinen lingvistiikka on diskurssianalyysin muoto, jonka suurimpia tutkimuskohteita on tiedotusvälineiden diskurssi. Se perustuu "systemiselle" lingvistiselle teorialle (Halliday 1978, 1985), joka paljastaa tekstien monifunktioisuuden. Tekstit representoivat maailmaa (ideationaalinen funktio) sekä esittelevät sosiaalisia suhteita ja identiteettejä (interpersoonallinen funktio). Teksti siis rakentuu valinnoista, joita tehdään sanaston, kieliopin ja muiden järjestelmien vaihtoehtojen välillä. Etenkin representaatioiden tutkimuksesta selviää, kuinka tapahtumia,

ihmisiä ja asioita kuvataan ja millaisia lauseopillisia valintoja kuvauksen yhteydessä tehdään. Kriittisen lingvistiikan piirissä on tutkittu muun muassa "diskurssin etenemistä" (Trew 1979a, 1979b), kuinka esimerkiksi uutistoimistosta tulleen jutun diskurssi muuttuu, kun sitä käytetään uutisjutun lähteenä. Kriittistä lingvistiikkaa on moitittu liiasta keskittymisestä representaatiohin sekä siitä, että yleisön tulkinnallisia käytäntöjä ei ole otettu huomioon tekstien tulkinnassa. Myös intertekstuaalisuus - tekstien rakentuminen diskursseista ja genreistä - jää vähemmälle huomiolle kuin kieliopillisessa analyysissä. (1997, 39-43.)

"Sosiaalisemiottiikka" on irronnut kriittisen lingvistiikan parista omaksi lähestymistavakseen. Tarkastelun kohteena ovat kielen ohella "visuaalinen semiosis", tuotannon ja tulkinnan käytännöt sekä kiinnostus diskurssin sisäisiin kiistoihin ja historiallisiin muutoksiin sekä genreteorian kehittämiseen ja tekstien intertekstuaaliseen analyysiin. Sosiaalisemiottiikan visuaalisten merkkien tutkimus sopii hyvin televisioanalyysiin. (1997, 44.)

Etenkin lehti uutisen diskurssiivista analyysia on kehittänyt van Dijk (1988a, 1988b, 1991). Hän jäsentää diskurssin kolmeen käsitteelliseen ulottuvuuteen tekstiin, diskurssikäytäntöön ja sosiokulttuuriseen käytäntöön, joista diskurssikäytäntö toimii välittäjänä tekstin ja sosiokulttuurisen käytännön välillä. Van Dijkin tutkimuksissa on siirrytty kriittisen lingvistiikan käyttämästä tekstianalyysistä diskurssianalyysiin. Van Dijkin lähestymistapaa voidaan kutsua "sosiaalis-kognitiiviseksi", koska hän painottaa kognitiivisten "mallien" ja "skeemojen" tehtävää tuotannon ja ymmärtämisen muotoilussa. Fairclough taas painottaa sitä, kuinka tuotanto ja ymmärtäminen pohjautuvat käytettävissä

oleviin genreihin ja diskursseihin. Edelleen van Dijk on tutkinut, kuinka yhteiskunnalliset suhteet ja toiminta, esimerkiksi rasismien uusintaminen, syntyvät mikrotason rutiininomaisista käytännöistä. Fairclough taas painottaa, kuinka median kielen ja diskurssikäytäntöjen muuttuminen rakentaa sosiaalista ja kulttuurista muutosta.

Uutistekstien analyysin van Dijk on jakanut kolmeen alueeseen: uutisten rakenteisiin, tuotantoprosesseihin ja ymmärtämisprosesseihin. (1997, 44-45.) Uutisten rakenteenanalyysissä van Dijk erottaa "makrotason" ja "mikrotason" rakenteet. Makrotaso liittyy tekstin kokonaissisältöön, sen "temaattiseen" rakenteeseen ja mikrotaso tekstin kokonaisuuteen, "skemaattiseen" rakenteeseen. Jokainen skemaattisen rakenteen elementti vastaa temaattisen rakenteen tiettyä yleistä teemaa. Mikrotason analyysissä eritellään myös sanomalehtityylin lauseopillisia ja sanastollisia ominaispiirteitä sekä uutisoinnin kielen tehokeinoja. Makrostruktuurin ja skemaattisen rakenteen käsitteet ovat keskeisiä uutisten tuottamisen, ymmärtämisen ja uutisten rakenteen analyysissä. Van Dijkkin lähestymistavan heikkoutena Fairclough pitää keskittymistä representaatioon uutisdiskurssin yhteiskunnallisten suhteiden ja identiteettien sekä kielen interpersoonallisen funktion kustannuksella. Lisäksi uutistuotannon käytännöt eivät ole Faircloughin mielestä niin vakaita, kuin van Dijk tutkimuksissaan väittää. (1997, 45-47.)

Kulttuurigeneerinen analyysi tutkii niitä kulttuurisia ja yhteiskunnallisia vaikutteita, joiden mukaan tiedotusvälineiden genret kuten haastattelu tai jutustelu kehittyvät. Tämä geneerisen muodon analyysi on itsessään kulttuurianalyysin tapa. Kulttuurigeneerinen lähestymistapa kiinnittää huomion sekä vuorovaikutukseen että representaatioon. Pyrkimyksenä on myös suhteuttaa keskenään radion ja tele-

vision lajityyppien muutokset ja lähetystoiminnan "julkisuuden" kehitys (Habermas 1989). Tutkimuksissa (Tolson) on selvinnyt, kuinka lähetystoiminnan formaattien (puhe, komeedia) kokeelliset sekoittamiset ja lajityyppien yhdistely intertekstuaalisesti sekamuotoisiksi teksteiksi kytkeytyvät kulttuuristen muutosten laajamittaisiin suuntaviivoihin, esimerkiksi individualismiin ja refleksiivisyyteen. (1997, 47-49.)

3. VINKKILAATIKON KUVAN JA SANAN SUHTEET

3.1. Lehtikuvan, kuvatekstin ja tekstin työnjako

Kuva on lehden vetovoimaisin elementti, sillä jos jutun lukee noin kaksitoista lukijaa sadasta, niin kuvan lukee 26 lukijaa sadasta (Miettinen 1984, 182). Lehdissä puhutaan jutun kuvittamisesta, kun tekstin yhteyteen liitetään valokuva, piirros, grafiikka tai kartta. Lauri Kotilaisen (1989, 117) mielestä 'kuvitus'-sanon käyttö on kuvan ja lukijan halveksimista, sillä se viittaa siihen, että kuva olisi vain jutun höysteenä. Kuitenkin kuvitus vaikuttaa useampaan lukijaan kuin pelkkä teksti. Kun teksti kertoo tosiasioista ja mielipiteistä, niin kuva välittää aistimuksia ja oivalluksia. Koska teksti selittää ja perustelee, se on vaikutuksiltaan hidas, kun taas kuva on vaikuttamisessaan ja havainnollisuudessaan nopea. (Kotilainen 1989, 118.)

Lehtikuva informoi jutun koskettaman asian piirteistä, taustoittaa taustan tai historian piirteitä ja tulkitsee jutun asian merkitystä, vaikutuksia ja seurauksia. Jorma Miettisen vuonna 1980 tehdyn sanomalehtitutkimuksen mukaan maakuntalehdissä on käytetty eniten (89 %) informoivia

kuvia, kun taas taustoittavia kuvia on käytetty vain kuuden prosentin verran ja tulkitsevia viiden prosentin verran. Lehtikuvan on Miettisen mielestä herätettävä mielenkiintoa, havainnollistettava sanomaa, kevennettävä tekstiä, esitettävä idean, rakenteen, mallin ja toiminnan sekä lisättävä näyttävyyttä. (Miettinen 1984, 183.) Kuvajournalismin puolestapuhuja Seppo Saves (1986, 32) määrittelee lehtikuvan päätehtäväksi tiedon välittämisen kuvallisoin keinoin, jolloin lehtikuva on kuvajournalismia eikä vain pelkkä kuva. Esimerkiksi jos uutiskuvasta ei löydy uutista, kuvatekstikään ei pysty paikkaamaan sisällötöntä kuvaa. Jutun, reportaasin tai kuvan pitäisi täyttää kuvajournalismin normien kolme peruskriteeriä: se liittyy tapahtumaan, sen on oltava äskettäinen ja uutisarvoinen (Hall 1972, 174).

Jorma Miettinen on jakanut valokuvia kohteen mukaan tavallisiin valokuviin, jotka kuvaavat suoraan todellisuutta, symbolikuviin, joilla on ei-konkreettinen tai ei-kuvatava kohde sekä fiktiivisiin kuviin, joilla on kuvitteellinen kohde. Edelleen hän on erottanut tavallisesta valokuvasta viisi erilaista tyyppiä. Tapahtumakuva on dynaaminen, se tiivistää tunnelman, tilanteen ja tapahtuman keskipisteen sekä täyttää kiinnostavuustekijät (esim. dramatiikka, kärsimys, herkkyys, mahtavuus, inhimillisuus). Henkilokuva on tylsimmillään passikuva, mutta parhaimmillaan henkilokuva tuo esille jotain keskeistä tai tyyppillistä henkilön luonteesta, persoonasta tai reaktioista. Maisemakuva esittää jonkin miljöön, aihekuvassa kuvan ja tekstin välinen yhteys on erityisen tärkeä ja erikoiskuvan ottamiseen tarvitaan erikoislaitetta esimerkiksi mikroskooppia. Miettinen myöntää, että luokittelu ei ole kattava vaan alustava. (1984, 185, 196, 200, 201.)

Kuvaa ja sanaa on kautta aikojen aseteltu vastakkain.

Vaikka kuvallinen viestintä on vanhempaa kuin nykyinen kirjainmerkkien käyttö ja vaikka kirjainmerkitkin ovat alun perin kehittyneet kuvista, kuvia on pidetty alempiarvoisina kuin sanoja. Sana edustaa henkeä ja järkeä, mutta kuva aistimellisuutta ja fyysisyyttä. Kuvalla on pelätty olevan jopa maagista valtaa katsojaan, sillä se muuttaa katsojan käyttäytymistä. (Hietala 1993, 9, 20, 22.)

Kuvallinen ilmaisu vetoaa vastaanottajan tunteisiin, mutta kuvat välittävät myös käsitteellisiä viestejä, informaatiota ja merkityksiä. Kuvien väiteluonteen pohdinta on Hietalan mukaan (1993, 67) perinteisesti kompastunut kielianalogiaan, kiistelyyn kuvallisen ja sanallisen ilmaisun eroista ja yhtäläisyyksistä. Hietalan lainaaman E. H. Gombrichin mielestä verbaalisen ja kuvallisen ilmaisun ero johtuu kuvan erityisyydestä ja konkreettisuudesta. Verbaalinen teksti ei voi ilmaista kaikkia kuvan piirteitä ja yksityiskohtia eikä toisaalta tekstikään korvaudu täsmällisesti kuvallisella vastineella. Hietala myöntää, että kuvan voi tulkita väittämäksi, mutta tulkinnan ratkaisee asiayhteys ja katsojan aiempi tietämys. (Hietala 1993, 68.)

Yksittäinen valokuva voi kertoa myös tarinan. Moderni kerronnan teoria narratologia jakaa kertomuksen kahteen tasoon: tarinaan ja diskurssiin. Diskurssi merkitsee kertomuksen ilmiä, esimerkiksi verbaalista tekstiä tai valokuvaa, kun taas "tarina on se kertova kokonaisuus, jonka vastaanottaja hahmottaa mielessään diskurssin antamien vihjeiden perusteella". "Valokuva on yksi diskursiivinen esitys tietystä tarinan hetkestä, joka useinkin riittää panemaan alulle tarinajatkumon katsojan mielessä". Etenkin ihmisiä tai muita elollisia olentoja esittävät kuvat koetaan dynaamisiksi ja toiminnallisiksi, koska kuvan sisältö voi saada perinteiset kertomuksen kriteerit eli alun ja lopun.

Jotta kuva kerronnallistuu, se vaatii tilallista ja ajallista täydentämistä. Tilallinen täydentäminen tapahtuu vastaanottajan tajunnassa olevien ihannemallien mukaisesti. Myös ajallinen ulottuvuus täydentyy "kerronnan keinojen tuttuuden, arjen kokemuksen ja kulttuurisen tietämyksen avulla". (Hietala 1993, 83, 84, 86.)

Sanomalehden tekstin ja kuvan työnjaosta on erilaisia näkemyksiä ja painotuksia. Kotilaisen (1989, 118) mielestä tekstin ja kuvan ei pidä toistaa samoja asioita, vaan niillä on oltava oma työnjako. Jorma Miettisen (1984, 183) mielestä kuvituksen on toistettava tekstissä sanottua, jotta sanoma tehostuisi. Hän kuitenkin lisää, että kuvan avulla voidaan kertoa myös jotain aivan uutta. Roland Barthes (1961, 121) liittää valokuvan rakenteen tekstin rakenteeseen (otsikkoon, kuvatekstiin tai juttuun), koska lehtivalokuva aina liittyy tekstiin. Teksti on hänen (1961, 130) mielestään loisiviesti, joka konnotoi kuvaa eli "soluttaa" siihen yhden tai useampia toissijaisia merkityksiä, jolloin kuva ei enää kuvita tekstiä vaan teksti on rakenteellisesti kuvan loinen. Teksti lisää kuvan painolastia, rasittaa sitä kulttuurilla, moraalilla ja mielikuvituksella. Mitä lähempänä kuvaa teksti on, sitä vähemmän se lisää sen merkityksiä. Esimerkiksi otsikko tai artikkeli eroavat kuvasta, koska otsikko silmäänpistävyydessään särkee kuvan sisällön ja artikkeli etäännyttää kuvan sisällön etäisyytensä vuoksi. Sen sijaan kuvateksti toistaa kuvaa jo asettelunsa puolesta ja osallistuu sen denotaatioon eli ilmisisältöön. Teksti ei kuitenkaan voi sellaisenaan toistaa kuvan sisältöä, koska kuvan ja tekstin rakenteet ovat erilaiset ja teksti tuottaisi kuvasta lisämerkityksiä. Niinpä teksti vahvistaa olevia konnotaatioita eli viitesisältöjä tai tuottaa uusia. (Barthes 1961, 131-132.)

Uutiskuvat muodostuvat Barthesin mukaan sekavartalosta, koska niissä toimii kaksi erilaista merkityksiä viestivää järjestelmää: yksittäiskuva ja kuvateksti, jotka yhdessä tuottavat uutisia (Hall 1972, 138). Barthes varmaan liittäisi sekavartalorakenteen myös muihin lehtikuviin. Käytän jatkossa *lehtikuva*-nimikettä yleiskäsitteenä, jonka sisään mahtuvat niin uutiskuvat kuin muidenkin juttujen kuvat. Kuvatekstin tehtävä on kertoa sitä, mitä kuva ei kerro (Kotilainen 1989, 135). Amerikkalaisissa ja englantilaisissa journalistisissa oppikirjoissa painotetaan kuvatekstien yhteydessä viiden ämmän ja yhden koon -periaatetta (mitä, missä, milloin, miksi, miten, kuka). Jos kuva ei vastaa johonkin edellisistä kysymyksistä, siihen pitää vastata kuvatekstissä. (Hankala 1994, 6.)

Mari Hankala (1994, 88, 96, 109, 112) on jakanut *Helsingin Sanomien* kuvatekstejä tehtävän perusteella nimeäviin, lisätietoa tuoviin, paikantaviin ja ajoittaviin, joista nimeäviä kuvatekstejä (kuka, mikä) on käytetty eniten. Kotilainen (1989, 139) painottaa, että kuvateksti on jutun tiukinta tekstiä, koska tärkein pitää sanoa tiiviissä, lyhyissä virkkeissä. Kolme napakkaa virkettä on hänen mielestään sopiva kuvatekstin pituus. Antero Okkonen (1986, 277) neuvoo kuvatekstin tekijää aloittamaan pääasialla ja pääsanalla. Kuvatekstien verbien tulisi olla vahvoja ja ilmaisevia, kun taas adjektiiveja tulisi välttää. Vältettäviä ovat myös alun määreet sekä ammattislangi ja murre. Kuvatekstien sisältö on Okkosen mukaan siis pelkkää asiaa, jota ei pidä hämmentää vaikeilla sanakäänteillä tai selitteilyillä. Mikä sitten on vahva verbi tai mikä on jutun pääsana, siihen ei Okkonen anna vastausta.

Otsikot ja taitto antavat lehtikuvalle yhteisen teeman ja muodon. Valokuva viestii merkityksiä useilla tasoilla ja

sen sanoma tai sanomat on tuotettu käyttämällä useampaa koodia. Hall on erottanut valokuvasta kahdeksan eri merkityksen viestimisen tasoa. Ensimmäinen taso on valokuvan tekninen valmistus. Toiseen tasoon kuuluvat valokuvan muo-
dolliset ja ilmisisällölliset tavat, esimerkiksi kolmiuloitteisesta todellisuudesta tulee vain kaksiuloitteisia valokuvia, joten valokuva ei voi olla ikoni, todellisuuden jäljennös vaan todellisuuden muunnos. Kolmas taso kertoo, että valokuva on koostettua tai koodattua tilaa ja neljäs, ilmaisukoodien taso on viitesisällöllisten merkitysten aluetta. Viides eli uutistuotannon taso erottaa yksittäiskuvan uutiskuvasta, koska uutistuotannon tasolla valokuvan henkilö tai paikka on identifioitu määrättyiksi. Juuri tunnistamisten pohjalta valokuva astuu uutisen alueelle. Kuudes taso tarkoittaa kuvan rajausta taittovaiheessa ja seitsemäs taso arvottaa, luokittaa ja kytkee valokuvan tiettyyn yhteyteen yhdistämällä sen sivuun ja sanomalehden muotoon. Kahdeksannella tasolla valokuva saa otsikon ja kuvatekstin, joka Barthesin mukaan ohjaa lukijaa kuvan merkitysviestien välillä. (Hall 1972, 139, 142-148.)

Barthes (1961, 120) toteaa, että lehtivalokuva on sanoma. Sanoman lisäksi viestikokonaisuuden muodostavat lähde (toimitus), kanava (lehti) ja vastaanottaja. Lehtivalokuva muodostuu hänen mukaansa yksinomaan denotatiivisesta sanomasta, sillä konnotaatiot syntyvät kuvan tuottamisen eri tasoilla kuten valinnassa, teknisessä muokkauksessa, rajauksessa ja taitossa. Konnotaatiot syntyvät siis todellisuuden itsensä muovaamisesta eli denotatiivisesta sanomasta. (Barthes 1961, 123, 125, 130.) Hall (1972, 155-156) liittää denotaation ja konnotaation ilmisisällön ja viitesisällön koodien käyttöön. Viitesisällön koodit ovat "toisen asteen merkityksiä", sillä "merkki viestii merkitystään sen il-

misisällön mainintojen lisäksi muita epäsuorasti sisältyviä lisämerkityksiä". Ilmisisällön koodit ovat tarkkoja, kirjaimellisia ja yksiselitteisiä, mutta viitesisällön koodit ovat avoimia. Esimerkiksi jos valokuvassa vanha mies istuu yksin kävelykadun levähdyspenkillä, denotaatiota kuvassa on se, minkä kaikki näkevät samalla tavalla: vanha mies istuu yksin kaupungilla. Konnotaatiot antavat väljemmän tulkinnan, sillä joillekin kuvan vanhus voi kertoa yksinäisyydestä puolison kuoltua tai kaupungin keskustan sunnuntaiaamusta, jolloin muita kuin vanhuksia ei ole vielä liikkeellä.

Viitesisällöt lisäävät laatuominaisuuksia ja määreitä ilmaistuun kohteeseen, ne liittävätköhteet yhteiskunnallisiin yhteyksiin ja yhteiskunnan rakenteisiin (Hall 1972, 156). Konnotaatiokoodi on historiallinen kulttuurin tuote, sillä sen merkit ovat eleitä, asenteita, ilmauksia, värejä ja vaikutuksia. Valokuvan tulkinta on aina historiallinen, koska se on riippuvainen tulkitsijan "tiedosta". (Barthes 1961, 132-133.) Seppo Saves muistuttaa valokuvantulkitsijoita tekstiyhteyden tärkeydestä, koska tietyn tyyppisellä otsikolla, ingressillä ja tekstillä valokuva saadaan kertomaan melkein mitä tahansa. Hän erottaakin tekstillisen kuvamanipuloinnin lisäksi valinnallisen, rajauksellisen ja taitollisen kuvamuuntelun. (Saves 1986, 125-126.)

3.2. Vinkkilaatikoiden aiheiden ja kuvituksen jakaumat

Aineiston 183 vinkkilaatikkoa on koottu neljän kuukauden ajalta 2.1. - 30.4.1997. Tänä aikana vinkkilaatikoita on käytetty Keski-suomalaisessa 61 päivänä. Maanantaisin ja perjantaisin vinkkilaatikoita ei ole ollut ollenkaan, koska etusivu on myyty kokonaan alkuviikon ja viikonlopun ilmoituksille. Muuten vinkkilaatikoiden käytössä ei ole suuria

päiväkohtaisia eroja. Torstain lehdissä vinkkilaatikoita on käytetty eniten (14 kertaa), tiistaina ja keskiviikkona yhtä paljon molempina päivinä (13), sunnuntaina (12) ja lauantaina (9).

Vinkkilaatikoiden aihepiireistä erottuu selvä neljän kärki, kun taas muiden kesken ei ole isoja eroja. Seuraava taulukko kertoo vinkkilaatikoiden frekvenssit ja prosenttiset osuudet aihepiireittäin. Aiheita en ole erotellut juttutyypin (genren) mukaan, koska lukijakaan ei välttämättä tiedä juttutyyppiä vinkkilaatikoita silmätessään. Käytän jatkossa esimerkkilauseissa aihepiireistä lyhenteitä, jotka olen merkinnyt taulukkoon sulkeisiin.

Taulukko 1. Vinkkilaatikoiden aihepiirit.

Aihepiiri	f	%
Pulssi (P)	50	27
Ulkomaat (UL)	30	16
Kulttuuri (K)	25	14
Kotimaa (KM)	20	11
Talous (T)	9	5
Hyvät, rahat ja rumat (HRR)	8	4
Urheilu (UR)	8	4
Luontopalat (L)	7	4
Humiseva Harju (HH)	5	3
Marttila (MAR)	5	3
Viikonvaihte (VV)	4	2
Kotisuomalainen (KS)	3	2
Autosuomalainen (AS)	2	1
Matkailu (MAT)	2	1
Suihko (S)	2	1
Artikkelit (AR)	1	0,5
Maaailman meno (MM)	1	0,5
Muoti (M)	1	0,5
Yhteensä	183	100

Vinkkilaatikoiden neljä yleisintä aihepiiriä *Pulssi*, *Ulkomaat*, *Kotimaa* ja *Kulttuuri* ovat osastoja, jotka ovat lehdes-
sä päivittäin, joten niillä on suurempi todennäköisyys päätyä vinkkilaatikkoon kuin esimerkiksi kerran kuukaudessa ilmestyvillä teemasivuilla (*Auto-* ja *Kotisuomalainen*, *Matkailu*, *Muoti*) tai pakinoilla ja kolumneilla (*Suihko*, *Hyvät*,

rahat ja rumat, *Humiseva Harju, Marttila*). Toisaalta myös *Talous* ja *Urheilu* ovat päivittäisiä osastoja, mutta niitä kuitenkin mainostetaan vinkkilaatikossa vain harvoin.

Paikallisuus on maakuntalehtien leimaa-antavin piirre. Maakuntalehtien juttuaineistosta 18 prosenttia on paikallisia uutisia ja muita juttuja, kun taas valtakunnallisia uutisia juttuaineistosta on 16 prosenttia ja ulkomaan uutisia 6 prosenttia. (Miettinen 1980, 152, 153.) Tutkimuksen tulokset voivat päteä *Keskisuomalaisen* juttuaineistoon, mutta ne poikkeavat huomattavasti niistä aihepiireistä, jotka on nostettu vinkkilaatikoihin. Vinkkilaatikoiden suosituin aihepiiri *Pulssi* käsittelee paikallisten aiheiden lisäksi valtakunnallisia ja ulkomaisia aiheita. Lisäksi *Ulkomaan* jutut on nostettu vinkkilaatikon aiheeksi *Kotimaan* juttuja useammin. Sen sijaan vinkkilaatikoiden aihejakauma noudattaa maakuntalehtien lukijoiden lukemissuuntauksia. Lukijat suosivat tutkimuksen mukaan valtakunnallisia ja paikallisia juttuja yhtä paljon (16 %) ja viihde sekä huvitukset kiinnostavat jutuista seuraavaksi eniten (12 %) (Miettinen 1980, 203).

Toimitus tekee vinkkilaatikat lukijoita varten, joten ne kertovat, mistä aiheista lukijat ovat kiinnostuneita. Aiheiden valinta, tärkeysjärjestys, yksityiskohtainen käsittely ja tyyli kertovat yleisön ja toimittajien arvoista (Van Dijk 1988b, 47). Aihe määrittää Van Dijkin mukaan tyylin ja antaa sanoille tietyt merkitykset. *Pulssi*-osaston suosituimmuutta osasi odottaa, koska osaston pääjutun aihe on yleensä ihmisläheinen ja arkipäivään liittyvä, joten se kiinnostaa monenikäisiä lukijoita. Löyhästi ajankohtaisuuteen sidottu reportaasi antaa toimittajalle vapauden kirjoittaa aiheesta persoonallisemmin kuin asioiden tärkeysjärjestystä ja objektiivisuutta korostava uutinen. Sensaationhakuinen sekä

leikkisä ja kielikuvia käyttävä journalistinen esitystapa on lukijoiden mielestä kiinnostavampi kuin toteava tai pohtiva esitystapa (Miettinen 1980, 271).

Pelkästään aihepiirien frekvenssien ja prosenttisten osuuksien välisten erojen perusteella ei voi väittää, että *Keskisuomalainen* arvostaa enemmän kulttuuria kuin urheilua tai että kotimaan uutiset jäävät vähemmälle huomiolle kuin ulkomaan, koska vinkkilaatikoiden aiheet eivät korreloi juttujen määrän kanssa. Esimerkiksi *Kotimaa*-osastossa uutisia ja taustajuttuja on yleensä enemmän kuin *Ulkomaan* osastossa tai ne saavat enemmän tilaa uutisarvojen mukaisesti (esim. Fowler 1991, 13-14). Aiheiden valintakriteerien selvittämiseksi olisi haastateltava toimitussihteeriä ja aiheet olisi käytävä yksitellen läpi. Olisi kiinnostava tietää, miten paljon toimitussihteerin oma mieltymys ohjaa vinkkilaatikon aiheiden valintaa ja miten tietoista valinta on.

Vinkkilaatikko viittaa mainostamaansa juttuun vinkkiotsikon ja kuvan avulla. Kuvan on mahdollista yhden palstan leveyteen kuten otsikonkin, joten niiden molempien on oltava tarpeeksi ilmaisevia ja tiiviitä. Vinkkilaatikon kuvituksessa on käytetty eniten valokuvaa (180 kertaa). Valokuvia on käytetty niin, että kuvat ovat samat sekä vinkkilaatikossa että itse jutussa [39 kertaa] (LIITE 1, Esimerkki 1), kuvat ovat eri kuvia [73] (Esimerkki 2), jutun kuvasta on rajattu yksityiskohta vinkkilaatikon kuvaksi [34] (Esimerkki 3), kuva puuttuu jutusta [27] (Esimerkki 4) tai vinkkilaatikon kuvaa vastaa jutussa piirros [7] (Esimerkki 5).

Niissä tapauksissa, joissa valokuva on sama, kuva on pienennetty yhteen palstaan ja siitä on rajattu tyhjää pois muuttamatta kuitenkaan oleellisesti kuvan sisältöä, esimerkiksi henkilökuvasta on rajattu vain kasvot näkyviin. Varsinaisiksi rajatuiksi kuviksi olen luokitellut ne, joista on

poistettu jotain olennaista, esimerkiksi pelimanniyhtyeestä on rajattu vain yksi soittaja näkyviin, vaikka kyse on koko yhtyeestä. Aineiston kuvittamattomat jutut ovat *Ulkomaan*, *Kotimaan*, *Talouden*, *Kulttuurin* ja *Pulssin* pikku-uutisia sekä otteita *Humisevasta Harjusta*, *Luontopaloista* tai *Hyvistä*, *rahoista* ja *rumista*. Toisaalta *Hyvät*, *rahat* ja *rumat* ovat saaneet kuvitukseen piirroksia, joita ainakin *Keskisuomalainen* käyttää muissa aiheissa harvoin.

Valokuvien lisäksi vinkkilaatikoiden kuvitukseen on käytetty grafiikkaa kolme kertaa, siten että vinkkilaatikon grafiikkaa vastaavat *Pulssi*-sivun ja *Artikkelit*-sivun jutuissa kuvat (LIITE 1, Esimerkki 6) tai *Urheilu*-sivulla grafiikka (Esimerkki 7). Grafiikka ei tarkoita tässä tapauksessa taulukoita vaan graafisesti tehtyjä kuvia.

3.3. Vinkkiotsikot genreittäin eli kuvatekstinä, otsikkona ja varsinaisena vinkkiotsikkona

Olen jakanut vinkkiotsikot tehtävän mukaan omiksi genreikseen: kuvatekstiksi, otsikoksi ja varsinaiseksi vinkkiotsikoksi. Jaottelu perustuu siihen, miten vinkkiotsikko liittyy vinkkilaatikon kuvaan. Vinkkiotsikoiden tehtävät eivät ole selkeitä, koska ne ovat usein päällekkäisiä. Esimerkiksi kaikki kuvateksteiksi luokittelemani vinkkiotsikot kävisivät yhtä hyvin jutun otsikoiksi yhtä lukuun ottamatta. Jaottelulla haluan kuitenkin selvittää, millainen on varsinainen vinkkiotsikko ja miten se poikkeaa kielellisesti otsikosta tai kuvatekstistä. En ole jakanut kuvatekstejä otsikoiksi juttutekstin perusteella vaan aihepiiriin ja kuvaan sopivuu-

den perusteella.

Roland Barthesin mielestä (1961, 131) kuvateksti tukee kuvan sisältöä, mutta otsikko särkee sen, koska otsikko on kauempana kuvasta kuin kuvateksti. Yleensä kuvateksti ja otsikko pidetäänkin erillään, ja niillä on omat tehtävänsä. Vinkkilaatikko sallii kuitenkin erilaisen lähestymistavan, koska se on itsenäinen ja erilainen lehden elementti kuin muut. Vinkkilaatikossa tekstin ja kuvan suhteet voivat olla myös ristiriitaisia.

3.3.1. Kuvatekstien aihejakaumat ja kuvatyypit

Kuvateksteiksi sopivia vinkkiotsikoita aineistossa on kahdeksantoista. Seuraavasta taulukosta näkyy, miten kuvatekstit ovat jakaantuneet aihepiireittäin sekä kuinka moni kuvateksteistä sopisi toissijaisesti jutun otsikoksi.

Taulukko 2. Kuvatekstiksi sopivien vinkkiotsikoiden aihepiirit, frekvenssit ja prosenttiset osuudet.

	Kuva- teksti f	%
Pulssi	8	44
Kulttuuri	3	16
Luonto	2	11
Ulkomaat	2	11
Kotimaa	1	6
Urheilu	1	6
Viikon- vaihde	1	6
Yhteensä	18	100

Eniten kuvatekstin genreen sopivia vinkkiotsikoita on odotetusti *Pulssin* aihepiirissä. Muut jakaantuvat tasaisemmin. Kuvateksteistä sopisivat toissijaisiksi otsikoiksi kaikki muut paitsi *Kotimaan* kuvateksti (*Ilveksiä kaadettiin Keski-Suomessakin* KSML 3.4. KM). *Kotimaan* osaston uutisen otsikoksi edellinen on mielestäni liian epämääräinen, sillä tiedot kaatuneiden ilvesten määrästä ja metsästysajankohdasta olisivat paikallaan jo otsikossa. Aihepiirien lukijalle antamaa viitekehystä selvitän tarkemmin seuraavassa, otsikointia koskevassa luvussa. Vinkkilaatikoiden kuvatekstit käyvät juttujen otsikoiksi, koska ne ovat tiiviitä ja viittaavat kuvaan ja henkilöistä on käytetty sekä etu- että sukunimeä, esimerkiksi *Heikki Salo laulaa nyt kupletteja* KSML 15.4.P.

Olen Mari Hankalan (1994, 88, 96, 109) tavoin erottanut kuvateksteistä nimeävän, lisätietoa tuovan ja paikantavan tehtävän. Ajoittavia kuvatekstejä ei ole aineistosta löytynyt. Kuvatekstilläkin voi olla monta tehtävää yhtäaikaan, mutta olen valinnut tehtävät päätehtävän mukaan. Kuvatekstit voivat yleensä sisältää monta lausetta, mutta aineiston kuvatekstit ovat kaikki lauseen pituisia ilmeisesti tilan puutteen takia.

Eniten (50 %) on lisätietoa tuovia kuvatekstejä. Lisätieto on sellaista, mitä kuvasta ei voi muuten päätellä. Se liittyy tekemiseen tai teon kohteeseen: *Kurki tuli - ja västäräkki* KSML 9.4.L, *Kivi vääntyy moneen muotoon* KSML 5.3.P, *Iso kissa ei pelkää kylmää säätä* KSML 11.3.P, *Hömötintti piti voittajalaudasta* KSML 2.3.VV. Kuvissa kurki seisoo pellolla, hiotuista korukivistä on otettu lähikuva, samoin myös kahdesta tiikeristä, ja hömötintti istuu lintulaudalla. Toiset kuvatekstit tarvitsevat kuvaa enemmän kuin

toiset eli kuvatekstien riippuvuus kuvista on erilainen. Esimerkiksi kurki- ja hömötinttikuvatekstit ovat täysin ymmärrettäviä ilman kuviakin, mutta kiven vääntymiseen ja ison kissan pelkäämiseen tarvitaan kuva selvennykseksi.

Yhden piirteen korostaminen ja erottaminen kokonaisuudesta tuo lisätietoa kuvaan: *Ulkonäkö* on missin valtti KSML 12.2.P. *Ulkonäkö* on vain yksi osa missin persoonallisuudesta. Toisaalta ulkonäön merkitys on kuvastakin pääteltävissä, koska uimapukuinen missiehdokas on kuvattu alhaalta ylöspäin ja kuva on rajattu sananmukaisesti rintakuvaksi. Lisätieto voi koskea myös paikkaa: *Ilveksiä kaadettiin Keski-Suomessakin* KSML 3.4.KM [kuvassa ilves haukottelee], *Valokuva vaikuttaa vahvasti kirkoissa* KSML 11.3.K [kuva valokuvasta, jossa kaksi naista kantaa yhdessä ruukkua], *Pulmusia lensi jo länsirannikolle* KSML 26.2.L [pulumunen istuu kaitteella]. Kuva ja kuvateksti ovat riippuvaisia toisistaan valokuvan vaikutuksessa kirkossa, sillä vinkkilaatikon kuva kirkossa olevasta valokuvasta selventää kuvatekstiä. Lisätieto kertoo lisäksi teon tavasta: *Herrateeret kukertavat aluksi ilman tyttöseuraa* KSML 2.4.P [urosteeri seisoo etualalla, toinen häämöttää takana].

Nimeäviin kuvateksteihin (44 %) olen hyväksynyt sellaiset, joissa kuvien henkilöihin viitataan sekä etu- että sukunimellä. Nimeävissäkin kuvateksteissä on lisätietoa tuovia aineksia, mutta ne jäävät kuitenkin toissijaiseksi nimeämistehtävän rinnalla.

Heikki Salo laulaa nyt kupletteja KSML 15.4.P [kuvassa Salo paistattelee päivää aurinkolasit silmillä]
Kalervo Pieksämäki on luotu liikkumaan KSML 19.4.UR [lähikuva pipopäisestä Pieksämäestä]
Eeva Jokinen sai tiedonjulkistamispalkinnon KSML 10.4.P [puolikuva seisovasta Jokisesta]
O.J. Simpson haluaa päästä taas oikeuteen KSML 6.4.UL [lähikuva virnuilevasta Simpsonista]

Musiikki tuo *Inka Auhagenin* Suomeen KSML 18.2.P
 [lähikuva hattupäisestä Auhagenista]
O.J. Simpson sai murhista miljoonien markkojen sakot
 KSML 6.2.UL [puolikuva vakavasta Simpsonista]

Nimeävä kuvateksti voi viitata kuvaan myös yleisnimellä: *Kerhosedät* laulavat vaikeistakin asioista KSML 22.4.K [puolikuva hanuria soittavasta ja laulavasta miehestä]. Pelkällä sukunimellä viittaus käy vain hyvin tunnetun henkilön kohdalla: *Derrick* haaveilee jo eläkepäivistä KSML 20.3.P [lähikuva saksalaisnäyttelijästä]. Jos nimi *Derrick* ei kerro mitään, niin kuva antaa vihjeen henkilön tunnistamiseksi.

Paikantavia kuvatekstejä aineistossa on vain yksi (6 %): *Huoneteatterissa* etsitään syyllistä KSML 25.3.K [puolikuvasssa syyttävän näköinen nainen silmät viiruina ja suu mutrulla].

Kuvatekstit liittyvät erilaisiin kuvatyyppeihin. Olen käyttänyt *Jorma Miettisen* kuvaluokitusta apunani. Luokitus ei ole kaikenkattava kuten *Miettinen* itsekin on todennut, mutta mielestäni luokittelu henkilö-, aihe-, tapahtuma- ja maise-makuviin sekä symbolikuviin sopii vinkkilaatikoiden kuvien tarkasteluun. Horjuntaa on eniten aihekuvien kohdalla, sillä usein aihekuviksi käyvät ne, jotka eivät sovellu muihin ryhmiin. Henkilökuva on yleensä selkeimmin erotettavissa, samoin symbolikuva.

Taulukko 3. Kuvatekstien kuvatyypit aihepiireittäin sekä niiden frekvenssit ja prosenttiset osuudet.

	Aihe		Henkilö		Tapahtuma	
	f	%	f	%	f	%
Pulssi	4	45	4	50		
Kulttuuri	1	11	1	13	1	100
Luonto	2	22				
Ulkomaat			2	25		
Kotimaa	1	11				
Urheilu			1	13		
Viikonvaihte	1	11				
Yhteensä	9	100	8	100	1	100

Suurin osa kuvateksteihin liittyvistä kuvista on joko aihekuvia (50 %) tai henkilökuvia (44 %). Aihekuva esittää esimerkiksi hiottuja korukiviä (*Kivi vääntyy moneen muotoon* KSML 5.3.P) ja henkilokuva lähikuvaa saksalaisesta näyttelijästä (*Derrick haaveilee jo eläkepäivistä* KSML 20.3.P). Henkilökuvia on käytetty eniten *Pulssi*-sivulla, jonka jutut ovat lähestymistavaltaan ihmisläheisiä ja viihteellisiä. Sanomalehdessä ihminen on keskeinen tekijä niin tekstissä kuin kuvassakin (Rundt 1994, 21). Esittelen kuvatekstin genreen liittyvistä kuvatyypeistä vain ne, joissa on horjuntaa eri kuvatyypien kesken.

Kulttuuri-aiheinen vinkkilaatikon henkilokuva (*Huoneteatterissa etsitään syyllistä* KSML 25.3.K) sopisi tapahtumakuvaksi, koska kyseessä on kuva Huoneteatterin *Syyliset*-näytelmästä, jossa etualalla oleva nainen on osa jotain tapahtumaa eikä hän vain poseeraa kameralle kuten yleensä henkilökuvissa on tapana.

Pulssi-sivun aihekuvista kaksi voisi olla muitakin kuin

aihekuvia. *Herrateeret kukertavat aluksi ilman tyttöseuraa* KSML 2.4.P -kuvatekstillä varustettu kuva voisi olla tapahtumakuva. Siinä urosteeri seisoo hangella pyrstö levällään, ja taustalla näkyy toinen teeri. Kuvateksti *Ulkonäkö on missin valtti* KSML 12.2.P voisi olla aihekuvan lisäksi henkilö- tai tapahtumakuvan yhteydessä sen mukaan, jos kyse on yksittäisestä, uimapukuisesta missiehdokkaasta tai missikiertueen uimapukuosuudesta. *Kulttuuri*-aiheinen tapahtumakuva (*Kerhosedät laulavat vaikeistakin asioista* KSML 22.4.K) kävisi henkilö- tai aihekuvasta riippuen siitä, painotetaanko lauluhetkeä, kerhosestä vai laulujen aihetta.

3.3.2. Otsikoiden aihejakaumat ja kuvatyypit

Seija Ridell (1990, 40) on tutkinut uutisen puhuttelevuutta. Hän toteaa, että lukija lähestyy journalistista tuotetta, esimerkiksi sanomalehteä, tietyin kulttuurisesti määräytynein konventioin. Niiden kautta hän tunnistaa tekstin tietyn välineen tekstiksi ja esimerkiksi uutiseksi sekä tekee sen itselleen ymmärrettäväksi.

Vinkkilaatikoiden tapauksessa aihepiiri asettaa lukijalle tietyn viitekehyksen, jonka läpi hän tulkitsee jutun mainosta sekä ennakkoon itse juttua. Esimerkiksi *Marttila*-aiheista vinkkilaatikkoa silmätessään lukija tietää, että sunnuntainen kolumni sisältää huumorilla höystettyä asiaa, koska siitä on annettu jo vihje laatikkoon. Näin ollen *Marttilan* vinkkiotsikko voi olla epämääräinen ja leikittelevä, kun taas esimerkiksi *Kotimaan* uutisotsikolta odotetaan selkeyttä jo vinkkilaatikossa.

Aihepiirin lisäksi tulkintaa ohjaa itse otsikko. Tematisoinnin tutkimuksessa (Brown; Yule 1983: 133-134, 139) on

todettu, että se, miten lauseen tai kappaleen aloittaa, vaikuttaa koko lopputekstin tulkintaan. Otsikossa nostetaan tekstistä esiin yksi aihe, joka voidaan muotoilla eri tavoin, jolloin se muuttaa tulkintatapaa.

Vinkkiotsikoiden toiseksi suurimman ryhmän muodostavat juttujen otsikoiksi sopivat vinkkiotsikot. Tämä kertoo siitä, että vinkkiotsikko on lähempänä otsikkoa kuin kuvatekstiä sekä rakenteeltaan että sisällöltään.

Taulukko 4. Otsikon genreen kuuluvien varsinaisten otsikoiden, kuvatekstien ja vinkkiotsikoiden aihepiirit, frekvenssit ja prosenttiset osuudet.

	f Otsikko	%	f Kuvateksti	%	f Vinkkiotsikko	%	f Yht	%
P	11	20	9	53	8	35	28	30
K	8	15	3	17	1	4	12	13
UL	8	15	2	12	1	4	11	12
L	5	9	1	6	1	4	7	8
KM	5	9			1	4	6	6
HRR	2	3			4	19	6	6
HH	2	3			3	14	5	5
MAR	4	7			1	4	5	5
T	3	6			1	4	4	4
UR	1	2	1	6	1	4	3	3
KS	2	3					2	2
S	1	2				4	2	2
VV	1	2	1	6	1		2	2
AS	1	2					1	1
MM	1	2					1	1
Yht.	55	100	17	100	23	100	95	100

Otsikoksi sopivia vinkkiotsikoita on yhteensä 95 (52 %), joista varsinaisia otsikoita on 55 (58 %), ensisijaisia kuvatekstejä 17 (18 %) ja varsinaisia vinkkiotsikoita 23 (24 %). Eniten hajontaa on *Pulssin*, *Kulttuurin*, *Ulkomaan*, *Luonnon* ja *Urheilun* aihepiireissä. Esittelen aluksi tärkeimmät hajontatapaukset, jotka siis ovat toissijaisia otsikoita.

Pulssin otsikoista ensisijaisesti kuvatekstin genreen kuuluvat seuraavat yhdeksän (53 %) lausetta:

Heikki Salo laulaa nyt kupletteja KSML 15.4.P
Eeva Jokinen sai tiedonjulkistamispalkinnon KSML 10.4.P
 Musiikki tuo *Inka Auhagenin* Suomeen KSML 18.2.P
Derrick haaveilee jo eläkepäivistä KSML 20.3.P

Ulkonäkö on missin valtti KSML 12.2.P
 Herrateeret kukertavat aluksi ilman tyttöseuraa
 KSML 2.4.P
Kurki tuli - ja västäräkki KSML 9.4.P
 [kurki seisoo pellolla]
 Iso kissa ei pelkää kylmää säätä KSML 11.3.P
 Kivi vääntyy moneen muotoon KSML 5.3.P

Otsikoista neljä on nimeäväksi kuvatekstiksi luokiteltavaa. Juttujen otsikkoina ollessaan ne viittaavaat kuvaan ja kertovat lukijalle, kenestä henkilöhaastattelu on tehty. Loput viisi kuvatekstiä ovat lisätietoa antavia, jotka otsikkoina ollessaan voivat myös viitata kuvaan sekä nostaa jutusta esiin kiinnostavan lähtökohdan (lisätieto kuvatekstissä).

Pulssi-aiheisista otsikoista kahdeksan (35 %) kuuluu ensisijaisesti varsinaisiin vinkkiotsikoihin. Kuudessa vinkkiotsikossa henkilö on esitelty vain etunimeltä, mutta silti tapaukset ovat erilaisia. Kahdessa otsikossa kahdesta pikkupojasta käytetään etunimiä *Joel* ja *Pasi*. Poikien etunimien käyttö kuulostaa lempeän isälliseltä tai äidilliseltä ja vetoaa tunteisiin.

Joelilla on mitaleita vaikka muille jakaa KSML 29.4.P
[pöydällä mitaleita, Joelia ei näy]

Pasin seinät pursuavat vaakunoita KSML 2.3.P [Pasi
taustalla, seinällä vaakunoita, mies katsoo vaakunaa
kuvan etualalla]

Yleensä varsinaisissa otsikoissa käytetään sekä etu- että sukunimeä virallisuuden ja selvyuden vuoksi, mutta epävirallisemmissa jutuissa etunimeä voi käyttää, jos sillä halutaan tuoda henkilö lähemmäksi lukijaa. Tällainen tuttavallinen tyyli sopii *Pulssi*-sivun jutuille sekä varsinaisten vinkkiotsikoiden genreen. Etunimien tuttavallinen käyttö liittyy mediakielen jutustelunomaisuuteen, jossa arkikielen avulla yritetään luoda tasa-arvon vaikutelmaa esimerkiksi tavallisten ja julkisuuden henkilöiden välille (Fairclough 1997, 24). Neljässä otsikossa on käytetty julkisuuden henkilöistä etunimiä ja yhdessä taiteilijanimeä.

Ozista kuoriutui tangotaituri KSML 25.3.P [lähikuva englantilaisesta näyttelijästä]

Madonna tuntee itsensä *Evaksi* KSML 27.2.P [lähikuva Madonnasta]

Iirosta vuoden viihdetaitelija KSML 25.1.P [lähikuva Iiro Seppäsestä]

Linda sihisee jo siideripullossa KSML 23.4.P [Linda Lampenius soittaa viulua kahden miehen välissä]

Ompun korteissa piilee jekku KSML 19.2.P

[puolikuva Osmo Omenamäestä, taustalla korttinäyttely]

Englantilaisesta televisiosarjasta *Näkemiin* vaan, muru tuttu roolihahmo *Oz*, rocktähti *Madonna*, Argentiinan hallitsijan puoliso *Eva Peron*, taikuri *Iiro Seppänen* ja viulisti *Linda Lampenius* ovat suurelle osalle lukijoista tuttuja, joten pelkkä etunimikin riittää tunnistamaan henkilön. Lisäksi vinkkilaatikon tai jutun henkilökuva auttaa tunnistamisessa. Korttitaitelija Osmo Omenamäki käyttää taiteilijanimenään *Ompua*, jolla hän signeeraa piirtämänsä postikortit.

Huudahtavan puhefunktion mukaista lausetyyppiä ei juuri

otsikkokielessä käytetä, joten harvoin käytettynä se herättää huomiota ja täyttää näin erään hyvän otsikon kriteereistä. Seuraava otsikko kävisi tuttavallisen tyyhinsä puolesta *Pulssi*-sivulle sekä etenkin jutun mainokseksi eli varsinaiseksi vinkkiotsikoksi. Kuva antaa vihjeen otsikon tervehtijästä.

Laukaan Essolta vaan, terve KSML 4.1.P [puolikuvasa lippalakkipäinen mies nostaa kättä]

Seitsemästä *Luonto*-aiheisesta otsikosta yksi (6 %) on ensisijaisesti kuvateksti: *Pulmusia lensi jo länsirannikolle* KSML 26.2.L. Kuvateksti tuo lisätietoa kuvaan pulmusten muutosta Suomeen. Otsikon *Mistä tornista näkee eniten lintuja?* KSML 30.4.L [mies kiikaroi lintutornissa] olen luokitellut ensisijaisesti varsinaiseksi vinkkiotsikoksi, koska yleensä juttujen otsikoiden pitää vastata kysymykseen eikä kysyä itse (Miettinen 1984, 171, 173). Kuvakaan ei anna esimerkissä vastausta kysymykseen vaan pelkästään kuvittaa sitä. Toisaalta kysymys herättää kiinnostuksen ja uteliaisuuden. Rajanveto on hankalaa, sillä jotkut kysymykset olen hyväksynyt ensisijaisiksi otsikoiksi:

Kuka arvostaisi suomenlammasta? KSML 13.4.P
[lähikuva lampaasta]

Mitä ihmettä löytyisi raunioista? KSML 1.2.HH
[Jyväskylän yliopiston tiedotuslehden etukansi, kannessa kuva ydinräjäytyksestä]

Haluatko eksyä Halssilan metsiin? KSML 30.1.P [kolme ihmistä seisoo ulkona, kahdella sukset nojaavat olkapäihin]

Muistatteko vielä 60-luvun piilofarmarileikin? KSML 23.1.AS [puolikuva vanhasta autosta]

Kuvat joko kuvittavat kysymystä (lammas, ihmiset) tai antavat vihjeitä (tiedotuslehti, auton kuva). Otsikkokysymykset sopivat lähinnä viihdyttäviin aihepiireihin paremmin kuin muihin. Lisäksi näissä voidaan puhutella lukijaa yleisellä

tasolla yksikön kolmannessa persoonassa tai suoraan yksikön tai monikon toisessa persoonassa.

Kolme *Urheilu*-aiheista otsikkoa on jakaantunut jutun otsikoksi (2 %), kuvatekstiksi (6 %) ja varsinaiseksi vinkkiotsikoksi (4 %). Otsikko *Jyväskylän Jukolan viestiin 93 yötä* KSML 13.3.UR [graafinen kuva kompassista, tekstinä Jyväskylä Killerjärvi] on täysin ymmärrettävä predikaatittonakin. Kuvateksti *Kalervo Pieksämäki on luotu liikkumaan* KSML 19.4.UR on nimeävä kuvateksti. Varsinaisessa vinkkiotsikossa henkilö nimetään vain sukunimeltä: *Sjögren* pelaa parasta kauttaan, vaikka pahoinpitely jatkuu KSML 15.1.UR [puolikuva Sjögrenistä pelivaatteissa]. Jääkiekkoa seuraavat lehden lukijat tunnistavat henkilön Jyp Hockey Teamin ruotsalaispelaajaksi Thomas Sjögreniksi ilman etunimeäkin, mutta muille lukijoille pelkkä sukunimi ei kerro mitään, joten kuva antaa vihjeen jääkiekkoilijasta.

Kolmesta (18 %) kuvatekstin genreen sopivasta *Kulttuuri*-aiheisesta otsikosta kaksi kuuluu ensisijaisesti paikantaviin kuvateksteihin ja yksi nimeäviin:

Huoneteatterissa etsitään syyllistä KSML 25.3.K

Valokuva vaikuttaa vahvasti kirkoissa KSML 11.3.K

Kerhosedät laulavat vaikeistakin asioista KSML 22.4.K

Kulttuurin aihepiiriin kuuluvan otsikon *Miten sä isket jätkän?* KSML 8.4.K [kaksi naista vastakkain, väittelevät] olen luokitellut varsinaiseksi vinkkiotsikoksi, koska otsikossa on käytetty puhekielistä muotoa *sä* yksikön toisen persoonan pronomiinista *sinä*. Kyse on Jyväskylän kaupungin teatterin näytelmästä, jonka pääosissa on kaksi naista. Kuva antaa vihjeen puhujista, mutta kuvan melkein riittävä tilanne ei tue pohdiskeluvaa kysymystä. Otsikko saattaisi olla sitaatti näytelmästä, vaikka sitä ei ole merkitty lainausmerkeillä. Asiantuntijoiden tai tavallisten ihmisten

mielipiteiden lainaus on muodollisen uutiskielen keino välttää rajoituksia kantaaottavuudesta tai persoonattomuudesta (van Dijk 1988b, 76). Sama koskee myös näytelmäreppliikkien lainausta. Puhekielisyys sopii kuitenkin paremmin varsinaisten vinkkiotsikoiden kuin juttujen otsikoiden tyyliin.

Viikonvaihte-aihepiirin vinkkiotsikko *Hömötintti piti voittajalaudasta* KSML 2.3.VV [kuvassa linnunpönttöä muistuttava lintulauta ja hömötintti] kuuluu ensisijaisesti kuvatekstin genreen. Otsikko tuo lisätietoa kuvaan.

Ulkomaan aihepiirin otsikoista kaksi (12 %) kuuluu kuvatekstin genreen, koska ne nimeävät kuvan henkilön.

O.J. Simpson haluaa päästä taas oikeuteen KSML 6.4.UL
O.J. Simpson sai murhista miljoonien markkojen sakot
 KSML 6.2.UL

Otsikko *Eläinkauppa käy kuumana Venäjälläkin* KSML 25.1.UL [apinan poikasta syötetään, istuu syöttäjän kädellä] sopii ensisijaisesti varsinaisiin vinkkiotsikoihin, koska ilmaus *käydä kuumana* on tyyliiltään puhekielinen. Puhekielen ja yleiskielen välinen ero ei ole aina selvä. Esimerkiksi *käydä kuumana* on puhekielisempi yhteydessä *käyn kuumana sinuun* kuin että *kauppa käy kuumana Venäjällä*. Tulkitsemiseen vaikuttaa konteksti. Uutisen yhteydessä ilmaus *käydä kuumana* vaikuttaa puhekielisemmältä kuin kolumnissa. Toki uutisten kieli on vapautunut ja muuttunut sallivammaksi, sillä televisiouutisten raporteissakin *kikkaillaan* ja *saadaan pyyhkeitä* yhä useammin ja eri yhteyksissä. Kieli muuttuu nopeasti ja entiset puhekielisyudet muuttuvat yleiskielisiksi ja tämä muutos heijastuu mediakieleen.

Hyvät, rahat ja rumat -aihepiiriin kuuluvat talouskolumnit, jotka tyyliiltään muistuttavat pakinoita. *Hyvien, rahojen ja rumien* otsikkokieli saa siten olla persoonallista ja kantaaottavaa. Neljä (19 %) *Hyvät, rahat ja rumat* -ai-

heista vinkkiotsikkoa käy ensisijaisesti varsinaisiksi vinkkiotsikoiksi. Yhteistä niille kaikille on joko henkilön pelkän sukunimen tai etunimen käyttö otsikossa. Jyväskyläläisille kaupunginjohtaja *Pekka Kettusen* nimi on tuttu, mutta *Sopo* ja *Moisander* ovat tuntemattomampia. Niinpä vinkkiotsikot ja -kuvat houkuttelevat lukemaan jutun ja ottamaan selville, kenestä jutut kertovat.

Sopo tykkää omista kokouksista KSML 20.4.HRR [lähikuva miehestä]

Kettunen pysyy Jyväskylässä KSML 23.3.HRR [puolikuva silinteripäisestä ja valkohuivisesta Kettusesta]

Moisander ei ole pelkkä puruluuyrittäjä KSML 9.2.HRR [puolikuva istuvasta miehestä, selittää jotain käsi pystyssä]

Hjalliksen hallista ei tullutkaan *puisevaa* KSML 9.3.HRR [lähikuva Hjalliksesta]

Hjallis Harkimom rakennuttamasta Hartwall Areenasta toimittaja kirjoittaa arvioivasti. Asenne näkyy etunimen käytössä ja sanaleikissä *Hjalliksen hallista*. *Puiseva*-adjektiivilla on tässä tapauksessa konkreettinen merkitys, koska hallin sisustuksessa ei käytettykään puuta kuten suunnitteilla oli.

Humiseva Harju -aihepiirin muodostaa keskiviikkoisin ilmestyvä kolumni, joka lähenee pakinatyyliä. Kolumni koostuu neljästä tai viidestä erilliseksi otsikoidusta kappaleesta. Vinkkilaatikon otsikoksi on nostettu yhden kappaleen aihe. *Humisevan Harjun* viidestä otsikosta kolme (14 %) kuuluu ensisijaisesti varsinaisiin vinkkiotsikoihin. Kahdessa otsikossa on käytetty henkilöistä etunimeä tai sukunimeä samaan tapaan kuin *Hyvissä, rahoissa ja rumissa*.

Kuka onkaan *Kettusen* valmentaja KSML 15.2.HH [Kettunen seisoo ja hymyilee, puita taustalla]

Jope etsii kämppää itselleen KSML 18.1.HH [Jope syömässä, lautasliina rintamuksilla]

Kuvat antavat jälleen tunnistamisvihjeitä, vaikka *Jope Ruonansuun* ruokailukuva ei liity kämpän etsimiseen. Yhdessä *Humisevan Harjun* varsinaisessa vinkkiotsikossa on käytetty

tehokeinona murretta: *Riäväkylä* tahtoo *meirän* rahat KSML 4.1.HH [kuva liike- tai virastorakennuksesta ulkoa päin]. Murretta on käytetty myös *Suihko*-aihepiirin pakinan vinkkiotsikossa: *Älkä ottaka purui nokkanne* KSML 11.1.S [kuva toimittaja Irja Suihkosta]. Murreotsikot voivat olla sitaatteja tekstistä.

Pelkän sukunimen käyttö *Marttila*-aihepiirin kolumnin otsikossa siirtää vinkkiotsikon otsikon genrestä ensisijaisesti varsinaisen vinkkiotsikon genreen: *Remes* teki Kiveä kipsiin ja kupariin KSML 16.3.MAR [lähikuva kuparimitalista, jossa Aleksis Kiven reliefi]. Jotta otsikko ei jäisi vain sanaleikin tasolle, kuva helpottaa tulkitsemista.

Talous-aiheinen otsikko *Palveluyritykset odottavat vauhtivuotta* KSML 15.1.T [tarjoilijat kattavat pöytää] on jutun otsikoksi sisällöltään ympäripyöreä, sillä se ei vastaa kysymykseen, mitkä palveluyritykset ja missä (Suomessa, Keski-Suomessa, Jyväskylässä), joten se kuuluu ensisijaisesti varsinaisiin vinkkiotsikoihin. Vinkkikuva antaa kuitenkin vihjeen ravintola-alan yritysten suuntaan.

Kotimaa-aiheinen otsikko *Puikulan kastiin kuuluisi kuivalihakin* KSML 4.2.KM [puikulaperunoita lautasella] on ensisijaisesti varsinainen vinkkiotsikko, koska otsikon sisältö jää epämääräiseksi (mitä erityistä on puikulassa ja kuivalihassa).

Ensisijaisesti juttujen otsikoiksi sopivien vinkkiotsikoiden erityispiirre on verbin aktiiviisuus, sillä 55 otsikosta 41 otsikossa (75 %) on käytetty sekä subjektia että predikaattia. Suoran sanajärjestyksen mukaisia lauseita, joissa subjekti tulee ennen predikaattia, on otsikoissa käytetty eniten eli 37 kertaa (90 %). Nominatiivisubjektin lisäksi otsikoissa on käytetty kahdesti partitiivisubjektia osoit-

tamassa epämääräisyyttä:

Remonttimiehiä löytyy nyt paremmin kuin kesällä KSML
9.2.KS [kuva seinästä, uunista ja sangosta]

Mitä ihmettä löytyisi raunioista? KSML 1.2.HH

Partitiivisubjektia otsikoiden lauseissa on käytetty neljästi (10 %) myös käänteisen sanajärjestyksen yhteydessä. Yhden otsikon lauseenalkuisena teemana on ajan adverbiaali, jonka jälkeen sanajärjestys on tässä tapauksessa kääntynyt epäsuoraksi: *Entisajan laskiaiseen* liittyi uskomuksia KSML 11.2.P [lapsi laskee mäkeä]. Myös teemaksi nostettu paikan adverbiaali kääntää sanajärjestyksen: *Komet-pommissa* oli puutteellinen käyttöohje KSML 18.2.KM [lähikuva pommin sytytyspäästä]. Semanttisesti lähellä omistusrakennetta olevia kokija-lauseita otsikoissa on kaksi: *Maaherralla riitti* työtä oman alueen puolustajana KSML 30.4.P [entinen maaherra? myhäilee puolikuvassa, ei Kalevi Kivistö], *Pikkukarhulla palelee tassuja* KSML 23.4.L [karhu metsässä]. Maaherran tunnistamiseksi kuva on välttämätön. Otsikoiden varsinaiset subjektit ovat partitiivimuotoiset *työtä* ja *tassuja*, mutta adessiivimuotoiset *maaherralla* ja *pikkukarhulla* ovat semanttisia kokijoita. Kokija on Hakulisen ja Karlssonin mukaan (1988, 102) elollinen tekemiseen osallistuja, joka ei siihen vaikuta mutta jonka tietoisuuteen tekeminen vaikuttaa.

Yhdessä otsikossa on sekä vaillinainen, predikaatiton lause että täydellinen: "*Surullista, mutta elämä jatkuu*" KSML 26.2.UL [arabinainen vihaisena polvillaan, käsi nyrkissä, mies lohduttaa].

Rutiiniuutiskieleen eli journalismin muotokieleen kuuluvaa tapaa jättää verbi pois otsikosta on hyödynnetty vain kymmenessä otsikossa (18 %). Pois jätetyt verbit ovat preesensin *tulla* ja *olla*. Kahdessa otsikossa kuva antaa tarpeellisen vihjeen, mistä puhutaan (Kätkäläinen on Simo

Hämäläisen näytelmä; pakina on Irja Suihkon kirjoittama).

Kätkäläinen (*tulee*) maailman ensi-iltaan Hankasalmella
KSML 29.4.K [lähikuva kirjailija Simo Hämäläisestä]
Puikulasta (*tulee*) EU:n alkuperäistuote KSML 25.1.KM
[lähikuva puikuloista]
Talitintti (*on*) yleisin Suomen talvessa KSML 16.2.VV
[istuu männynoksalla]
Jyväskylän Jukolan viestiin (*on*) 93 yötä KSML 13.3.UR
Jyväskylä (*on*) viidenneksi suurin kokouskaupunki
KSML 27.2.T [Jyväskylän kaupungin vaakuna]
(*olen, ollaan*) Ihan auki ylen aikaa KSML 8.2.S
[toimittaja Irja Suihkon kuva]

Neljä muuta predikaatitonta otsikkoa tarvitsevat predikaatin lisäksi esimerkiksi pronominin selventämään lauseen sisältöä (*tämä on, tässä tulee*). Toisaalta otsikot kelpaavat predikaatittominakin, sillä jutun ilmeen perusteella otsikoksi voi valita lyhyen leimaotsikon (Okkonen 1986, 242). *Kulttuuri*-aiheinen arvostelu ja *Marttilan* kolumni antavat mahdollisuuden käyttää leimaotsikkoa. Otsikoista yksi tarvitsee kuvan antamaa vihjettä (turisti-ihme), muut lähinnä kuvittavat otsikkoa.

Rakkautta ja vihaa flamencon tahtiin KSML 16.4.K
[puolikuva naisesta, käsi pystyssä]
Kanarian turisti-ihmeen tunnistus KSML 23.3.MAR [vanhan auton etuosa]
Traktoriterveisiä Viitasaaren emännille KSML 23.2.MAR
[vanhan traktorin etuosa]
Kaikkien asfaltin säästäjien ihannetalvi KSML 16.2.MAR
[märkä maantie, auto tulossa vastaan toista kaistaa]

Passiivilauseita varsinaisissa otsikoissa on käytetty neljä kertaa (7 %). Kaikissa otsikoihin liittyvissä kuvissa on yksittäinen tai useampi ihminen toimijana, joista kuitenkin otsikossa käytetään kollektiivista passiivimuotoa.

Kävelykadun pyöräilykausi aloitettiin tuiskusäessä KSML 24.4.P [korttelipoliisi Topi Hautala seisoo lumisateessa kävelykadulla, mies kävelee taustalla]
Lapsille tuputetaan karkkia konsertissa KSML 2.4.K
[nainen seisoo rooliasussa, lavasteet taustalla]

Saksassa vallataan kaupungintaloja KSML 11.3.UL
 [puolikuvassa mies seisoo mailan kanssa]
 Joutsan parketilta ei haettu Macarenaa KSML 23.1.P
 [yksi pari tanssii, vieressä mies katsoo kameraan]

Varsinaisten otsikoiden kieli on asialähtöistä. Sanaleikkeihin perustuvat huumoriotsikot rajoittuvat vain kolumneihin (*Marttila, Humiseva Harju, Hyvät, rahat ja rumat*), pakinaan (*Suihko*) ja *Kulttuuri*-aiheisiin juttuihin. Jo esitellyiden lisäksi kahdessa otsikossa kuva helpottaa tulkintaa (puheripulia poteva OKOn johto saa kasvot; akkaralli on näytelmä).

Kanarian turisti-ihmeen tunnistus KSML 23.3.MAR
 Traktoriterveisiä Viitasaaren emännille KSML 23.2.MAR
 Kanisteriotuksen arvoitus ratkesi KSML 19.1.MAR [logo, jossa on lohikäärmeen kuva ja teksti: GARGOYLE Mobiloil]
 Kaikkien asvaltlin säästäjien ihannetalvi KSML 16.2.MAR

Mitä ihmettä löytyisi raunioista? KSML 1.2.HH

Puheripuli yllätti OKO:n johdon KSML 13.4.HRR [puoliku vassa mies istuu käsi poskella]
 Pankkien asiakkaat äänestävät jaloillaan KSML 16.3.HRR [Meritan ja Osuuspankin logot leijuvat]

Ihan auki ylen aikaa KSML 8.2.S

Kyyjärven akkaralli eteni pikataipaleelle KSML 6.2.K [nainen ja mies istuvat vierekkäin, nainen riisuutumassa]
 Lapsille tuputetaan karkkia konsertissa KSML 2.4.K

Kielen äänneominaisuuksiin perustuvaa leikittelyä ei ole käytetty otsikon tehokeinona. Lieneekö syy otsikoiden asialähtöisyydessä? Ainoat tehokeinoksi luokiteltavat huumorin lisäksi ovat kolme kysymystä ja kaksi sitaattia. Ensimmäinen kysymys on lähinnä retorinen, mutta kaksi muuta kysymystä puhuttelee lukijaa yksikön ja monikon toisessa persoonassa.

Kuka arvostaisi suomenlammasta? KSML 24.4.P
 Haluatko eksyä Halssilan metsiin? KSML 30.1.P

Muistatteko vielä 60-luvun piilofarmarileikin? KSML
23.1.AS

Sitaattien esittäjää ei ole otsikossa mainittu, mutta vieressä oleva kuva paljastaa puhujan. Pelkistä sitaateista koostuvat otsikot tai väliotsikot ovat nykysanomalehdistön konventio, jonka keskivertolukijan voi olettaa tuntevan (Kalliokoski 1996, 69). Sitaattiotsikot on Kalliokosken mielestä tulkittava joko suoraksi esitykseksi tai puheen yhteenvedoksi.

"Moni haluaa kalifiksi kalifin paikalle." KSML 12.3.P
[lähikuva Timo T.A. Mikkosesta]

"Surullista, mutta elämä jatkuu." KSML 26.2.UL

Otsikon genreen sopivien vinkkiotsikoiden kuvatyyppejä on viisi. Aihe-, henkilö- ja tapahtumakuvien lisäksi otsikoihin liittyy maisema- ja symbolikuvia, joita kuvatekstien yhteydessä ei ole ollenkaan.

Taulukko 5. Otsikoiden kuvatyypit aihepiireittäin.

	Aihe		Henkilö		Tapahtuma		Symboli		Maisema	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Pulssi	13	29	12	38	2	22	1	12,5		
Kulttuuri	2	4	5	16	5	56				
Ulkomaat	5	11	2	7	2	22	2	25		
Hyvät..			5	16			1	12,5		
Luonto	7	16								
Humiseva	1	2	2	7			1	12,5	1	100
Kotimaa	6	13								
Marttila	5	11								
Talous	2	4					2	25		
Urheilu			2	7			1	12,5		
Kotisuom.	2	4								
Suihko			2	7						
Viikonv.	2	4								
Autosuom.	1	2								
Maailman			1	2						
Yhteensä	46	100	31	100	9	100	8	100	1	100

Kuvatyypeistä suosituimpia ovat aihekuvat, mutta niiden kohdalla on myös eniten luokitteluvaikeuksia. Aihekuvan pitäisi liittyä tekstin aiheeseen tiiviisti, mutta mielestäni aihekuva-käsite on jatkumo. Tavallaan kaikki kuvat ovat aiheku-

via, sillä henkilökuvassakin tekstin aihe koskee kyseistä henkilöä. Kuvalla voi olla monta tehtävää päällekkäin, ja tehtävän määrittäminen on aina tulkintaa. Tärkeintä kuva-luokittelussa onkin myöntää kuvien monifunktioisuus ja tulkinnanvaraisuus.

Aihekuvista kaksitoista (26 %) voisi sopia muuhun kuvatyyppiin. Henkilökuvista horjuntaa on vain kahdessa (7 %) tapauksessa, tapahtumakuvista kolmessa (33 %) ja symbolikuvista yhdessä tapauksessa (13 %). Tapahtumakuvat ovat jakautuneet *Pulssin*, *Kulttuurin* ja *Ulkomaiden* kesken, kun taas symbolikuvat ovat jakaantuneet tasaisemmin *Pulssin*, *Ulkomaiden*, *Hyvien*, *rahojen ja rumien*, *Urheilun*, *Humisevan Harjun* ja *Talouden* aihepiireihin. Ainoa maisemakuva kuuluu *Humisevan Harjun* aihepiiriin. Maisemakuvien vähyys voisi selittyä sillä, että ne ovat ikään kuin jutun täytettä eli ne eivät tuo lisävalaistusta tekstin sisältöön. Staattisilla kuvilla, kuten maisemakuvilla, ei ole lukijoita niin paljon kuin dynaamisilla kuvilla (Miettinen 1980, 275). Esittelen seuraavassa kaikki hajontatapaukset sekä aihepiirit, joissa on käytetty enemmän kuin yhden tyyppisiä kuvia.

Pulssi-sivuilla on käytetty neljänlaista kuvatyyppiä. Eniten juttujen kuvitukseen on käytetty aihekuvia ja selvästi luokiteltavia henkilökuvia. Vain Linda Lampeniusta esittävän viulunsoittokuvan voisi luokitella muuksi kuin henkilökuvaksi, tässä tapauksessa tapahtumakuvaksi. Lindan kuvaan liittyy vinkkiotsikko *Linda sihisee jo siideripullossa* KSML 23.4.P. Lindan kuva ei sovellu aihekuvaksi, koska kuva ei liity mitenkään siideriin.

Kuusi *Pulssin* aihekuvaa aiheuttaa luokitteluongelmia. Kuvatekstien yhteydestä tuttu vinkkiotsikko *Ulkonäkö on missin valtti* KSML 12.2.P ja otsikoksi sopiva vinkkiotsikko *Pelimannin keikka ei ole rahasta kiinni* KSML 28.1.P voisivat

olla aihekuvien lisäksi tapahtumakuvia, jos kuvassa painoteetaan missikilpailun uimapukukierrosta tai soittavaa pelimannia. Toisaalta kuvat voisivat olla henkilökuvia missikandidaatista ja pelimannista. Toissijainen otsikko *Pasin seinät pursuavat vaakunoita* KSML 2.3.P voisi liittyä aihekuvan ohella henkilökuvaan Pasista ja etualalla olevasta miehestä, joka katselee vaakunan kuvaa.

Aihekuva, joka liittyy vinkkiotsikkoon *Kävelykadun pyöräilykausi aloitettiin tuiskusäässä* KSML 24.4.P, kävisi myös henkilö kuvasta, vaikka otsikossa ei olekaan viittausta henkilöön. Kuvassa Jyväskylän kaduilla kävellen partioiva poliisi Topi Hautala seisoo kävelykadulla lumisateessa ja hänen takanaan kävelee mies. Poliisi on kuvan etualalla ja selkeästi tunnistettavissa. Vinkkiotsikon liittää aihekuvaan lauseen objektiosan genetiiviattribuutti *Kävelykadun* sekä adverbiaali *tuiskusäässä*, vaikka viittaus itse objektiin *pyöräilykausi* puuttuu.

Aihekuva voi olla lähellä maisemakuvaa. Vinkkiotsikko *Maaseudun naiset löytävät tulevaisuuden* KSML 3.4.P ei viittaa kuvaan selkeästi vaan antaa lukijalle tulkinnanvaraa. Kuva on otettu maalaistalon sisältä ikkunan läpi ulos kesäiseen puutarhaan. Jos kuva tulkitaan aihekuvaksi, sen lähtökohtana on vinkkiotsikon subjektiosa *Maaseudun naiset*, jotka löytävät tulevaisuuden kodin ulkopuolelta, jos perinteiset maaseudun elinkeinot eivät kannata. Jos kuva tulkitaan maisemakuvaksi, lähtökohta on subjektiosan genetiiviattribuutti *Maaseudun*, joka sitoo tekstin maaseutumaisemaan, ja naiset jäävät tulkinnan ulkopuolelle.

Kuvateksteistä tuttu vinkkiotsikko *Herrateeret kukertavat aluksi ilman tyttöseuraa* KSML 2.4.P voi aihekuvan lisäksi liittyä tapahtumakuvaan, sillä kuvassa urosteeri seisoo pyrstö levällään ja toinen teeri katsoo sitä kauempaa.

Kulttuuri-sivulla on käytetty kolmenlaisia kuvia, joista jokaisesta kuvatyypistä löytyy horjuntatapauksia. Aihekuvista otsikkoon *Frida Kahlon omakuvat hätkähdyttävät* KSML 28.1.K liittyvä kuva voisi olla henkilökuvana, koska kuvassa on maalaus Frida Kahlostani.

Kuvateksteistä tuttu vinkkiotsikko *Huoneteatterissa etsitään syyllistä* KSML 25.3.K voi liittyä henkilökuvan lisäksi tapahtumakuvan yhteyteen sen mukaan, painotetaanko kuvassa etualalla näkyvää naista vai kuvan kokonaistilannetta.

Kulttuuri-aiheisissa tapahtumakuvissa kaksi kuvaa voisi olla toissijaisesti henkilökuvia. Otsikot *Kerhosedät laulavat vaikeistakin asioista* KSML 22.4.K ja *Rakkautta ja vihaa flamencon tahtiin* KSML 16.4.K liittyvät kuviin, joissa molemmissa on kuvattu yhtä henkilöä. Kuvien pääaiheet ovat kuitenkin itse tapahtumassa: kerhosestä laulaa ja nainen on käsi pystyssä puolikuvassa. Naisen kuvasta ei voi suoraan päätellä, tanssiiko hän, joten vinkkiotsikko ohjaa kuvan tulkintaa. Molemmat otsikot voivat liittyä lisäksi aihekuviin.

Ulkomaat-aihepiirissä on käytetty neljää erilaista kuvatyyppeä. "*Hevoskuuri*" tuottaa tulosta *Unkarissa* KSML 18.2.UL -otsikkoon liittyvän kuvan olen luokitellut ensisijaisesti tapahtumakuvaksi, jossa vanha mies laittaa patsaan käteen Unkarin pienoislipun. Kuva on toissijaisesti symbolikuva, jonka tulkitsemista helpottaisi, jos henkilöä esittävän patsaan nimi olisi tiedossa (valtiomies, kirjailija, tiedemies?).

Otsikkoon *Saksassa vallataan kaupungintaloja* KSML 11.3.UL liittyvä kuva, jossa mies seisoo maila kädessään. Olen luokitellut kuvan ensisijaisesti aihekuvaksi ja toissi-

jaisesti tapahtumakuvaksi, koska mies ei valtaa taloa kuvanottohetkellä vaan on kenties vasta aikeissa. Henkilökuvaksi kuva ei sovellu, koska mies ei ole siinä pääkohteena vaan ainoastaan yksittäisenä esimerkkinä valtaajista.

Aihekuva voi olla myös maisemakuva. Otsikkoon *Suomalaisten joukkopako uhkaa Tarton yliopistoa* KSML 15.2.UL liittyy kuva Tarton yliopistorakennuksen portaista. Kuva viittaa tällöin otsikossa mainittuun rakennukseen eikä suomalaisiin, koska kuvassa ei näy ihmisiä.

Kotimaan aihepiirin viidestä aihekuvasta kaksi voisi kuulua muihin kuvatyyppeihin. Otsikko *Kondomi ei suojaa hansikaslokerossa* KSML 29.4.KM liittyy ensisijaisesti aihekuvaan, jossa mies ja nainen seisovat alasti toisiaan vasten. Otsikko ohjaa kuvan tulkintaa niin, että kondomi kuuluu seksiin, vaikka kuvassa ehkäisyvälinettä ei näy. Toissijaisesti kuva voi olla tapahtumakuva.

Toiseen *Kotimaan* otsikkoon *Rompepäivät ovat motoristin taivas* KSML 26.1.KM liittyvä kuva voi olla aihekuvan lisäksi symbolikuva, koska kuva on kohdennettu moottoripyörän tankin kyljessä olevaan Harley Davidson -logoon.

Humisevan Harjun otsikoksi sopivien vinkkiotsikoiden kuvitukseen on käytetty neljänlaista kuvatyyppeä, mikä on yllättävää lyhyelle, kerran viikossa ilmestyvälle kolumnille, sillä muut neljänlaisia kuvia käyttäneet aihepiirit ovat jokapäivä ilmestyvät *Pulssi* ja *Ulkomaat*. Kolumnin sisällä ei käytetä kuvia ollenkaan. Henkilökuvat Jyväskylän kaupunginjohtaja Pekka Kettusesta ja viihdyttäjä Jope Ruonansuusta liittyvät otsikoihin *Kuka onkaan Kettusen valmentaja* KSML 15.2.HH ja *Jope etsii kämppää itselleen* KSML 18.1.HH. Yhteistä otsikoille on henkilön nimeäminen puutteellisesti joko pelkän sukunimen tai etunimen avulla, mikä kylläkin sopii pakinatyyliin kolumniin.

Mitä ihmettä löytyisi raunioista KSML 1.2.HH -otsikkoon liittyy aihekuva Tiedonjyvä-nimisen Jyväskylän yliopiston tiedotuslehden kansikuvasta, joka esittää ydinräjäytystä. Jyväskylän kaupungin vaakunaa esittävä symbolikuva kuvittaa otsikkoa *Jyväskylä siirtyy savolaiseen vastuuseen* KSML 27.3.HH. Otsikoiksi sopivien vinkkiotsikoiden ainoa maisemakuva liittyy otsikkoon *Riäväkylä tahtoo meirän rahat* KSML 4.1.HH. Maisemakuva esittää monikerroksista taloa, ilmeisesti liikehuoneistoa, josta ei näy kuitenkaan talon nimeä, joten kuvan ja otsikon suhde jää epämääräiseksi.

Talous-aiheisissa vinkkilaatikoissa on käytetty kahdenlaisia kuvia: kahdesti aihekuvaa ja kahdesti symbolikuvaa. Talousjutut ovat aiheiltaan usein abstrakteja, joten kuvituksessa on turvauduttava symbolikuviin, löyhästi aiheeseen liittyviin kuviin, henkilökuviin tai kuva on jätettävä pois. Vinkkilaatikoiden symbolikuvat liittyvät otsikoihin *Merita-johdon optiossaalis saattaa pienentyä* KSML 5.3.T ja *Jyväskylä viidenneksi suurin kokouskaupunki* KSML 27.2.T. Merita-otsikon symbolikuvassa on pankin logo ja Jyväskylä-otsikossa kaupungin vaakuna.

Talous-aihepiirin aihekuvat selittävät otsikoita *Palvelu yritykset odottavat vauhtivuotta* KSML 15.1.T ja *Vesikeli ei vienyt rinteiden asiakkaita* KSML 2.3.T. Kuvissa tarjoilijat kattavat pöytää, ja lumitykki ampuu lunta laskettelurinteessä.

Urheilu-aihepiirissä on käytetty kahdesti henkilökuvaa ja kerran symbolikuvaa, joka voisi olla myös aihekuva. Otsikot *Kalervo Pieksämäki on luotu liikkumaan* KSML 19.4.UR ja *Sjögren pelaa parasta kauttaan, vaikka pahoinpitely jatkuu* KSML 15.1.UR liittyvät miehistä otettuihin henkilökuviin. Graafisesti toteutettu symbolikuva kompassista ja tekstistä *Jyväskylä Killerjärvi* liittyy otsikkoon *Jyväskylän*

Jukolan viestiin 93 yötä KSML 13.3.UR.

3.3.3. Varsinaisten vinkkiotsikoiden aihejakaumat ja kuvatyypit

Varsinaisten vinkkiotsikoiden genreen kuuluu aineistosta 110 vinkkiotsikkoa (60 %), kun otsikoiden genreen kuuluu 55 (30 %) ja kuvatekstin genreen 18 (10 %) vinkkiotsikkoa. Luvuista on pääteltävissä, että varsinainen vinkkiotsikko poikkeaa tavallisesta otsikosta sekä etenkin kuvatekstistä.

Taulukko 6. Varsinaisten vinkkiotsikoiden genreen kuuluvien vinkkiotsikoiden ja toissijaisten otsikoiden aihepiirit, frekvenssit ja prosenttiset osuudet.

	Vinkki- otsikko f	%	Otsikko f	%	Yht. f	%
Pulssi	23	27	8	36	31	28
Ulkomaat	19	22	1	4	20	18
Kotimaa	12	14	1	4	13	12
Kulttuuri	13	15	1	4	14	13
Hyvät..	2	2	4	18	6	5
Talous	5	6	1	4	6	5
Urheilu	5	6	1	4	6	5
Humiseva			3	14	3	3
Matkailu	2	2			2	2
Viikonv.	2	2			2	2
Artikkelit	1	1			1	1
Autos.	1	1			1	1
Kotis.	1	1			1	1
Luonto			1	4	1	1
Marttila			1	4	1	1
Muoti	1	1			1	1
Suihko			1	4	1	1
Yhteensä	87	100	23	100	110	100

Eniten varsinaisia vinkkiotsikoita on käytetty odotetusti *Pulssi*-aihepiirissä, mutta yllättävää on, että *Ulkomaat*-sivuilla on käytetty varsinaisia vinkkiotsikoita enemmän kuin *Kulttuuri*-sivuilla. Luulisi, että *Kulttuuri*-aiheiset jutut sallivat värikkäämmän otsikkokielen kuin *Ulkomaiden* uutiset. Yllättävää on myös, että *Talous*-aiheisissa jutuissa varsinaisia vinkkiotsikoita on käytetty yhtä usein kuin *Hyvät*,

rahat ja rumat - ja *Urheilu*-aihepiireissä.

Varsinainen vinkkiotsikko eroaa tavallisesta otsikosta, koska vinkkiotsikolta puuttuu tai sillä on jotain enemmän kuin tavallisella otsikolla. Olen erottanut varsinaisista vinkkiotsikoista yhdeksän tyypillistä ominaispiirrettä, jotka voivat osin olla päällekkäisiä.

Varsinaisten vinkkiotsikoiden ominaispiirteiden suurimman ryhmän muodostavat pelkkää henkilön sukunimeä tai etunimeä käyttävät otsikot. Syy nimien erilaiseen käyttöön voi olla tilan puute tai tuttavallisuuden tavoittelu. Tuttavallisuus voi olla lempeää (pikkupoikaa kutsutaan Janiksi) tai piikkittelevää (presidentti Saddam Hussein on vain Saddam). Henkilö voi olla tunnettu julkisuuden henkilö (*Backmanin* lahja ihmiskunnalle KSML 19.1.T) [lähikuva sisäministeri Jouni Backmanista] tai tuntemattomampi henkilö (*Kortekangas* päästi Sinfonian pälkähästä KSML 9.4.K) [lähikuva miehestä]. Vinkkiotsikossa voidaan esitellä toinen henkilö etunimeltä ja toinen sukunimeltä (*Jani* ja taiteilija *Tapper* yhteistyössä KSML 19.4.K [seisovat rinnakkain], *Olisiko Kasvio* voittanut *Jere Hårdin*? KSML 29.1.UR [lähikuva Jere Hårdista]). Etunimeltä voidaan kutsua julkisuuden henkilöä (Perhepiirissä *Saddamia* ei enää hymyilytä KSML 30.1.UL) [Saddamin kuva postimerkissä], näytelmän roolihenkilöä (*Sally* säihkyi Työskin Cabaretissa KSML 13.3.K) [nainen laulaa, kaksi tanssityttöä taustalla] tai tavallista henkilöä (*Milla* kohentaa kristillisten imagoa KSML 16.2.KM) [lähikuva naisesta]. Edelliset vinkkiotsikot tarvitsevat kuvaa, jotta henkilön voisi tunnistaa.

Toiseksi suurimman ryhmän muodostavat otsikon muodon takia epäselväksi jäävät tai muuten tavallisesta otsikon muodosta poikkeavat varsinaiset vinkkiotsikot. Vinkkiotsikoille on tyypillistä predikaatin poisjättäminen otsikon

lauseista. Rutiiniuutiskieli eli journalismin muotokieli (van Dijk 1988b, 76; Hemànus 1990, 89) tarkoittaa toimittajien yhtäläistä tapaa muotoilla nopeasti uutiset ymmärrettävään muotoon. Tällöin uutiskielen sanasto ja syntaksi ovat kaavamaisia, joten niitä on helppo soveltaa usein toistuviin samanlaisiin uutisiin. Rutiiniuutiskieli pyrkii välttämään toistoa, joten lauseet ovat tiiviitä ja informatiivisia. Vaikka otsikon predikaatittomuus kuuluu journalismin muotokieleeseen eli rutiiniuutiskieleen, silti predikaatin poisjättäminen ei saa vaikeuttaa sisällön ymmärtämistä tiiviyden kustannuksella.

Lisää lintutorneja siivekkäiden harrastajille

KSML 25.3.KM [nainen kiikaroi]

Apua Tallinnan lastensairaalaan KSML 23.2.VV [kolme miestä kantaa pahvilaatikoita ulkona]

Edellisiä vinkkiotsikoita voi tulkita eri tavoin sen mukaan, minkä ja minkä muotoisen predikaatin lauseeseen valitsee. Ne voivat olla ohjailevia lauseita, esimerkiksi toissijaisia käskyjä, jossa väitelauseen nesessiivi-ilmaus tuo esiin vaatimuksen (*on saatava, annettava*). Tai ne voi tulkita esittäviksi, toteaviksi väitelauseiksi (*saadaan, on saatu*).

Osa predikaatittomista vinkkiotsikoista on helppo täydentää sopivalla, joko aktiivi- tai passiivimuotoisella verbillä. Yksi otsikko tarvitsee kuvaa selvennykseksi, koska henkilökuva paljastaa otsikon erisnimen *Pajarin* henkilöksi eikä esimerkiksi paikan nimeksi. Muut otsikot ovat ymmärrettäviä ilman kuvaakin.

Lapsityö (on) esillä Amsterdamissa KSML 27.2.UL [lapsi ravintolan keittiössä töissä]

Jyväskylässä (on) kallista käydä parturissa KSML 6.3.T [lähikuva hiusten letityksestä]

Pajarin juhlissa (on) kierrätystaidetta KSML 6.3.K [mies seisoo ulkona, koivu taustalla]

Budoharrastajat (ovat) veitsileirillä KSML 21.1.P [mies seisoo japaninkielisen lipun edessä]

Herraintyyliä (on) muotimessuilla KSML 26.1.M [mallilla]

kaksi bleiseriä päällä, molemmissa herrainkaulukset]

Jyväskylään (*tulee, saadaan*) aprillipäivänä omalääkäri
 KSML 19.3.KM [lääkäri tutkii potilaan jalkaa]
 Kelillä kuin kelillä (*X on, ollaan*) maitoauton ratissa
 KSML 18.3.KM [kuva maitoauton sivupeelistä, josta näkyy
 maassa seisova kuljettaja]
 Michael Björklund (*valittiin*) Vuoden Kokiksi KSML 6.4.P
 [puolikuva miehestä, kokinhattu päässä]
 Kirja (*annettiin*) kouluille muistoksi läänistä
 KSML 16.1.K [kaksi kirjaa lomittain, toisessa lukee
 Lasse Kangas, Atena]

Toisaalta osaa predikaatittomista vinkkiotsikoista on vaikea täydentää verbillä. Kahden otsikon henkilöitä koskevat väittämät (diiva, kulkuri) saavat vastaukset kuvista.

Suuren diivan elämää näyttämöllä KSML 8.2.P [tummiin pukeutunut nainen poseeraa kameralle]
Etelän makuja turistin pöytään KSML 20.4.MS [nainen seisoo ruokapöydän vieressä]
Kulkuri-Jussin matka Suomeen KSML 16.4.P [sivukuva karvalakkipäisestä ja piippua polttavasta miehestä]

Okkosen (1980, 242) otsikon ilmeen perusteella tehdyn jaon mukaisia leimaotsikoita (*Vietnamin sota*) löytyy varsinaisten vinkkiotsikoiden joukosta. Ne ovat predikaatittomia, toteavia väitelauseita. Kaksi otsikkoa saavat selvennyksen kuvista (kuka on strategi, mikä on maaseutulaji).

Viikonloppu Päijänteen jäällä KSML 6.2.P [mies makaa jäällä mahallaan keppi kädessä ja haavi vieressä]
Keskimaan ja S-ryhmän strategi KSML 23.2.HRR
 [puolikuvassa Kalevi Liukkonen istuu ja nauraa]
Perisuomalainen maaseutulaji KSML 15.2.P [lähikuva tikkataulusta]
Kolarinsaaren hupiporot KSML 8.4.P [lähikuva poron päästä]

Varsinaisten vinkkiotsikoiden predikaateista 49 (56 %) on aktiivimuodossa ja vain yksi passiivissa (1 %). Edellisessä luvussa esitellyt varsinaiset otsikot ovat aktiivisempia kuin vinkkiotsikot, sillä 75 prosenttia otsikoiden predikaa-

teista on aktiivimuodossa. Toisaalta otsikoissa on käytetty vähän enemmän passiivia (7 %). Erot johtuvat varsinaisten otsikoiden asialähtöisyydestä, sillä otsikoiden pitää ilmaista selkeästi jutun pääajatus. Selkeyttä helpottavat muun muassa aktiiviset verbit.

Varsinaisten vinkkiotsikoiden aktiivisista otsikoista kuudessa lauseessa (12 %) on käänteinen sanajärjestys. Käänteisyys johtuu lauseen alkuun sijoitetun lauseen elementin painotuksesta tai kysymyslauseen rakenteesta. Kuva liittyy läheisesti kaikkiin henkilöistä kertoviin otsikoihin, erityisesti sellaiseen, jossa on pronomini- viittaus (tästä) kuvan henkilöön.

Tästä miehestä syntyi ilmiriita KSML 18.1.UR [mies seisoo ajohaalareissa, kilparata taustalla]
Hissukasta kasvoi sellon Agassi KSML 20.3.K [mies istuu, sello nojaa käsivarteen]
Kulissien kätköistä kuiskii Sari KSML 1.2.P [Sari kurkistaa lippalakin takaa, hymyilee]
Urpon hatusta ilmestyi kakku KSML 4.2.P [lähikuva Urpon kasvoista ja papukaijasta]

Minkä takia nyt on kiire auttaa Albaniaa? KSML 17.4.UL [sotilaita nousee kuorma-auton lavalle]
Olisiko Kasvio voittanut Jere Hårdin? KSML 29.1.UR

Verbejä *saada*, *päräjää* ja *palella* on käytetty predikaattina geneerisesti yksikön kolmannessa persoonassa kolmessa otsikossa (6 %). Geneerisessä lauseessa on puhe kenestä tahansa ihmisestä (Hakulinen & Karlsson 1988, 253). Kahden otsikon kuvat antavat selitykset, mitä saisi olla paistettuna tai mikä päräjää.

Saako olla paistettuna vai keitettynä? KSML 10.4.UL [käärme kiemuralla]
Merkistä viis, kun vain päräjää KSML 20.4.P [vanhan moottoripyörän etuosa]
Joulukuu oli leuto, mutta pyhinä paleli KSML 2.1.KM [lumisia puita]

Predikaatti puuttuu 37 varsinaisesta vinkkiotsikosta (43 %). Pois jätettyjä verbejä ovat *olla, tulla, saada, antaa, valita* ja *myydä*. Kymmenen otsikkoa on laadittu siten, että niihin on vaikea lisätä predikaattia. Predikaatittomuus on varsinaisten vinkkiotsikoiden leimaavin piirre, sillä varsinaisista otsikoista predikaatti on jätetty pois vain kymmenen kertaa (18 %). Varsinainen vinkkiotsikko sietää epämääräisyyttä paremmin kuin kuvateksti tai otsikko. Ehkä sanoman epämääräisyys saa lukijan kiinnostumaan ja ottamaan lopulta jutusta selkoa.

Varsinaisissa vinkkiotsikoissa kaksi rinnasteista päälauseetta voidaan erottaa pilkulla eikä yhdistävää rinnastuskonjuktiota tarvita: *Miehet pullistelivat, naiset pällistelivät* KSML 22.3.P [miehen rinta- ja vatsalihakset puolikuvassa, kaksi miestä seisoo vieressä]. Myös predikaatiton ja predikaatin sisältävä päälause ovat rinnasteisia ja pilkulla erotettavia: *Darlalla passipulmia, Thorne tuli yksin* KSML 17.4.P [lähikuva Thornesta]. Subjektiton ja predikaatiton vaillinainen lause voi rinnastua predikaatittomaan päälauseeseen: *Lihaa säästämättä, Yövieraat A-salilla* KSML 14.1.K [mies tanssii valkeissa vaatteissa, katsoo ylös].

Kolmanneksi suurimpaan ryhmään kuuluvat varsinaisten vinkkiotsikoiden puhekieliset ilmaukset. Sanoja on lyhennetty *-ri-*päätteen avulla sekä *typistämällä*.

Semmarien pojuhuumori *telkkariin* KSML 11.1.K [kolme miestä tanssii]

Jeltsinillä vaisut *synttärjuhlat* KSML 1.2.UL [puolikuvassa Jeltsin istuu, vaisu ilme]

Abit kokeilivat kondomeita kynällä KSML 18.3.P [erivärisiä kondomeita]

Joulukuu oli leuto, mutta *pyhinä* paleli KSML 2.1.KM

Puhekielisyys näkyy myös vinkkiotsikoiden verbivalinnoissa

ja yksikön toisen persoonan pronominin käytössä. Kuvat ovat kuvitusikäytössä ja nekin otsikot, joissa henkilöön viitataan vain suku- tai etunimellä, henkilö on tuttu ilman kuvan antamaa vihjettäkin.

"Kotona sitä leekittää", sanoo Niko. KSML 12.3.KS
 [poika leikkii pikkuautolla leikkimaton päällä].
 Merkistä viis, kun vain pärjää KSML 20.4.P
 Niinistö vääntää menot laskuun KSML 26.2.KM
 [lähikuva Sauli Niinistöstä]
 Perhepiirissä Saddamia ei enää hymyilytä KSML 30.1.UL
 Eläkeläiset pyörittävät postia Tukholmassa KSML 19.2.UL
 [Ruotsin postin logo]
 Eläinkauppa käy kuumana Venäjälläkin KSML 25.1.UL

Miten sä isket jätkän? KSML 8.4.K

Kahdessa vinkkiotsikossa on käytetty käänöslainoja, jotka on mukautettu suomen kielen järjestelmään sopivaksi. Alimmaisessa kuva antaa vihjeen otsikon kysymykseen.

Kompuutteri säikäytti Nelson Mandelan KSML 13.3.UL
 [lähikuva tietokoneesta, sormet näppäimistöllä]
 Annatko eläkefyrkkasi tämän miehen hoteisiin? KSML
 6.4.HRR [miehellä miettävä ilme, puolikuva]

Suomalainen vastine *kompuutteri* englannin kielen substantiivista *computer* antaa humoristisen ja puhekieleen sopivan vaikutelman. Ruotsin kielen sana *fyrk* 'raha' on omaksuttu suomen kielen slangisanastoon, kun sanaan on lisätty loppupääte -a.

Ehkä alkujaan puhekielinen adjektiiviattribuutti *miehen mittainen* kuuluu jo yleiskieleen: *Miehen mittainen* Hector jo 50 v KSML 19.4.P [lähikuva Hectorista]. Sen sijaan *surullinen*-adjektiivia on käytetty predikatiivina yllättävässä asiayhteydessä: Nigeria *surullisin* lahjusvertailussa KSML 16.1.UL [lähikuvassa tummaihoisen mies pyyhkii silmänsä]. Kuva tukee hyvin otsikon väitettä. Predikatiiviadverbiaali *olla kovana* muistuttaa tyyliltään puhekieltä: Iran *kovana*

koko muuta maailmaa vastaan KSML 15.4.UL [turbaanipäinen mies puhuu mikrofoniiin].

Neljännän, varsinaisten vinkkiotsikoiden genreen kuuluvan ryhmän muodostavat kielellä leikittelevät otsikot. Näistä suurin osa perustuu sanojen äännemaalailuun: alkusoinnutteluun, loppusoinnutteluun ja yksittäisten foneemien "erikoissointiin". Kuvat antavat vihjeen otsikoiden henkilöistä.

Kulissien kätköistä kuiskii Sari KSML 1.2.P
Tolpallaan Tokkari lyöjän lamauttaa KSML 9.3.UR
 [lähikuvassa mies tai nainen kypärä päässä]
Harkimon hallilla taivaspaikka Eurooppaan? KSML 22.3.UR
 [kuva hallista ulkoa päin]
Linnut tuulessa musiikin muistoissa KSML 13.4.K [kaksi haukkaa liitelee]

Deskriptiivis-onomatopoeettiselle sanastolle on ominaista laaja vokaalivaihtelu erityisesti ensimmäisessä tavussa (Sivula 1989, 167). Yhtä ensitavun vokaalia vaihtamalla verbin merkitys vaihtuu lihasten esittelystä katselemiseksi: *Miehet pullistelivat, naiset pälistelivät* KSML 22.3.P.

Vaikka sanojen äännemaalailu perustuu pitkälti vokaalien erilaisuuteen, myös konsonanteissa on eroja. Sibilantti *s* on soinniltaan pehmeä, joten se viestittää *hissukka*-substantiivissa pehmeyttä ja ehkä myös arkuutta: *Hissukasta kasvoisellon Agassi* KSML 20.3.K. Kuvasta selviävät *hissukan* kasvot. Päinvastaisen vaikutelman antaa tremulantti *r*. Klaus Laalo (1997, 30) on kiinnittänyt huomiota sanomalehtikielessä käytettyihin *r*-alkuisiin tai muuten *r*:n sisältäviin sanoihin. Hänen mielestään *r*-sanojen käyttö on lisääntynyt, koska ne herättävät tavallisessa lehtitekstissä huomiota äänteellisen vaikuttavuutensa takia. Seuraava käsky ei jää huomaamatta: *Varo rinteen härskejä voroja* KSML 30.1.KM [lumilauta nojaa telineeseen, rinne taustalla].

Varsinaisissa vinkkiotsikoissa on käytetty tehokeinoina äännemaalailun lisäksi sanontoja ja ristiriitaisia mielikuvia. Sanonnat voivat olla vaillinaisia lauseita tai täydellisiä. Kuvat antavat vihjeet otsikon tulkintaan tuhannen ja yhden yön tapauksessa sekä tiikerin ja britin tunnistamisessa.

Iso itku pitkästä ilosta KSML 8.2.UL
 [kaksi ulkomaalaismiestä halaa ja itkee]
Tuhannen markan ja yhden yön tarinoita KSML 9.2.UL
 [Arctia-hotellin seinä ja ikkunoita]
Jyväskylän kirjalle ruusuja ja risuja KSML 17.4.K
 [näkyvä puistoon ja kioskiin, asiakkaita]
Tiikeri vaihtoi juovansa vihreään KSML 15.4.UR
 [tumma mies seisoo puku päällä ulkona]

Finlandia-vodkaa halvalla muslimeille KSML 18.1.UL
 [lähikuva votkapulloista]
"Tack", sanoi britti sujuvasti suomeksi KSML 19.3.UL
 [lähikuva vanhasta miehestä]

Jotta mielikuvien ristiriita syntyisi, lukijan on tiedettävä entuudestaan, että muslimit eivät käytä alkoholia tai että englantilaiset voivat luulla Suomea Ruotsiksi.

Viides varsinaisten vinkkiotsikoiden muodostama ryhmä koostuu sellaisista vinkkiotsikoista, jotka rakenteensa puolesta ovat selkeitä, mutta joiden sisältö jää epämääräiseksi ja varsinaiselle otsikolle riittämättömäksi. Vinkkiotsikot jättävät vastaamatta olennaisiin kysymyksiin, joten niistä puuttuu olennaista informaatiota, joka selviää vasta itse uutisesta. Olen merkinnyt hakasulkeisiin puuttuvan kysymyksen, johon odottaisi selvennystä. *Förskotti* [mikä] ennakoi puheenaiheita KSML 21.1.T [markan kuva ja teksti: Förskotti], *Hyvä tahto* [mikä] tulee kalliiksi maailmalla KSML 28.1.UL [SPR:n logo ja teksti: Comite international]; *Berliinin ampujaa* [kuka] *kaduttaa* [miksi] vieläkin KSML 6.3.UL, *Kädenväöntö* [mikä, kenen] saattaa päättyä myös pat-

tiin [miksi] KSML 20.3.ART [graafinen kuva Jeltsinistä ja Clintonista], Tarton suomalaisopiskelijat *maksoivat* [mitä, miksi] KSML 23.4.UL; *Latinistilta* [kuka] pyydettiin jo Beatles-levytystä KSML 27.3.P [lähikuva Jukka Ammondista], Kokkonen sanoo *turvatottuneiden* [ketkä] etsivän kaikkeen vastauksia Kelalta KSML 23.3.VV [puolikuva Kokkosesta], Jyväskylän Unicef *auttoi eniten* [mitä, milloin] KSML 16.1.P [Unicefin logo ja kaksi lasta], *Jätteissä odottaa iso lasku* [ketä, missä, milloin] [jäteauto kaatopaikalla] KSML 14.1.KM; *Toryilla* [ketkä, missä] riittää vielä *kirittävä* [miksi] KSML 3.4.UL, *Kiiltomatokin pääsi kuvaan* [miksi, missä] KSML 19.3.P [kiiltomato hehkuu]. Henkilöön viittävissä otsikoissa (Berliinin ampuja, kädenvääntö, latinistilta, Kokkonen, toryilla) kuva auttaa tulkintaa.

Kaksi vinkkiotsikkoa on jätetty kysymysmuotoisiksi: *Minkä takia nyt on kiire auttaa Albaniaa?* KSML 17.4.UL, *Ovatko brittipuolueet unohtaneet huono-osaiset?* KSML 9.4.UL [puolikuva kadulla asuvasta miehestä].

Kuudennen ryhmän vinkkiotsikot ovat sisällöltään vielä epämääräisempiä kuin edelliset, koska niistä ei löydy selkeää otsikon pääaihetta. Vinkkiotsikko jää ikään kuin leijumaan vailla kiinnekohtaa. Kuvat antavat vihjeen vain Faarao Rambo - ja taivasmatkatapauksissa.

Faarao Rambo [mikä] Jyväskylässä KSML 9.3.P [puolikuva koirasta, korvat pystyssä]
 Meksikon taksimiehet *suurvallan hampaissa* [miksi] KSML 8.4.UL [kuplavolkkareita liikenteessä]
Ensi kertaa matkalla taivaaseen [kuka, missä] KSML 22.4.P [nainen tanssii]
Myrkkylammen myrkyt pohjassa [missä] KSML 22.4.KM [kuva lammelle]
Linnut tuulessa musiikin muistoissa [mitä, missä, milloin] 13.4.K
Tanssin ja laulan metsän puille [kuka] KSML 12.3.K [talvisia puita metsässä, lunta]

Seitsemäs varsinaisten vinkkiotsikoiden ryhmä käyttää lukijan puhuttelua tehokeinona. Lukijaa voidaan kehottaa tai käskää tekemään jotain: *Korkea aika* ryhtyä etsimään kesätöitä KSML 29.1.KM [nuori tyttö pöydän takana, nainen edessä], *Varo rinte*n härskéjä voroja KSML 30.1.KM. Seuraavat vinkkiotsikot voi tulkita toissijaisiksi käskyiksi: *Apua* Tallinnan lastensairaalaan KSML 23.2.UL, *Lisää* lintutorneja siivekkäiden harrastajille KSML 25.3.KM. Suorat kysymykset puhuttelevat lukijaa yksikön kolmannessa ja toisessa persoonassa: *Saako* olla paistettuna vai keitettynä KSML 10.4.UL, *Annatko* eläkefyrrkkasi tämän miehen hoteisiin? KSML 6.4.HRR.

Kahdeksas vinkkiotsikoiden ryhmä on tiiviissä yhteydessä vinkkilaatikon kuvaan, koska ilman kuvaa otsikon pronominiviittaukset jäisivät epäselviksi: *Hän* on vuoden ensimmäinen KSML 2.1.P [lähikuva vauvasta], *Hän* ei ole profeetta omalla maallaan KSML 19.1.P [lähikuva taiteilija Juhani Palmusta], *Tästä* miehestä syntyi ilmiriita KSML 18.1.UR.

Yhdeksänteen ryhmään kuuluvat ne vinkkiotsikot, joissa on käytetty lyhenteitä. Lyhenteitä ei selvyyden vuoksi suositella käytettäväiksi otsikoissa, vaikka ne säästäisivätkin tilaa.

Mrs Murphy murtaa käsityksiä opettajista KSML 11.1.P [nainen kyykyssä, katsoo ylös muihin]
Austin Forina oli *HB*-muodin edelläkävijä KSML 19.2.AS [auto kadun varrella, talo taustalla]
Yo-ruotsi kuulosti aika vaikealta KSML 11.2.KM [kolme tyttöä istuu pyöreän pöydän takana]

Varsinaisten vinkkiotsikoiden genreen kuuluvat toissijaiset otsikot (21 %) olen esitellyt luvussa 3.3.2. Toissijaisten otsikoiden lauserakennetta on kuitenkin hyvä tarkastella erikseen. Otsikoista 21 (91 %) on aktiivimuodossa eikä passiivimuotoisia ole ollenkaan. Suora sanajärjestys on 15

lauseessa (71 %), ja lauseiden subjektit ovat nominatiivimuotoisia. Viidessä lauseessa (24 %) on käänteinen sanajärjestys eksistentiaalilauseen rakenteen ja omistusrakenteen takia. Eksistentiaalilause ilmaisee olemassa olemista, tulemista, lakkaamista, liikettä tai siirtymistä toiseen olotilaan (Ikola 1986, 138). Sen ominaispiirteinä pidetään partitiivisubjektia, predikaatin yksikön kolmannen persoonan muotoa, sanajärjestyksen käänteisyyttä sekä usein esiintyvää lokaalista alkuadverbiaalia. Hakulinen ja Karlsson (1988, 95-96) kuitenkin myöntävät, että eksistentiaalilauseet eivät ole tyyppinä selväpiirteisiä eikä niitä voi aina laittaa vastatusten normaalilauseiden kanssa. Eksistentiaalilauseen muodolliset kriteerit täyttää vain yksi toissijainen otsikko: *Hjalliksen hallista ei tullutkaan puisevaa* (KSML 9.3.HRR). Muut kolme otsikkoa ovat semanttisesti eksistentiaalisia mutta eivät täytä muotovaatimuksia, koska subjektit ovat nominatiivissa.

Ozista kuoriutui tangotaituri KSML 25.3.P

Ompun korteissa piilee jekku KSML 19.2.P

Puikulan kastiin kuuluisi kuivalihakin KSML 4.2.KM

Otsikoiden predikaatit *kuoriutua*, *piillä*, *kuulua* voivat olla Penttilän mukaan (1963, 625) eksistentiaalisia, mutta vain partitiivisubjektin yhteydessä.

Omistusrakenteisen lauseen aloittaa possessiivi, jonka jälkeen seuraa kopulaverbi *olla* ja subjekti (Hakulinen 1988, 93): *Joelilla on mitaleita* vaikka muille jakaa KSML 29.4.P.

Predikaatittomia lauseita on vain kaksi (9 %). Toisesta lauseesta puuttuu *tulla*-verbi ja toiseen on vaikea lisätä verbiä.

Iirosta vuoden viihdetaitelija KSML 25.1.P

Laukaan Essolta vaan, terve KSML 4.1.P

Toissijaiset otsikot ovat lauserakenteeltaan lähempänä var-

sinaisia otsikoita kuin vinkkiotsikoita, sillä toissijaiset ja varsinaiset otsikot ovat aktiivisempia (91 %, 75 %) kuin vinkkiotsikot (56 %). Predikaatti on jätetty pois toissijaisista ja varsinaisista otsikoista (9 %, 18 %) harvemmin kuin vinkkiotsikoista (43 %). Sen sijaan passiivin käytössä toissijaiset otsikot poikkeavat varsinaisista otsikoista (7 %) ja lähenevät vinkkiotsikoita (1 %), sillä toissijaisissa ei ole käytetty passiivilauseita ollenkaan.

Varsinaisissa vinkkiotsikoissa on käytetty viidenlaista kuvatyyppeä kuten otsikoissakin. Olen laskenut kuvatyyppeiluokitukseen mukaan myös toissijaiset otsikot, jolloin varsinaisia vinkkiotsikoita on yhteensä 110. Osan toissijaisten otsikoiden kuvatyypeistä olen esitellyt jo luvussa 3.3.2. Esittelen ainoastaan kuvatyyppeiden hajontatapaukset.

Taulukko 7. Varsinaisten vinkkiotsikoiden kuvatyypit aihepiireittäin.

	Henkilö		Aihe		Tapahtuma		Maisema		Symboli	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Pulssi	16	35	10	25	3	20				
Ulkomaat	3	6	11	28	4	27			2	67
Kulttuuri	7	15	4	10	4	27				
Kotimaa	3	6	6	15	2	12	3	75		
Urheilu	5	11	2	5						
Talous	3	6	1	2					1	33
Humiseva	2	4					1	25		
Hyvät...	6	13								
Matkas.			2	5						
Viikonv.	1	2			1	7				
Artikkeli			1	2						
Autos.			1	2						
Kotis.					1	7				
Luonto			1	2						
Marttila			1	2						
Suihko	1	2								
Muoti			1	2						
Yhteensä	47	100	41	100	15	100	4	100	3	100

Kuvatyypeistä suosituimpia ovat henkilökuvat (43 %) ja aihekuvat (37 %). Luokitteluvaikeuksia on eniten aihekuvissa, sillä kaksitoista kuvaa (29 %) voisi kuulua muihin kuvatyyppeihin. Henkilökuvista horjuntaa on yhdessä tapauksessa (2 %), tapahtumakuvissa neljässä (27 %) ja maisemakuvissa yhdessä tapauksessa (33 %).

Varsinaisten otsikoiden ja varsinaisten vinkkiotsikoiden kuvatyyppeiden välillä on eroja. Otsikoissa on suosittu

eniten aihekuvia (48 %), kun vinkkiotsikoissa on käytetty eniten henkilökuvia (43 %). Vinkkiotsikoiden henkilökuvarunsaus voi selittyä sillä, että vinkkiotsikoissa puhutellaan kuvassa esiintyvää henkilöä etu- tai sukunimellä mutta ei molemmilla kuten otsikoiden yhteydessä. Vaikka pelkkä etu- tai sukunimen käyttö sopisikin tuttavalliseen tyyliin kirjoitettujen juttujen otsikoihin, olen laskenut ne toissijaisiksi otsikoiksi ja varsinaisiksi vinkkiotsikoiksi.

Otsikoissa on käytetty lähes yhtä paljon tapahtumakuvia (10 %) kuin maisemakuvia (8 %). Vinkkiotsikoissa tapahtumakuvat (14 %) ovat yleisempiä kuin maisemakuvat (4 %). On yllättävää, että vinkkiotsikoiden yhteydessä on käytetty enemmän toiminnallisia tapahtumakuvia kuin otsikoissa, sillä vinkkiotsikot eivät ole niin aktiivisia kuin varsinaiset otsikot. Olisi olettanut, että varsinaiset vinkkiotsikot suosivat passiivisia maisemakuvia aktiivisten tapahtumakuvien sijaan.

Varsinaisten vinkkiotsikoiden tapahtumakuvat ovat jakaantuneet kuuteen aihepiiriin (*Pulssi, Kotimaa, Kulttuuri, Ulkomaat, Viikonvaihte, Kotisuomalainen*), kun varsinaisten otsikoiden tapahtumakuvia on kolmessa eri aihepiirissä (*Pulssi, Ulkomaat, Kulttuuri*). Sen sijaan varsinaisten vinkkiotsikoiden symbolikuvat (*Ulkomaat, Talous*) ovat jakaantuneet suppeammin kuin varsinaisten otsikoiden (*Pulssi, Ulkomaat, Hyvät, rahat ja rumat, Urheilu, Humiseva Harju, Talous*). Varsinaisissa vinkkiotsikoissa käytetään maisemakuvia *Ulkomaiden* ja *Talouden* aihepiireissä, kun otsikoissa maisemakuvaa on käytetty *Humisevan Harjun* aihepiirissä.

Varsinaisten vinkkiotsikoiden *Ulkomaat*-aihepiirissä on käytetty neljänlaista kuvatyyppeä: henkilö-, aihe-, tapahtuma- ja symbolikuvia. Aihekuvista kolme sekä tapahtumakuvista kolme voisi kuulua muihin kuvatyyppeihin. Otsikoiden *Ovatko*

brittipuolueet unohtaneet huono-osaiset? KSML 9.4.UL ja *Perhepiirissä Saddamia ei enää hymyilytä* KSML 30.1.UL aihekuvat voisivat olla henkilökuvia kadulla asuvasta miehestä ja postimerkissä koreilevasta Saddam Husseinista. Otsikon *Nigeria surullisin lahjusvertailussa* KSML 16.1.UL aihekuva voi olla symbolikuva, jos otsikon predikatiivi *surullisin* viittaa kuvan itkevään, tummaihoiseen mieheen.

Ulkomaan tapahtumakuvat voisivat kaikki olla aihekuvia, mutta niissä on kuitenkin tavoitettu jokin tiivis tilanne, joka ei vain sivua aihetta kuten aihekuvat. Otsikoissa *Minkä takia nyt on kiire auttaa Albaniaa?* KSML 17.4.UL aseistautuneet sotilaat kiipeävät auton lavalle, *Iran kovana koko muuta maailmaa vastaan* KSML 15.4.UL turbaanipäinen mies puhuu mikrofoniin ja *Berliinin ampujaa kaduttaa vieläkin* KSML 6.3.UL kypäräpäinen sotilas katsoo ahdistuneen näköisenä taakseen.

Ulkomaat-aihepiirin lisäksi *Kotimaan* sivuilla on käytetty neljänlaisia kuvia: henkilö-, aihe-, tapahtuma- ja maisemakuvia. Kaksi aihekuvaa, yksi tapahtumakuva ja yksi maisemakuva sopivat muihin kuvatyyppeihin. Kaksi aihekuvaa voisivat olla tapahtumakuvia, mutta niiden tapahtuma ei ole yhtä tiivis kuin edellisissä *Ulkomaan* esimerkeissä. Otsikon *Yo-ruotsi kuulosti melko vaikealta* KSML 11.2.KM aihekuvassa kuuntelusta tulleet abiturientit keskustelevat keskenään ja otsikon *Lisää lintutorneja siivekkäiden harrastajille* KSML 25.3.KM aihekuvassa nainen kiikaroi. Sen sijaan otsikkoon *Jyväskylään aprillipäivänä omalääkäri* KSML 19.3.KM liittyvässä hoitokuvassa on toimintaa enemmän kuin aihekuvassa, joten se on tapahtumakuva. Maisemakuva talvisesta metsästä liittyy otsikkoon *Joulukuu oli leuto, mutta pyhinä paleli* KSML 2.1.KM. Sivulauseen predikaatti *paleli* siirtää maisemakuvan aihekuvaksi, sillä talvinen metsä on kuvattu pakkas-

säällä.

Kolmenlaisia kuvia on käytetty *Kulttuurin*, *Pulssin* ja *Talouden* aihepiireissä, joista *Talous*-aiheisissa kuvissa ei ole hajontaa ollenkaan. *Kulttuuri*-aihepiirissä horjuntaa on vain kolmessa aihekuvassa. Aihekuviin liittyvät vinkkiotsikot *Jyväskylän kirjalle ruusuja ja risuja* KSML 17.4.K ja *Tanssin ja laulan metsän puille* KSML 12.3.K sopisivat myös maisemakuvien yhteyteen, sillä toisessa kuvassa on vanha näkymä puistossa olevaan kioskiin sekä toisessa on kuvattu puunrunkoja. Vinkkiotsikko *Linnut tuulessa musiikin muistoissa* KSML 13.4.K liittyy aihekuvaan, jossa linnut lentävät taivaalla. Väljästi luokiteltuna kuva voisi olla tilannekuva.

Pulssin kuvista yksi henkilökuva ja yksi aihekuva voivat kuulua muuhun kuvatyyppiin. Kyseessä ovat toissijaisten otsikoiden kohdalla edellisessä luvussa esitellyt henkilökuva Linda Lampeniuksesta ja aihekuva vaakunoita keräävästä Pasi-pojasta.

Kahdenlaisia kuvia löytyy *Urheilun*, *Humisevan Harjun* ja *Viikonvaihteen* aihepiireistä. Vain *Urheilun* yhdessä aihekuvassa on horjuntaa. Hartwall Areenasta ulkoapäin otettu kuva voisi olla aihekuvan lisäksi maisemakuva. Kuvat liittyvät vinkkiotsikkoon *Harkimon hallilla taivaspaikka Eurooppaan?* KSML 22.3.UR.

Aihepiireistä, joissa on vain yhdenlaisia kuvia, horjuntaa on *Artikkeleissa* ja *Muodissa*. Artikkelien vinkkiotsikkoon *Kädenvääntö saattaa päättyä myös pattiin* KSML 20.3.AR liittyy graafinen kuva Boris Jeltsinistä ja Bill Clintonista. Kuva on ensisijaisesti aihekuva, jossa viitataan valtiomiesten neuvotteluihin ja erimielisyyksiin, mutta se kävisi myös henkilö kuvasta. *Muotiin* liittyvä aihekuva voisi olla tapahtumakuva, sillä kuvassa malli esittelee

kävely pukua muotinäytöksessä. Kuvaan liittyy vinkkiotsikko *Herraintyyliä muotimessuilla* KSML 26.1.M.

4. VINKKIOTSIKOIDEN REPRESENTAATIOIDEN TARKASTELUA

4.1. Vinkkiotsikon toiminnan tyypit

Representaatioiden tutkiminen perustuu lauseen proposition rakenteiden erittelyyn eli kuinka tapahtumat, suhteet ja tilanteet representoidaan lauseessa (Fairclough 1997, 137). Fairclough on Hallidayn kieliopin pohjalta erottanut kielestä viisi erilaista toiminnan tyyppiä: teon, tapahtuman, asiantilan, mentaalisen toiminnan ja sanallisen toiminnan. Teon lauseessa on transitiivinen rakenne (subjekti+verbi+objekti), esimerkiksi *Poliisi tappoi 15 ihmistä*. Tekoon kuuluvat sekä tekijä että kohde, joka voi olla henkilö tai asia. Tapahtuma tarvitsee vain yhden osallistujan, joka on joko kohde, jolle jotain tapahtuu tai tekijä, joka on toiminnallaan syysuhteessa tapahtumaan. Tapahtuma muodostuu intransitiivisesta rakenteesta (subjekti+verbi), esimerkiksi *15 ihmistä kuoli*. Asiantila on "olemista", joten sen rakenne on "rinnastava" (subjekti+verbi+predikatiivi), esimerkiksi *15 ihmistä on kuollut*. Mentaaliseen toimintaan kuuluvat osallistujatyyppit ovat kokija - henkilö, jonka mielessä toiminta liikkuu - ja ilmiö - tajuntaan ulkopuolelta vaikuttava asia. Mentaalinen toiminta voi olla tiedollista, (*Thatcher ymmärsi, että on aika mennä*), se voi liittyä havaintoon (*Thatcher näki kirjoituksen seinällä*) tai se voi liittyä tunnetilaan (*Thatcher halusi mennä*). Sanalliseen toimintaan kuuluu tekijä ja se, mitä on sanottu (*Thatcher sanoi, että*

oli aika mennä). (Fairclough 1997, 144, 145.)

Tutkimalla vinkkiotsikoista osallistujien ja toiminnan tyyppejä saadaan selville, ketkä ovat todelliset tekijät ja ketkä vain osallistujat. Tutkin representaatioita kaikista 183 vinkkiotsikosta, joita en jaa enää kuvatekstin, otsikon ja varsinaisen vinkkiotsikon genreihin, koska keskityn pelkästään otsikkolauseisiin, en kuvaan.

Seuraava taulukko kertoo, kuinka vinkkiotsikoiden toiminnan tyypit ovat jakautuneet.

Taulukko 8. Vinkkiotsikon toiminnan tyypit.

Toiminta	f	%
Teko	67	37
Asiantila	50	27
Tapahtuma	43	23
Mentaalinen toiminta	18	10
Sanallinen toiminta	5	3
Yhteensä	183	100

Vinkkiotsikoiden toimintatyypeistä reilu kolmannes on tekoja, jossa tekijä tekee jotain kohteelle. Teot ovat yleensä aktiivisia, dynaamisia toimintoja, joten ne sopivat täsmälliseen sanomalehtikieleen ja etenkin otsikkoon. Asiantilaa on ilmaistu vinkkiotsikoissa toiseksi yleisimmin. Sanomalehtikielessä käytetään paljon asiantilaa kuvaavaa *olla*-verbiä tai sitten se jätetään pois rutiiniuutiskielen mukaisesti. *Olla*-verbiä ei kuitenkaan suositella otsikkoon latteutensa takia vaan tilalle olisi hyvä keksiä ilmaisuvoimaisempi verbi (Miettinen 1984, 171). Vajaa neljännes vinkkiotsikoista ilmaisee tapahtumaa, jossa osallistuja on joko kohteena tai tekijänä. Tapahtuma on tekoa passiivisempi ja epämääräi-

sempi, joten otsikoissa suositaan mieluummin tekoa, jos vain mahdollista. Koska mentaalinen ja sanallinen toiminta tarvitsevat tekijäksi henkilön, niitä on mahdollisuus käyttää otsikossa harvemmin kuin esimerkiksi tekoa, jossa ihmisen lisäksi eläin, esine tai asia voivat tehdä jotain kohteelle.

4.1.1. Teko S+V+O

Keskisuomalaisen teon sisältävät vinkkiotsikot ilmaisevat tekijän, sillä 67 otsikosta vain 15 (22 %) on passiivimuodossa. Näistä seitsemän (47 %) vinkkiotsikkoa on vaillinaisia lauseita, joista on jätetty passiivimuotoinen predikaatti pois, esimerkiksi *Michael Björklund* [valittiin] *Vuoden Kokiksi* (KSML 6.4.P). Joihinkin vaillinaisiin passiivilauseisiin kävisi useampi verbi tai samasta verbistä eri muoto, jolloin lauseen sisältö muuttuu verbin mukaan jopa ristiriitaiseksi, esimerkiksi vinkkiotsikossa *Etelän makuja* [tuodaan, tarjotaan] *turistin pöytään* KSML 20.4.MS tai *Apua* [annetaan, on annettava] *Tallinnan lastensairaalaan* KSML 23.2.VV. Otsikon vaillinaisuus aiheuttaa usein kaksiselitteisyyttä tai epäselvyyttä, jolloin lukijan täytyy tulkita otsikko semanttisesti (van Dijk 1988b, 144). Tulkitsemista helpottaa juttujen jako eri tyyppeihin ja aihepiireihin, jolloin otsikon voi täydentää niiden antamien mallien ja tietojen mukaan. Vinkkiotsikko *Apua Tallinnan lastensairaalaan* liittyy *Viikonvaihte*-aihepiirin reportaasiin. Jos lukija on lukenut aiemmin esimerkiksi *Ulkomaan uutisia* tai taustajuttuja, silloin hän tietää, että avustuskeräys sairaalaan on alkanut tai että lisäapu on tarpeen. Tällöin lukija osaa täydentää otsikon entisten tietojen pohjalta.

Suosimalla passiivia aktiivin sijaan voidaan häivyttää

toiminnasta tekijä ja vastuu pois (Fairclough 1997, 149). Vinkkiotsikot *Ilveksiä kaadettiin Keski-Suomessakin* KSML 3.4.KM ja *Saksassa vallataan kaupungintaloja* KSML 11.3.UL ovat passiivimuotoisten predikaattien takia epäselviä. Koska tekijää ei otsikoissa sanota, teon yleisyys jää epäselväksi. Tiedot ilvesten ampujista ja talonvaltaajista auttaisivat lukijaa hahmottamaan teon merkityksen ja laajuuden. On eri asia, jos yksittäinen henkilö ampuu ilveksen tai valtaa talon kuin jos asialla olisivat monen kunnan metsästyseurat tai Saksan asunnottomat. Jos lukija tyytyy vain vinkkiotsikon antamaan tietoon, passiivin käyttö siinä ei sisällä tarpeeksi informaatiota ja se saattaa johtaa hänet harhaan. Mutta jos vinkkiotsikko saa lukijan epäilemään ja lukemaan itse jutun, silloin passiivin käytöstä on hyötyä.

Passiivimuotoisten vinkkiotsikoiden teon objekteista seitsemän (47 %) on eriasteisen abstrakteja asioita:

Etelän *makuja* [tuodaan] turistin pöytään KSML 20.4.MS
Apua [annetaan] Tallinnan lastensairaalaan KSML 23.2.VV
 Suuren diivan *elämää* [esitetään] näyttämöllä KSML 8.2.P
 Joutsan parketilta ei haettu *Macarenaa* KSML 23.1.P
 Jyväskylän kirjalle [annettiin] *ruusuja ja risuja*
 KSML 17.4.K
 Latinistilta pyydettiin jo *Beatles-levytystä*
 KSML 27.3.P
 Kävelykadun *pyöräilykausi* aloitettiin tuiskusäässä KSML
 26.4.P

Edellisiä konkreettisempia teon kohteita, kuten esine tai aine, löytyy vinkkiotsikoista neljä (27 %).

Saksassa vallataan *kaupungintaloja* KSML 11.3.UL
Kirja [annetaan] kouluille muistoksi läänistä
 KSML 16.1.K
 Lapsille tuputetaan *karkkia* konsertissa KSML 2.4.K
Finlandia-vodkaa [myydään] halvalla muslimeille KSML
 18.1.UL

Ihminen tai eläin on teon kohteena yhteensä neljä kertaa (27 %).

Michael Björklund [valittiin] Vuoden Kokiksi KSML 6.4.P

Huoneteatterissa etsitään *syylissä* KSML 25.3.K
Ilveksiä kaadettiin Keski-Suomessakin KSML 3.4.KM
Kalervo Pieksämäki on luotu liikkumaan KSML 19.4.UR

Asia tai esine on passiivilauseiden teon kohteena useammin kuin elollinen olento. Ehkä passiivinen, epämääräinen teko kohdistetaan vinkkiotsikoissa mieluummin elottomaan kuin elolliseen.

Vinkkiotsikoiden 52 aktiivilauseessa teon tekijä on ihminen (32 kertaa, 61 %), asia tai esine (16, 31 %) ja eläin (4, 8 %). Tekijöiden iän määrittäminen otsikon perusteella ei ole niin helppoa kuin voisi luulla. Varmoja tapauksia on vaikea löytää tai ainakin perustella, koska esimerkiksi vinkkiotsikossa *Insinööri laski pyyistä maailmanlopun tulon* KSML 15.1.L *insinööri* ei välttämättä ole työikäinen aikuinen vaan kenties eläkkeellä oleva, vaikka "terve järki" kallistuisi aikuisen puolelle. Vinkkiotsikon *Pankkien asiakkaat äänestävät jaloillaan* KSML 16.3.HRR *asiakas* voisi olla nuori, aikuinen tai vanhus, mutta koska kysymyksessä on äänestys, asiakas voi olla vain joko täysi-ikäinen aikuinen tai vanhus. Tekijöistä kolmanneksi eniten (7, 22 %) on juuri tällaisia rajatapauksia aikuisten ja vanhusten väliltä. Aikuisiksi olen laskenut yli 18-vuotiaat ja vanhuksiksi eläkeikään ehtineet.

Aktiivisissa teon lauseissa on eniten (11, 34 %) iältään neutraaleja tekijöitä, jotka voivat olla tapauskohtaisesti lapsia, nuoria, aikuisia tai vanhuksia. Tekijä voi olla seuraavissa lauseissa minkä tahansa ikäinen: *Tanssin ja laulan metsän puille* KSML 12.3.K, *Varo rinteen härskejä voroja* KSML 30.1.KM, *Vaeltaja laulaa suoraan sydäimestä* KSML 23.1.K, *Älkä ottaka purui nokkanne* KSML 11.1.S. Neutraalius johtuu myös pelkän etu- tai sukunimen käytöstä, mutta silloin yleensä lapset karsiutuvat tekijäjoukosta pois, koska konteksti antaa siihen vihjeitä. Esimerkiksi vinkkiotsikoi-

den *Remes* teki Kiveä kipsiin ja kupariin KSML 16.3.MAR tai Kulissien kätköistä kuiskii *Sari* KSML 1.2.P tekijät eivät ole lapsia, koska kipsi- ja kuparityöt sekä kuiskaajan työ ovat lapsille liian vaativia.

Aiemmin mainittu terve järki kallistuu määrittelemään lauseen tekijän aikuiseksi, vaikka yhtä hyvin se voisi olla nuori tai vanhus. Ehkä määrittelyä ohjaa se, että suurin osa toimijoista politiikassa, taloudessa, kulttuurissa jne. on keski-ikäisiä miehiä ja naisia. Radio, televisio ja sanomalehdet toistavat näiden toimijoiden tekemisiä ja jättävät nuoret ja vanhuksset syrjään tai yksipuolistavat heidän roolinsa esimerkiksi koululaisiksi (*Abit* kokeilivat kondomeita kynällä KSML 18.3.P), kapinallisiksi (Iranin nuoret eivät suostu sopeutumaan sääntöihin KSML 11.2.UL), rakkaushuolia poteviksi teineiksi (*Miten sä isket jätkän?* KSML 8.4.K) tai eläkeläisiksi (*Eläkeläiset* pyörittävät postia Tukholmassa KSML 19.2.UL). Nuoria tekijöitä vinkkiotsikoissa on siis kolme (9 %) ja vanhuksia yksi (3 %).

Pelkästään aikuisiksi tulkittavia tekijöitä on vinkkiotsikoissa kymmenen (31 %). Tekijä voi olla aikuinen julkisuuden henkilö (*Heikki Salo* laulaa nyt kupletteja KSML 15.4.P); (*Niinistö* vääntää menot laskuun KSML 26.2.KM). Tekijän voi tulkita aikuiseksi otsikon nimiluokituksen ja yleisen tiedon perusteella (*Kerhosedät* laulavat vaikeistakin asioista KSML 22.4.K); (*Miehet* pullistelivat, naiset pällistelivät KSML 22.3.P), sillä kerhosedät eivät ole yleensä vanhoja miehiä eikä vanhojen miesten yleensä tarvitse enää pullistella mummojen edessä. Yleistiedon perusteella voi myös päätellä, että Tarton yliopistossa opiskelevat ovat yli 18-vuotiaita aikuisia (*Tarton suomalaisopiskelijat* maksoivat KSML 23.4.UL).

Tekijöiden sukupuoli jää epäselväksi vinkkiotsikoiden

17 lauseessa (53 %). Sukupuoli ei selviä, jos henkilöstä käytetään yleisnimeä (*Filosofi ei rakenna norsunluutornia* KSML 26.4.P) tai persoonapronominia (*Annatko eläkefyrrkasi tämän miehen hoteisiin?* KSML 6.4.P). Pelkkä sukunimikään ei kerro tekijän sukupuolta (*Tolpallaan Tokkari lyöjän lamauttaa* KSML 9.3.UR). Monikkomuodossa oleva sukunimi tarkoittaa yleensä pariskuntaa, mutta ei välttämättä (*Parviaiset rakensivat kirkon säynätsalolaisille* KSML 4.1.KM). Kyseessä voisivat olla myös veljekset tai sisarukset.

Naiset ovat teon tekijöinä seitsemässä lauseessa (22 %) ja miehet kahdeksassa lauseessa (25 %). Naisten tekeminen on viidessä otsikossa melko abstraktia jätkien iskemistä, tulevaisuuden löytämistä, imagon kohentamista, käsitysten murtamista ja säihkymistä.

Miten sä isket jätkän? KSML 8.4.K

Maaseudun naiset löytävät tulevaisuuden KSML 3.4.P

Milla kohentaa kristillisten imagoa KSML 16.2.KM

Mrs Murphy murtaa käsityksiä opettajista KSML 11.1.P

Sally säihky Työskin Cabaretissa KSML 13.3.K

Vain kahdessa otsikossa naiset tekevät jotain konkreettista: Miehet pullistelivat, naiset pälistelivät KSML 22.3.P, Kulissien kätköistä kuiskii Sari KSML 1.2.P.

Miesten tekeminen on hieman naisia konkreettisempaa, sillä kuudessa otsikossa miehet laulavat, pullistelevat, etsivät, hukkaavat ja pelaavat.

Heikki Salo laulaa nyt kupletteja KSML 15.4.P

Kerhosedät laulavat vaikeistakin asioista KSML 22.4.K

Miehet pullistelivat, naiset pälistelivät KSML 22.3.P

Joje etsii kämppää Jyväskylästä KSML 18.1.HH

Placido Domingo oli hukata nuottinsa 16.4.16.4.MM

Sjögren pelaa parasta kautta, vaikka pahoinpitelykohu jatkuu KSML 15.1.UR

Kahdessa otsikossa tekeminen on abstraktimpaa: Niinistö vääntää menot laskuun KSML 26.2.KM, Olisiko Kasvio voittanut Jere Hårdin? 29.1.UR.

Asia tai esine on teon tekijänä 16 (31 %) vinkkiotsikossa. Laajan asia-nimekkeen alle mahtuu eriasteisen abstrakteja käsitteitä hevosten maailmasta joukkopakoon.

Puheripuli yllätti OKO:n johdon KSML 13.4.HRR
Uudelleen koulutus paljasti puutteita aikuisten kirjoitus- ja lukutaidossa KSML 16.3.P
Vesikeli ei vienyt rinteiden asiakkaita KSML 2.3.T
Musiikki tuo Inka Auhagenin Suomeen 18.2.P
"Hevoskuuri" tuottaa tulosta Unkarissa 18.2.UL
 Suomalaisten *joukkopako* uhkaa Tarton yliopistoa KSML 15.2.UL
 Jätteisä odottaa iso *lasku* KSML 14.1.KM

Esineet ovat konkreettisempia tekijöitä kuin asiat mutta eivät yhtä yleisiä.

Kondomi ei suojaa hansikaslokerossa KSML 29.4.KM
Kompuutteri säikäytti Nelson Mandelan KSML 13.3.UL
 Pasin *seinät* pursuavat vaakunoita KSML 2.3.P
 Frida Kahlon *omakuvat* hätkähdyttävät KSML 28.1.K
Valokuva vaikuttaa vahvasti kirkossa KSML 11.3.K

Tekijöitä voivat olla myös yritys ja yhteisö: *Palveluyritykset* odottavat vauhtivuotta KSML 15.1.T, *Jyväskylän Unicef* auttoi eniten KSML 16.1.P. Maa voi vinkkiotsikossa lämmitellä: *Bulgaria* lämmittelee sosialismin raunioilla KSML 21.1.UL. Virkakieleltä kalskahtavaa nominaalistusta on käytetty vain kerran: *Kirkon korjaaminen* jakoi mielipiteet KSML 2.4.KM.

4.1.2. Asiantila S+V+PR

Olen jakanut vinkkiotsikoiden 50 asiantilaa ilmaisevaa lausetta kopulatiivisiin, lokatiivisiin, possessiivisiin ja temporaalisiin *olla*-predikaatin merkitysyhteyden mukaan. Yhdessä lauseessa on käytetty *tulla*-verbiä. Otsikoihin

kuuluu neljä kaksiosaista virkettä, joista vain toisessa lauseessa on asiantilaa kuvaava olla-verbi. Olen luokitellut nämä asiantilaotsikoiksi ja otsikon toisen lauseen olen jättänyt käsittelemättä, esimerkiksi *Joulukuu oli leuto*, mutta pyhinä paleli KSML 2.1.KM.

Kopulatiivisia eli rinnastavia lauseita otsikoista on 28 (56 %), jotka voi luokitella peruslausetyypiltään luonnehtiviksi lauseiksi (NP+Kop+NP/AP). Kopula on säilynyt seitsemässä väitelauseessa (25 %), vaikka sen olisi voinut jättää pois: *Rompepäivät ovat motoristin taivas* KSML 26.1.KM. Kolmessa kieltolauseessa kopula on oltava selvyysden takia.

Hän ei ole profeetta omalla maallaan KSML 19.1.P
 Pelimannin keikka ei ole rahasta kiinni KSML 28.1.P
 Moisander ei ole pelkkä puruluuyrittäjä KSML 9.2.HRR

Myös yhdessä kysymyslauseessa kopula on säilynyt: *Kuka onkaan Kettusen valmentaja?* KSML 15.2.HH. Kopulatiivisten otsikoiden väitelauseista on jätetty predikaatti pois 17 kertaa. Otsikko on lyhyt ja ytimekäs.

Nigeria [on] surullisin lahjusvertailussa KSML 16.1.UL
 [Nämä ovat] Kolarinsaaren hupiporot KSML 8.4.P
 [Olen, ollaan] Ihan auki ylen aikaa KSML 8.2.S

Olla-verbiä on käytetty lokaalisuutta ilmaisevissa otsikoissa 14 kertaa (28 %). Muodon ja sisällön puolesta eksistentiaalilauseeksi (Lok+V+NP) otsikoista voi mainita vain kaksi (14 %): *Pajarin juhlissa [on] kierrätystaidetta* KSML 6.3.K, *Jyväskylässä [on] kallista käydä parturissa* KSML 6.3.T. Lokaalisuus on konkreettinen paikka eksistentiaalilauseiden lisäksi seitsemässä (50 %) lauseessa: *Kelillä kuin kelillä [olen, ollaan] maitoauton ratissa*. Neljässä (29 %) otsikon lauseessa lokaalisuus on abstraktia:

[Olen, ollaan] ensi kertaa *matkalla* taivaaseen
 KSML 22.4.P

Jani ja taiteilija Tapper [ovat] yhteistyössä
 KSML 19.4.K
 Meksikon taksimiehet [ovat] suurvallan hampaissa
 KSML 8.4.UL
 Linnut [ovat] tuulella musiikin muistoissa KSML 13.4.K.

Yksi (7 %) otsikko voisi olla joko lokatiivinen tai possessiivinen: *Komet-pommissa* oli puutteellinen käyttöohje KSML 18.2.KM. Jos pommi käsitetään esimerkiksi paketiksi, jonka mukana tulee myös käyttöohje, silloin lauseen voi tulkita lokatiiviseksi. Toisaalta lauseen voi ymmärtää väljäksi omistussuhteeksi: *Komet-pommin käyttöohje*. Lokatiivisista lauseista vain edellisessä esimerkissä on olla-predikaattitallalla.

Possessiivisten otsikoiden neljä (8 %) lausetta ovat peruslausetyypiltään omistusrakennelauseita (Poss+Kopula+NP). Kolmessa lauseessa omistaja on ihminen:

Joelilla on mitaleita vaikka muille jakaa KSML 29.4.P
Jeltsinillä [oli] vaisut synttärijuhlat KSML 1.2.UL
Darlalla [oli] passipulmia, Thorne tuli yksin
 KSML 17.4.P

Yhden lauseen omistaja on rakennus: [Onko] Harkimon *hallilla* taivaspaikka Eurooppaan? KSML 22.3.UR. Possessiivisista otsikoista vain yhdessä on predikaatti, vaikka senkin voisi jättää pois.

Asiantilaa ilmaisevista lauseista neljä (8 %) liittyy aikaan, joten olen luokitellut ne temporaalisiksi lauseiksi.

Jyväskylän Jukolan viestiin [on] 93 yötä KSML 13.3.UR
 [Nyt on] Kaikkien asvaltin säästäjien *ihannetalvi*
 KSML 16.2.MAR
 [On] Korkea aika ryhtyä etsimään kesätöitä KSML 29.1.KM
 Minkä takia *nyt on kiire* auttaa Albaniaa KSML 17.4.UL

Asiantilaa ilmaisevat otsikot väittävät, että joku tai jokin on jotakin, on jossakin, on jollakin tai että johonkin on aikaa. Asiantila on kuvausta senhetkisestä tai menneestä

tilanteesta, johon osallistuvat ihmiset ja asiat ovat vain osallisia eivätkä dynaamisia tekijöitä.

50 asiantilalauseen yleisimmät subjektit ovat asia (17 kertaa, 34 %) tai henkilö (13, 26 %). Epämääräinen asianimike sisältää abstrakteja käsitteitä: [Onko] Harkimon hallilla *taivaspaikka* Eurooppaan? KSML 22.3.UR, *Herraintyyliä* [oli] muotimessuilla KSML 26.1.M. Kolmessa lauseessa subjekti voisi olla joko asia tai esine sen mukaan, kuinka konkreettisesti ne ymmärtää: Pajarin juhlissa [on] *kierrätystaidetta* KSML 6.3.K, [Tämä on] Backmanin *lahja* ihmiskunnalle, Komet-pommissa oli puutteellinen *käyttöohje* KSML 18.2.KM. Kahden otsikkolauseen subjekti voisi olla asia tai väljästi tulkittuna ajanjakso: [On] Korkea *aika* ryhtyä etsimään kesätöitä KSML 29.1.KM, Minkä takia nyt on *kiire* auttaa Albaniaa? KSML 17.4.UL. Pronominisubjektit tai vapaan subjektin (X) olen tulkinnut predikatiivien mukaan esimerkiksi asiaksi [Nämä ovat] Tuhannen markan ja yhden yön *tarinoita* KSML 9.2.M tai [X on] Perisuomalainen *maaseutulaji* KSML 15.2.P. Yhden otsikkolauseen tekijä voisi olla pelkän nimen perusteella henkilö, eläin, esine (lelu) tai asia (elokuva, näytelmä): *Faarao Rambo* [on] Jyväskylässä KSML 9.3.P. Yhden lauseen subjektin voi tulkita asiaksi (yleiskäsite) tai konkreettiseksi aineeksi: Myrkkylammen *myrkyt* [ovat] pohjassa KSML 22.4.UL.

Kolmestatoista henkilösubjektista kymmenen (77 %) on sukupuoleltaan neutraalia: *Moisander* ei ole pelkkä puruluyrittäjä KSML 9.2.HRR, *Hän* ei ole profeetta omalla maallaan KSML 19.1.P, *Kuka* onkaan Kettusen valmentaja KSML 15.2.HH. Miehiä on tunnistettavissa kahden (15 %) lauseen tekijät: Miehen mittainen *Hector* [on] jo 50v KSML 19.4.P, Meksikon *taksimiehet* [ovat] suurvallan hampaissa KSML 8.4.UL. Lisäksi yhden (8 %) otsikon toinen tekijä on mies: *Jani* ja taitei-

lija Tapper [ovat] yhteistyössä KSML 19.4.K. Kolmen (6 %) vinkkiotsikon lauseet voivat olla joko aktiivimuodossa, jolloin niillä on subjekti, tai passiivissa.

[Olen, ollaan] Ensi kertaa matkalla taivaaseen
KSML 22.4.P

Kelillä kuin kelillä [olen, ollaan] maitoauton ratissa
KSML 18.3.KM

[Olen, ollaan] Ihan auki ylen aikaa KSML 8.2.S

Neljässä (8 %) otsikkolauseessa subjekti on paikka. Kaupungista tai maista väitetään jotain.

Jyväskylä [on] viidenneksi suurin kokouskaupunki
KSML 27.2.T

Nigeria [on] surullisin lahjusvertailussa KSML 16.1.UL

Taiwan [on] Aasian oma Amerikka KSML 2.1.UL

Iran [on] kovana koko muuta maailmaa vastaan
KSML 15.4.UL

Aikaa ilmaisevia subjekteja on otsikoissa neljä (8 %), joista kaksi (*aika, kiire*) voi kuulua myös asiaa tarkoittavien subjektien joukkoon kuten edellä olen kertonut. Vuorokauden ja vuodenajan ilmaukset ovat kahden lauseen subjekteina: Jyväskylän Jukolan viestiin [on] 93 yötä KSML 13.3.UR, [Nyt on] Kaikkien asvaltin säästäjien *ihannetalvi* KSML 16.2.MAR.

Kahden (4 %) lauseen subjekti on adjektiivi. Olen luokitellut predikatiiviin viittaavaan *tällainen*-adjektiivin itsenäiseksi subjektiksi toisin kuin pronomini-*viittaukset*: [Tällainen on] *Viikonloppu* Päijänteen jäällä KSML 6.2.P. Toinen samantapainen täydennetty lause on [Tällainen on] *Kulkuri-Jussin matka* Suomeen KSML 16.4.P. *Käydä*-verbi on yhden (2 %) eksistentiaalilauseen subjekti: Jyväskylässä [on] kallista *käydä* parturissa KSML 6.3.T.

Konkreettinen esine on otsikon subjektina kahdesti (4 %): Joelilla on *mitaleita* vaikka muille jakaa KSML 29.4.P,

Austin Farina oli HB-muodin edelläkävijä KSML 19.2.AS. Toisaalta *Austin Farina* voisi olla myös asia, jos se edustaisi vain pelkkää auton nimeä, tuotemerkkiä eikä yksittäistä autoa, kuten olen tulkinnut.

Eläin on subjektina kolmessa (6 %) otsikossa ja kasvi (2 %) yhdessä. Täydentävä pronomini *nämä* viittaa lauseen predikaattiin *hupiporoihin*: [*Nämä* ovat] *Kolarinsaaren hupiporot* KSML 8.4.P. Linnut eivät lennä otsikkolauseissa vaan ovat jotakin ja jossakin: *Talitiintti* [on] yleisin Suomen talvessa 16.2.VV, *Linnut* [ovat] tuulessa musiikin muistoissa KSML 13.4.K. Loiseläjä kääpää puolustetaan yhdessä otsikossa: *Kääpä* on mainettaan parempi KSML 12.2.L.

Asiantilaa ilmaisevien otsikkolauseiden yleisimmät predikatiivit ovat asiat (10, 36 %) ja adjektiivit (10, 36 %). Subjekteja on luonnehdittu abstrakteilla käsitteillä: [*Tämä* on] *Kanarian turisti-ihmeen tunnistus* KSML 23.3.MAR, *Austin Farina* oli HB-muodin edelläkävijä KSML 19.2.MAR, *Ulkonäkö* on missin valtti, [*Tämä* on] *Rakkautta* ja *vihaa* flamencon tahtiin KSML 16.4.K. Asia-määrittelyssä on jälleen ongelmansa, sillä esimerkiksi otsikossa *Rompepäivät* ovat *motoristin taivas* KSML 26.1.KM predikatiivi *taivas* voisi olla väljästi tulkittuna myös paikka. Asia voisi olla myös esine, sillä otsikossa [*Tämä* on] *Backmanin lahja ihmiskunnalle* KSML 19.1.T predikatiivi *lahja* voisi olla konkreettinen.

Paikkaa ilmaiseva predikatiivi tuo subjektista esiin tietyn ulottuvuuden ja osa-alueen seuraavassa otsikossa: *Jyväskylä* [on] viidenneksi suurin *kokouskaupunki* KSML 27.2.UL. Toisessa otsikossa rinnastetaan kaksi eri valtiota yllättävällä tavalla: *Taiwan* on Aasian oma *Amerikka* KSML 2.1.UL. Ajanjakson ilmaus *viikonloppu* on predikatiivina seuraavassa täydennetyssä lauseessa: [*Tällainen* on] *Viikon-*

loppu Päijänteen jäällä KSML 6.2.P.

Predikatiiveina olevista adjektiiveista viisi on positiivimuodossa (Hän on Vuoden *Ensimmäinen* KSML 2.1.P), yksi komparatiivissa (Kääpä on mainettaan *parempi* KSML 12.2.L) ja kaksi superlatiivissa (Nigeria [on] *surullisin* lahjusvertailussa KSML 16.1.UL). Otsikoissa tyydytään lähinnä väittämään subjekteista jotain, ei niinkään vertailemaan muihin. Olen ryhmitellyt adjektiivien joukkoon myös yhden numeraalin (Miehen mittainen Hector [on] jo 50 v KSML 19.4.P) ja yhden partikkelin ([Olen, ollaan] Ihan auki ylen aikaa KSML 8.2.S).

Henkilöä luonnehtivat predikatiivit (14 %) viittaavat talouteen ([Hän on] Keskimään ja S-ryhmän *strategi* KSML 23.2.HRR, Moisander ei ole pelkkä *puruluuyrittäjä* KSML 9.2.HRR), uskontoon (Hän ei ole *profeetta* omalla maallaan KSML 19.1.P) ja urheiluun (Kuka onkaan Kettusen *valmentaja?* KSML 15.2.HH). Otsikossa Hän on Vuoden *Ensimmäinen* KSML 2.1.P predikatiivin ja tämän määritteen isot alkukirjaimet antavat vaikutelman erisnimestä ja henkilön kunnioituksesta. Eläin on predikaattina vain kerran (4 %): [Nämä ovat] Kolarinsaaren *hupiporot* KSML 8.4.P.

4.1.3. Tapahtuma S+V

Tapahtumaa ilmaisevia lauseita otsikoista on 43 (24 %). Tapahtuman osallistuja on joko kohde, jolle jotain tapahtuu tai tekijä, joka on syysuhteessa tapahtumaan. Käytännössä näitä on joistakin lauseista vaikea erottaa. Olen kuitenkin luokitellut otsikoista 23 kohdetta (54 %) ja 20 tekijää (47 %), joissa ovat mukana epävarmat tapaukset.

Yhdessätoista otsikon lauseessa (48 %) tapahtuman

osallistuja eli kohde kokee olomuodossaan tai olotilassaan muutoksen. Muutos voi olla jo koettu (*Ozista kuoriutui tangotaituri* KSML 25.3.P), tämänhetkinen (*Kivi vääntyy moneen muotoon* KSML 5.3.P) tai vasta tuleva (*Merita-johdon optiosaalit saattaa pienentyä* KSML 5.3.T).

Tapahtumalause on intransitiivinen eli lauseessa ei voi olla objektia. Kohdelauseiden joukossa on kuitenkin viisi (22 %) otsikkoa, jotka häilyvät teon ja tapahtuman välillä ja joissa kaikissa on objektit. Muodollisesti nämä lauseet ovat transitiivisia teon lauseita, mutta semanttisesti tapahtumia. Lauseiden predikaatit ovat *saada* ja *voida*. *Saada*-verbin merkitys on toisaalta konkreettista saamista (*Eeva Jokinen sai tiedonjulkistamispalkinnon* 10.4.P, *O.J. Simpson sai murhasta miljoonien markkojen sakot* KSML 6.2.UL, *Lisää lintutorneja [saadaan, on saatava] siivekkäiden harrastajille* 25.3.KM) tai lupa olla jotakin (modaalisuus) (*Saako olla paistettuna tai keitettynä* KSML 10.4.UL). Otsikon modaalin *voida*-verbi tarkoittaa lauseessa tekemisen mahdottomuutta: *Rauha ei voi jäädä hallitusten vastuulle* KSML 26.4.UL). Joku saa jotakin -lause on transitiivinen, mutta lauseen tekijän voi hahmottaa myös kohteeksi, jolle jotain tapahtuu. Lause ilman apuverbiä *voida* olisi intransitiivinen tapahtumalause (*Rauha ei jää hallitusten vastuulle*).

Tapahtuman kohde voi kokea neljässä vinkkiotsikossa (17 %) myös liikettä olotilassaan, mutta ei varsinaista muutosta: *Remonttimiehiä löytyy nyt paremmin kuin kesällä* 9.2.KS, *Mitä ihmettä löytyisi raunioista?* KSML 1.2.HH, *Tommin puisto jäi pöydälle* KSML 12.2.KM, *Kiiltomatokin pääsi kuvaan* KSML 19.3.P. Kahdessa (9 %) lauseessa *riittää*-verbi kertoo, että kohteella on ollut jotain jo ennestään, mutta sitä tarvitaan tai tarvittiin lisää: *Toryilla riittää vielä kirittävää* KSML

3.4.UL, Maaherralla riitti työtä oman alueen puolustajana KSML 30.4.P. Aistihavaintolauseessa (4 %) *Pikkukarhulla palelee tassuja* KSML 23.4.L kohteena ovat tassut ja pikkukarhu on kokija.

Tapahtuman kohteena on useimmin asia (11, 48 %) kuin henkilö (6, 26 %). Otsikoissa halutaan ilmeisesti antaa henkilöistä aktiivinen kuva, jolloin he eivät ole vain tapahtuman kohteita. Asiat ovat eriasteisen abstrakteja: Kanisteriotuksen *arvoitus* ratkesi KSML 19.1.MAR, Tästä miehestä syntyi *ilmiriita* KSML 18.1.UR, *Kädenvääntö* saattaa päättyä myös pattiin KSML 20.3.ART. Henkilöt on joko nimetty (Hissukasta kasvoi sellon *Agassi* KSML 20.3.K, *O.J. Simpson* sai murhista miljoonien markkojen sakot KSML 6.2.UL, *Eeva Jokinen* sai tiedonjulkistamispalkinnon KSML 10.4.P) tai heistä on käytetty yleisnimeä (Iirosta [tuli] vuoden *viihdetaitelija* KSML 25.1.P, *Remonttimiehiä* löytyy nyt paremmin kuin kesällä KSML 9.2.KS). Pelkän etu- tai sukunimen käyttö tai partitiivissa oleva subjekti antavat henkilöistä epävirallisen vaikutelman.

Eläin on tapahtuman kohteena kahdesti: *Pikkukarhulla palelee tassuja* KSML 23.4.L, *Kiiltomatokin* pääsi kuvaan KSML 19.3.P. Tapahtuma voi kohdistua myös paikkaan sekä aineeseen: *Tommin puisto* jäi pöydälle KSML 12.2.KM, *Kivi* vääntyy moneen muotoon KSML 5.3.P.

Tapahtumalauseiden tekijänäkin asia (8, 40 %) on yleisempi kuin henkilö (5, 25 %). Tapahtumaan osallistuva tekijä voi olla näytelmä (*Kätkäläinen* [tulee] maailman ensi-iltaan Hankasalmella KSML 29.4.K), ylioppilaskirjoitusten osa (*Yoruotsi* kuulosti melko vaikealta KSML 11.2.KM), tunnepurkaus (*Iso itku* [tulee] pitkästä ilosta KSML 8.2.UL) tai vaikkapa tyyllilaji (*Semmarien pojuhuumori* [tulee] telkkariin KSML 11.1.K). Henkilöt on mainittu nimeltä (*Linda* sihisee jo

siideripullossa KSML 23.4.P, Kettunen pysyy Jyväskylässä 23.3.HRR, Perhepiirissä *Saddamia* ei enää hymyilytä KSML 30.1.UL) tai yleisnimeltä (Kostiaisen kuoro viihtyy porukassa KSML 22.3.K, Jyväskylään [tulee, saadaan] aprillipäivänä *omalääkäri* KSML 19.3.KM).

Eläin osallistuu tapahtumiin tekijänä suoraan vain kerran: *Kurki tuli - ja västäräkki* KSML 9.4.P. Kahdessa lauseessa eläin on epäsuora tekijä: *Huu huu* kuuluu enää harvoin KSML 29.1.L, *Eläinkauppa* käy kuumana Venäjälläkin KSML 25.1.UL. "Tekijä" voi olla myös ruoka (Puikulan kastiin kuuluisi *kuivalihakin* KSML 4.2.KM, Urpon hatusta ilmestyi *kakku* KSML 4.2.P) tai paikka (*Jyväskylä* siirtyy savolaiseen vastuuseen KSML 27.3.HH).

Tapahtumaotsikoissa tapahtuma kohdistuu asiaan tai asia kohdistuu henkilöön epäsuoraan. Tapahtuma on tekoa epämääräisempi, joten otsikoissa sitä selvyyden vuoksi vähemmän käytetään. Toisaalta jos asiasta ei tiedä tarpeeksi, on turvallisempaa ilmoittaa asiat tapahtumina kuin tekoina, joissa on tekijä ja mahdollisesti teon kohde selvillä.

4.1.4. Mentaalinen toiminta

Mentaalista toimintaa on vain 18 otsikossa (10 %). Toiminta on jakaantunut tunteeseen (50 %), tiedolliseen toimintaan (39 %) ja havainnointiin (11 %). Päällekkäisyydet esittelen erikseen. Yhdessätoista lauseessa kokija tuntee jotain. Kokijan tunteet vaihtelevat lievästä voimakkaaseen:

Sopo *tykkää* omista kokouksista KSML 20.4.HRR
 Hömötintti *piti* voittajalaudasta KSML 2.3.VV
 O.J. Simpson *haluaa* päästä taas oikeuteen KSML 6.4.UL
 Riäväkylä *tahtoo* meirän rahat KSML 4.1.HH

Haaveilu ja katuminen voivat olla hetkellisen tunnetilan

lisäksi tiedollista toimintaa, jos kokijalla on tietty asia mielessä jatkuvasti: Derrick *haaveilee* jo eläkepäivistä KSML 20.3.P, Berliinin ampujaa *kaduttaa* vieläkin KSML 6.3.UL. Näkeminen voi olla konkreettista havainnointia (Mistä tornista *näkee* eniten lintuja? KSML 30.4.L) tai tuntemista (Keräilijä *näkee* esineet omalla tavallaan KSML 14.1.P). Otsikon kokija myös arvostaa tai pelkää jotakin: Kuka *arvostaisi* suomenlammasta? KSML 13.4.P, Iso kissa ei *pelkää* kylmää säätä KSML 11.3.P.

Kokijan on oltava ihminen tai eläin, jotta se voisi tuntea, havainnoida tai tiedollistaa jotain. Yhdessä otsikossa kokija on *Riäväkylä*, mutta olen luokitellut sen mentaalisen toiminnan lauseeksi, koska Riäväkylän taustalla ovat arvattavasti ihmiset. Tunteiden kokija on nimetty täsmällisesti joko erisnimellä (*Sopo* tykkää omista kokouksista KSML 20.4.HRR), persoonapronominilla (*Haluatko* eksyä Halssilan metsiin? KSML 30.1.P) tai yleisnimellä (Berliiniin *ampujaa* kaduttaa vieläkin KSML 6.3.UL). Epämääräinen kokija on osoitettu interrogatiivipronominilla (*Kuka* arvostaisi suomenlammasta? KSML 13.4.P) tai indefiniittipronominilla ("*Moni* haluaa kalifiksi kalifin paikalle" KSML 12.3.P). Kahdessa otsikossa kokija on eläin: Iso *kissa* ei pelkää kylmää säätä KSML 11.3.L, *Hömötintti* piti voittajalaudasta KSML 2.3.VV).

Tiedollista toimintaa on kahdeksassa lauseessa. Lauseen kokija ajattelee tulevaa: Myllylä *ennakoi* maakuntakylttien tuloa teille KSML 18.3.T, Förskotti *ennakoi* puheenaiheita KSML 21.1.T. Harkitseminen, unohtaminen ja muistaminen ovat tiedollista toimintaa: Ammattilainen *harkitsi* talonsa yksityiskohdat KSML 26.1.KS, Ovatko brittipuolueet *unohtaneet* huono-osaiset KSML 9.4.UL, *Muistattekko* vielä 60-luvun piilofarmarileikin? KSML 23.1.AS. Tosin unohtaminen ja muistami-

nen onnistuvat myös tiedostamattomasti, mutta esimerkkilauseissa on haettu tietoisuutta tarkoituksellisesti, koska on aihetta epäillä, että brittipuolueet ovat unohtaneet huono-osaiset tahallaan eivätkä vahingossa. Yhdessä otsikossa tunteminen on eräänlaista tietämistä: *Madonna tuntee itsensä Evitaksi* KSML 27.2.P.

Tiedollinen toiminta tarvitsee kokijakseen ihmisen, sillä eläin ei voi esimerkiksi ennakoida, muistella tai haaveilla. Otsikkolauseiden kokija on mainittu erisnimeltä (*Derrick* haaveilee jo eläkepäivistä KSML 20.3.P) tai yleisnimeltä (*Ammattilainen* harkitsi talonsa yksityiskohdat KSML 26.1.KS). Kokija ilmaistaan myös persoonapronominilla: *Muistatteko* vielä 60-luvun piilofarmarileikin? KSML 23.1.AS. Kokijana voi olla yksittäisten henkilöiden sijasta ryhmä: *Ovatko brittipuolueet* unohtaneet huono-osaiset KSML 9.4.UL. Yhden otsikon kokijan olen luokitellut tiedolliseen toimintaan, vaikka kyse ei ole suoraan henkilöstä vaan Keski-suomalaisen artikkelisarjasta: *Förskotti* ennakoi puheenaiheita KSML 21.1.T.

Otsikoiden mentaalinen toiminta jakautui tasan tiedollisen toiminnan ja havainnoinnin sekä tunnetilan kesken. Tämäkin kertoo osaltaan, että sanomalehtiteksteissä on rinnan sekä kovia että pehmeitä aiheita ja käsittelytapoja. Kovat aiheet liitetään tiedolliseen järjen käyttöön ja pehmeissä aiheissa annetaan tunteille sijaa.

4.1.5. Sanallinen toiminta

Sanallisen toiminnan otsikoiksi luokiteltavia lauseita on vain viisi (3 %). Kaksi otsikkoa on sitaattilainoja, joista näkyy myös puhuja: "*Kotona sitä leekittää*", *sanoo Niko*. KSML

12.3.KS, "*Tack*", *sanoi britti sujuvasti suomeksi*. KSML 19.3.UL. Johtolauseen sisältävä suora esitystapa on otsikoissa harvinainen. Tapaukset, joissa johtolause on nostettu esiriviksi ja sitaatti pääotsikoksi, ovat sen sijaan tavallisia. Otsikoissa käytetään myös pelkkää sitaattia ilman johtolausetta. Pelkistä sitaateista koostuvat otsikot ovat nykyanomalehdistön konventio, jonka keskivertolukijan voi olettaa tuntevan (Kalliokoski 1996, 69). Ne on tulkittava Kalliokosken mielestä joko suoraksi esitykseksi tai puheen yhteenvedoiksi.

Kahdessa otsikossa sanallinen toiminta on ilmaistu referatiivisella lauseenvastikkeella: *Yhdysvallat kehotti Mobutua lähtemään* KSML 10.4.UL, *Kokkonen sanoo turvatottuneiden etsivän* kaikkeen vastauksia Kelalta KSML 23.3.VV. Lauseenvastikkeita ei otsikoihin suositella, sillä ne ovat usein vaikeaselkoisia ja pitkiä. Edelliset otsikot ovat kuitenkin selkeitä.

Sanalliseen toimintaan olen luokitellut yhden otsikon, joka mielestäni on lainaus jonkun puheesta, mutta sitä ei ole merkitty lainausmerkeillä: *Laukaan Essolta vaan, terve* KSML 4.1.P.

Otsikoiden puhujat ovat joko yksittäisiä henkilöitä, jotka esiintyvät sukunimellä tai etunimellä (*Kokkonen, Niko*), tai jonkun kansallisuuden edustajia (*britti*). Subjekti *Yhdysvallat* tarkoittaa täsmällisesti Yhdysvaltojen hallitusta, mutta tiiviyden vuoksi *hallitus* on jätetty otsikosta pois. Lisäksi Yhdysvallat kuten monet muutkin maat esiintyvät uutisissa niin usein, että lukijat ymmärtävät pelkistä maiden nimistä, mistä on kyse.

4.2. Vinkkiotsikoiden modaaliset asteikot ja diskurssit

Modaalisuus kertoo lauseessa puhujan tai kirjoittajan asenteesta sanottuun, joten se on eräänlainen kommentti (Fowler 1991, 85). Hakulisen ja Karlssonin (1979, 262) mielestä on parempi puhua modaalisuuden sijasta modaalisesta asteikosta, kun tarkoitetaan perustyyppisiä mahdollista ja välttämätöntä. Modaalisuus-käsitteen alle mahtuvat sen sijaan jo lausetyypitkin.

Luonnollisessa kielessä mahdollisuutta ja varmuutta ilmaisevat episteeminen ja pakkoa ja täytymistä deonttinen asteikko. Episteemiset modaalit ovat yleisempiä kuin deonttiset. Episteminen ilmaus ilmaisee puhujan käsityksen proposition todenperäisyydestä, esimerkiksi hän tietää tai luulee sen olevan tosi tai epätosi, pitää sitä varmana tai epätodennäköisenä. Episteeminen arvio ei tule aina vain puhujalta vaan se voi olla myös intersubjektiivinen esimerkiksi uutisissa "Loput panttivangeista vapautetaan todennäköisesti vielä tänään." Deonttinen modaalisteikko on sallimista ja velvollisuutta. Siinä esitetty mahdollisuus tai pakko koskee ihmisen intentionaalisia tekoja eli niillä on läheinen yhteys tulevaisuuteen. (Hakulinen & Karlsson 1979, 263.)

Episteeminen ja deonttinen modaalisuus eivät erotu syntaksiltaan selvästi toisistaan. Erityisesti verbit *täytyä* ja *voida* ovat kaksiselitteisiä. Modaaliverbien lisäksi modaalisuusarvoja voidaan ilmaista suomen kielessä kiteytyneillä sanaliitoilla (*on lupa*), modaalisilla adjektiiveilla (*on ilmeistä*), modaalisilla adverbiaaleilla (*ilmeisesti*) ja verbin moduksilla (potentiaali, konditionaali). (Hakulinen & Karlsson 1979, 264-265.)

Modaalisuusarvoja on ilmaistu 183 vinkkiotsikosta vain 8 otsikossa (4 %). Määrä tuntuu yllättävän vähäiseltä. Ehkä vinkkiotsikolla on niin vähän tilaa, että sanoman on oltava tiivis ja tehokas. Spekuloinnit mahdollisuuksista ja välttä-

mättömyyksistä jätetään mieluummin varsinaisen otsikon ja tekstin huoleksi.

Konditionaalia on käytetty neljässä vinkkiotsikossa. Yhdessä lauseessa konditionaali lieventää kysymystä ja kyseenalaistaa lauseen proposition: Kuka arvostaisi suomenlammasta? KSML 13.4.P. Epäilevän kysymyksen yhteyteen voisi kuvitella vähättelevän sanan *enää*. Toisen kysymyksen konditionaali kertoo mahdollisuudesta, jos rauniot olisivat olemassa tai jos joku menisi raunioille: Mitä ihmettä löytyisi raunioista? KSML 1.2.HH. Kolmas kysymys kyseenalaistaa Jere Hårdin voiton tai Kasvion uimakunnon: *Olisiko Kasvio voittanut Jere Hårdin?* KSML 29.1.UR. Yhdessä väitelauseessa konditionaali kyseenalaistaa proposition ja esittää uuden vaihtoehdon: Puikulan kastiin *kuuluisi* kuivalihakin KSML 4.2.KM.

Episteemistä modaaliverbiä *saattaa* on käytetty kahdessa otsikossa osoittamassa mahdollisuutta: Kädenvääntö *saattaa päättyä* myös pattiin KSML 20.3.AR, Merita-johdon optiosaaalis *saattaa pienentyä* KSML 5.3.T. Yhden vinkkiotsikon *voida*-verbin voi tulkita joko episteemiseksi tai deonttiseksi: Rauha *ei voi jäädä* hallitusten vastuulle KSML 26.4.UL. Otsikon voi tulkita siten, että hallitukset eivät ehkä kykene saamaan rauhaa aikaiseksi, joten rauhaa ei ole mahdollista jättää vain hallitusten varaan tai sitä nimenomaan ei saa jättää. Deonttinen *saada*-verbi ilmaisee eräänlaista lupaa seuraavassa otsikossa: *Saako olla* paistettuna vai keitettynä KSML 10.4.UL.

Jos vinkkiotsikoiden modaalisuusarvot jäävät vähälukuisiksi, niin sanaston valinta ja adverbien käyttö paljastavat otsikolauseista enemmän. Sanaston valinta on kytköksissä diskurssityyppeihin, sillä eri tilanteissa ja yhteyksissä

sanasto muuttuu.

Vinkkiotsikoiden diskurssityypit muodostavat eräänlaisen jatkumon, jonka ääripäitä ovat virallinen asiatyylili, uutisdiskurssi ja viihteellinen, huumorin sävyttämä diskurssi. Väliin mahtuvat politiikan, byrokratian, talouden, urheilun, uskonnon, kulttuurin ja puhekielen diskurssit. Fairclough (1997, 91) määrittelee diskurssityypin vakiintuneeksi genren ja diskurssin muodostelmaksi. Tämän määrittelyn pohjalta vinkkiotsikoista löytyy vain yksi diskurssityyppi: virallisen asiatyylin uutisdiskurssi. Uutisdiskurssi voisi sisältää suurimman osan edellisistä diskursseista aiheen perusteella (esim. poliittinen uutinen), mutta kyse ei olekaan aiheesta vaan kielenkäyttötavasta eri yhteyksissä. Uutisdiskurssia sisältävät vinkkiotsikot eivät kaikkivälttämättä ole genreltään uutisia, sillä en ole jakanut niitä genreittäin, mutta ne kävisivät uutisotsikoista. Diskurssit ovat Faircloughin (1997, 101) mielestä suhteellisen riippumattomia genreistä. Ne eivät ole aina selvärajaisia ja ne voivat mennä päällekkäin. Vinkkiotsikoiden diskurssityyppi ja viihteen sekä puhekielen diskurssit sisältävät lisäksi alalajeja.

Virallisen asiatyylin uutisdiskurssia on käytetty 60 vinkkiotsikossa, joista 54 (30 %) on ensisijaisia ja kuusi muita diskursseja. Uutisdiskurssissa kieli on mahdollisimman neutraalia eivätkä sanavalinnat herätä ihmetystä tai ristiriitoja: *Komet-pommissa oli puutteellinen käyttöohje* KSML 18.2.KM, *Pulmusia lensi jo länsirannikolle* KSML 26.2.L, *Tarton suomalaisopiskelijat maksoivat* KSML 23.4.UL, *Ammattilainen harkitsi talonsa yksityiskohdat* KSML 26.1.KS. Seuraavan otsikon voisi tulkita uutisdiskurssin lisäksi politiikan diskurssiksi, esimerkiksi keskustapuolueen kannanotoksi: *Maaseudun naiset löytävät tulevaisuuden* KSML 3.4.P. Talous-

uutisessa uutisdiskurssi sekoittuu luontevasti talousdiskurssiin: *Vesikeli ei vienyt rinteiden asiakkaita* KSML 2.3.T. Otsikon alkusoinnuttelun voi tulkita jo viihteellisyydeksi: *Valokuva vaikuttaa vahvasti kirkoissa* KSML 11.3.K. Jos toinen otsikon henkilöistä mainitaan vain etunimeltä ja toinen sukunimeltä, heidät on asetettu eriarvoiseen asemaan. Puhekielessä tällainen on kuitenkin tavallista ja esimerkiksi lapsista käytetään usein vain etunimiä. Seuraavan otsikon tulkinta uutisdiskurssiksi tai puhekielen diskurssiksi onkin mielestäni makuasia: *Jani ja taiteilija Tapper yhteistyössä* KSML 19.4.K. Uutisdiskurssi voi sekoittua myös byrokraattiseen virkakieleen: *Lapsityö esillä Amsterdamissa* KSML 27.2.UL. Taukoa merkitsevä välimerkki voi siirtää virallisen uutisdiskurssin katkonaiseksi puhekielen diskurssiksi, sillä muuten se olisi lauseessa tarpeeton: *Kurki tuli - ja västäräkki* KSML 9.4.P.

Arkista puhekielen diskurssia esiintyy vinkkiotsikoissa lähes yhtä paljon kuin uutisdiskurssia. Puhekielen käyttö on tuonut "jutustelunomaisuutta" 55 otsikkoon, joista 48 (26 %) on ensisijaisia ja 7 muita diskursseja. Olen lisäksi erottanut puhekielestä naisten, miesten ja nuorten käyttämää kieltä. Puhekielisyys näkyy esimerkiksi epämääräisessä ilmauksessa: *Eläkeläiset pyörittävät postia* Tukholmassa KSML 19.2.UL. Etu- tai lempinimi kertoo tuttavallisesta lähestymistavasta joko vieraisiin tai televisiosta tuttuihin henkilöihin: *Pasin seinät pursuavat vaakunoita* KSML 2.3.P, *Jope [Ruonansuu] etsii kämppää Jyväskylästä* KSML 18.1.HH, *[KauNiiden ja rohkeiden] Darlalla passipulmia, Thorne tuli yksin* KSML 17.4.P. Tutut sanonnat elävöittävät otsikkoa: *Joelilla on mitaleita vaikka muille jakaa* KSML 29.4.P, *Meksikon taksimiehet suurvallan hampaissa* KSML 8.4.UL, *Pelimannin keikka ei ole rahasta kiinni* KSML 28.1.P, *Puikulan kastiin*

kuuluisi kuivalihakin KSML 4.2.KM. Lasten ja nuorten suosima verbi *tykätä* hyppää lauseesta silmille: Sopo *tykkää* omista kokouksista KSML 20.4.HRR. Verbin valinnalla on ollut tarkoitus asettaa kokoustenpito kyseenalaiseksi, jota neutraalimpi *pitää*-verbi ei olisi niin hyvin ilmaissut. Seuraavan lauseen adverbi *pelkkä* antaa lauseelle joko vähättelevän tai puolustelevan sävyn: Moisander ei ole *pelkkä* puruluuyrittäjä KSML 9.2.HRR. Ikään kuin ei riittäisi, että Moisander on puruluuyrittäjä vaan hänen on oltava lisäksi vielä jotain muuta. Sanojen valinta ja lyhentäminen paljastavat puhekielisyuden seuraavista: Kostiaisen kuoro viihtyy *porukassa* KSML 22.3.K, Jeltsinillä vaisut *synttärjuhlat* KSML 1.2.UL. Myös kysymysmuotoinen tai tervehtivä puhuttelu ovat arkista puhekieltä: *Haluatko eksyä Halssilan metsiin?* KSML 30.1.P, *Laukaan Essolta vaan, terve* KSML 4.1.P.

Puhekielen diskurssi on melko lähellä viihteen diskursssia, etenkin jos on kyse huumorista: *Finlandia-vodkaa halvalla muslimeille* KSML 18.1.UL, *Kaikkien asvaltin säästäjien ihannetalvi* KSML 16.2.MAR. Otsikot sopisivat myös miesten puhekielen diskurssiin. Arkinen puhekieli kävisi urheiludiskurssiin (*Perisuomalainen maaseutulaji* KSML 15.2.P) ja talousdiskurssiin (*Eläinkauppa käy kuumana Venäjälläkin* KSML 25.1.UL). Puhekielinen ilmaus sopisi myös esimerkiksi vihreiden vaalilauseeksi: *Lisää lintutorneja siivekkäiden harrastajille* KSML 25.3.KM. Otsikkolauseen tulkinta puhekielen tai politiikan diskurssiksi riippuu siitä, minkä muotoisen verbin lauseeseen kuvittelee (*saadaan, on saatava*). Poliittinen diskurssi on sitä tehokkaampaa, mitä kansanomaisempaa se on, sillä asia ei saa hautautua monimutkaisten käsitteiden alle. Toisaalta poliitikon kannalta sisällöltään epämääräiset ja monimutkaiset lauseet ovat turvallisia, sillä kuulija ei saa niistä kiinni eikä voi niiden pohjalta

väittää, että jokin asia on jäänyt poliitikolta hoitamatta, vaikka puheessa niin oli luvattu.

Tekemääni jakoa naisten, miesten ja nuorten puhekielen diskursseihin on luultavasti ohjannut stereotyyppinen käsitys naisten ja miesten puheaiheista. Jako ei ole selkeä, sillä naisten ja miesten puhekieli on lähentynyt toisiaan ja suurin osa otsikoista voi olla sekä naisten että miesten puhetta. Seuraavan lauseen tulkintaa naisdiskurssiksi helpottaa objekti *jätjän*: *Miten sä isket jätjän?* KSML 8.4.K. Naisdiskurssi voi olla myös nuoren naisen diskurssia, sillä *sä* ja *jätkä* viittaavat nuorten kieleen. Flirttailu onnistuu sekä miehiltä että naisilta, mutta ehkä *flirttailu*-sana kuitenkin kuuluu enemmän naisten sanavarastoon kuin miesten: *Suoniemi flirttailee toritaiteen kanssa* KSML 27.3.K. Erään vinkkiotsikon puhujaksi voisi kuvitella tuohtuneen äidin: *Lapsille tuputetaan karkkia konsertissa* KSML 2.4.K. Stereotyyppistä tai ei, mutta kuvaileva ja liioitteleva verbi sopii mielestäni paremmin naisen kuin miehen puheeseen: *Sally säihkyi* Työskin Cabaretissa KSML 13.3.K. Toisaalta erikoinen verbivalinta sopisi kulttuuridiskurssiin esimerkiksi arvosteluun. Itsensä tutkistelu ja vertailu muihin on tyyppillistä murrosikäisille tytöille, mutta ei se ole harvinaista naisillekaan: *Madonna tuntee itsensä Evitaksi* KSML 27.2.P. Empatian yhdistäminen naisdiskurssiin voi olla myös eräs stereotypia, mutta mielestäni vinkkiotsikon puhuja on nainen: *"Surullista, mutta elämä jatkuu."* KSML 26.2.UL. Lauseesta nousevat mieleen televisiouutisissa toistuvat kuvat sota-alueilta, joissa kotinsa menettäneet naiset surevat, mutta myös tukevat toisiaan, koska kaikesta huolimatta lapset on ruokittava ja koti rakennettava uudelleen.

Miesten diskurssi näyttää liittyvän autoihin. Seuraava toteamus voi olla rehvasteleva tai valitteleva sen mukaan,

missä muodossa verbi on (*olla*, *on oltava*): *Kelillä kuin kelillä maitoauton ratissa* KSML 18.3.KM. Kysyjä muistelee poika- tai nuoruusvuosien leikkejä: *Muistatteko vielä 60-luvun piilofarmarileikin?* KSML 23.1.AS. Seuraava vinkkiotsikko voisi olla erälehdän artikkelin tai aikakauslehden pakinan otsikko: *Herrateeret kukertavat aluksi ilman tyttöseuraa* KSML 2.2.P. Monisävyinen "tytöttely" ei kuulu naisdiskurssiin.

Viihteen diskurssia esiintyy 46 vinkkiotsikossa, joista 44 (24 %) on ensisijaisia ja kaksi on muita diskursseja. Lisäksi olen erottanut naisten ja miesten diskursseja sekä mainos- ja ravintoladiskursseja. Viihteen diskurssissa on käytetty arkisia puhekielen ilmauksia, jotka kuitenkin saavat kontekstissa lähinnä huvittavan merkityksen: *Puheripuli yllätti OKO:n johdon* KSML 13.4.HRR, *Kortekangas päästi sinfonian pätkähästä* KSML 9.4.K, *Kanisteriotuksen arvoitus ratkesi* KSML 19.1.MAR. *Sanavalinta puheripuli yllätti* antaa ymmärtää, että OKO:n johto on aiemmin ollut vaitelias, mutta nyt yhtäkkiä selityksiä jostain syystä riittää. Ehkäisyasioita on kevennetty huumorilla: *Kondomi ei suojaa hansikaslokerossa* KSML 29.4.KM, *Abit kokeilivat kondomeita kynällä* KSML 18.3.P. Tuttujen sanontojen muuntelu yllättää lukijan ja jättää merkityksen ymmärtämisen lukijan tulkintakyvyn varaan: *Tiikeri vaihtoi juovansa vihreään* KSML 15.4.UR, *Pankkien asiakkaat äänestävät jaloillaan* KSML 16.3.HRR, *Backmanin lahja ihmiskunnalle* KSML 19.1.T. Slangin ja murresanojen käyttö antaa piikittelevän ja moukkamaisen vaikutelman: *Annatko eläkefyrrkasi tämän miehen hoteisiin?* KSML 6.4.P, *Älkä ottaka purui nokkanne* KSML 11.1.S, *Riäväkylä tahtoo meirän rahat* KSML 4.1.HH. Äännteillä leikittely tuo sekä näkyvyyttä että rytmiä otsikkoon (*Miehet pullistelivat, naiset pälistelivät* KSML 22.3.P) tai pientä piruilua (*Har-*

kimon hallilla taivaspaikka Eurooppaan? KSML 22.3.UR, *Hjaliksen hallista* ei tullutkaan puisevaa KSML 9.3.HRR). Sanojen eri merkitykset ja eris- ja yleisnimien erot ovat eräs viihteen diskurssin keino leikitellä väitteillä: Remes teki *Kiveä kipsiin ja kupariin* KSML 16.3.MAR, *Linda sihisee* jo siideripullossa KSML 23.4.P. Asioiden rinnastus ja ristiriitaisuus osaltaan viihteellistävät vinkkiotsikoita: *Taiwan on Aasian oma Amerikka* KSML 2.1.UL, "*Tack*", sanoi *britti* sujuvasti *suomeksi*. KSML 19.3.UL.

Viihteen diskurssista erottuvat naisdiskurssit muistuttavat mielestäni tyyliltään ja aiheiltaan naistenlehtien otsikoita. Julkisuuden henkilöiden tai tavallisten ihmisten elämäkerrat ja muuntumistarinat kiinnostavat naisia: *Ozista kuoriutui tangotaituri* KSML 25.3.P, *Hissukasta kasvoi sellon Agassi* KSML 20.3.K, *Kulissien kätköistä kuiskii Sari* KSML 1.2.P. Jälkimmäisissä vinkkiotsikoissa subjektit ovat saaneet luonne- ja työkuvalleen äänteellistä vahvistusta. Seuraava vinkkiotsikko on monitulkintainen, sillä se voisi liittyä hengelliseen tai seksuaaliseen kokemukseen tai taivas voisi olla mikä tahansa hyvääoloa tuottava kohde tai päämäärä: *Ensi kertaa matkalla taivaaseen* KSML 22.4.P. Vinkkiotsikossa ei mainita, kuka on matkalla taivaaseen, joten lukija voi kuvitella itsensä otsikon tilanteeseen. Jos oma elämä on tasaista, niin suurista tunteista voi nauttia lehden tai television välityksellä: *Rakkautta ja vihaa flamencon tahtiin* KSML 16.4.K. Vinkkiotsikko voisi liittyä flamenco-näytöksen arvosteluun tai ennakojuuttuun, elokuva- tai kirja-arvosteluun tai vaikkapa kolumniin. Arjen romantiikkaa ja onnea tarjoaa vauvan syntymäjuttu: *Hän on Vuoden Ensimmäinen* KSML 2.1.P. Jos miehet tytöttelevät, niin naiset pojuttelevat: *Semmarien pojuhuumori telkkariin* KSML 11.1.K.

Miesten diskurssi pyörii vinkkiotsikoissa tekniikan

ympärillä. Insinöörivitsit mielletään edelleenkin enemmän miesten kuin naisten vitseiksi. Seuraava vinkkiotsikko lähentelee mielivaltaisuudessaan vitsiä: *Insinööri laski pyystä maailmanlopun tulon* KSML 15.1.L. *Taivas*-sana kuuluu myös miesten diskurssiin: *Rompepäivät ovat motoristin taivas* KSML 26.1.KM. Miehen diskurssiin on sekoittunut pojan diskurssia: *Merkistä viis, kun vain pärjää* KSML 20.4.P. Voisi kuvitella, että pojasta pärinä on tärkeintä, mutta miehelle merkitsee myös auton tai moottoripyörän merkki. Naisia puhutellaan kahdessa vinkkiotsikossa akoiksi ja emänniksi, joskaan tarkoitus ei ole loukkaava vaan humoristinen: *Kyyjärven akkaralli eteni pikataipaleelle* KSML 6.2.K, *Traktori-terveisiä Viitasaaren emännille* KSML 23.2.MAR. Seuraavassa vinkkiotsikossa miehinen diskurssi saa tukea tehokkaista tremulanttiäänteistä: *Varo rinteen härskettä voroja* KSML 30.1.KM.

Vinkkiotsikoiden viihteen diskurssissa on käytetty kerran mainosdiskurssia: *Lihaa säästämättä, Yövieraat Asalilla* KSML 14.1.K. Kyseessä on makkaramainoksen alkulause. Olisin olettanut, että tuttuja mainoshokemia olisi vinkkiotsikoissa käytetty enemmän. Toisaalta liian kulunut lause ei ole enää tehokas vaan saattaa jopa ärsyttää lukijaa. Toinen otsikko on tuttu ravintoladiskurssista: *Saako olla paistettuna vai keitettynä* KSML 10.4.UL.

Poliittista diskurssia on 15 vinkkiotsikossa, joista 11 (6 %) on ensisijaisia ja horjuntaa on neljässä. Abstraktit ilmaukset liittyvät kannanottoihin ja vaatimuksiin: *Rauha ei voi jäädä hallitusten vastuulle* KSML 26.4.UL, *Kädenvääntö saattaa päättyä myös pattiin* KSML 20.3.ART, *Hyvä tahto tulee yhä kalliimmaksi maailmalla* KSML 28.1.UL. Vaatijia ja kannanottajia ei tosin ole mainittu, joten ne on tarkoitettu joko yleistäviksi kommentteiksi tai houkuttimiksi lukea

varsinainen juttu. Poliittisen diskurssin tekijänä on kolmessa vinkkiotsikossa valtio ja yhdessä henkilö: *Bulgaria lämmittelee sosialismin raunioilla* KSML 21.1.UL, *Yhdysvallat kehotti Mobutua lähtemään* KSML 10.4.UL, *Iran kovana koko muuta maailmaa vastaan* KSML 15.4.UL, *Milla kohentaa kristillisten imagoa* KSML 16.2.KM. Ensimmäisen vinkkiotsikon voi tulkita niin, että Bulgaria ei yritäkään muuttua vaan sinnittelee vanhan systeemin mukaan tai päinvastaisesti, että vanhasta systeemistä ei enää ole kuin entisten aikojen muisteluun. Toisen otsikon *kehottaa*-verbi antaa ymmärtää, että Yhdysvallat ei vielä käske vaan neuvoo ensin. Kolmannen otsikon politiikan diskurssi on lähellä arkista puhekielen diskurssia, mikä tekee lauseesta varsin kansantajuinen. Neljännen otsikon tekijä Milla on mainittu vain etunimeltä. Halutaanko henkilö tehdä tutuksi vai väheksyä hänen pyrkiänsä käyttämällä arkisesti vain etunimeä? Yhdessä vinkkiotsikossa on käytetty vanhaa, helposti muunneltavaa sanontaa sitaattina: "*Moni haluaa kalifiksi kalifin paikalle*" KSML 12.3.P. Toisessa otsikossa epäillään, että brittipuolueet ovat tieteen tahtoen unohtaneet huono-osaiset: *Ovatko brittipuolueet unohtaneet huono-osaiset* KSML 9.4.UL. Jos puolueet ovat unohtaneet vahingossa, tilanne ei ole yhtään sen parempi.

Kulttuurin diskurssia on yhdeksässä vinkkiotsikossa, joista kahdeksan (4 %) on ensisijaisia ja yksi voi olla muutakin. Kulttuurin diskurssi vaihtelee vinkkiotsikoissa lähes runollisuudesta lainauksiin. Kutsun kahta otsikkoa runomaisiksi, sillä ne eivät avaudu kuten esimerkiksi arvostelun tai uutisen otsikot vaan jättävät merkityksen avoimeksi: *Linnut tuulessa musiikin muistoissa* KSML 13.4.K, *Tanssin ja laulan metsän puille* KSML 12.3.K. Seuraava otsikko aukeaa, jos lukija tietää jo ennestään, kuka on Frida Kahlo:

Frida Kahlon omakuvat hätkähdyttävät KSML 28.1.K. Jos lukija ei tiedä hänestä mitään, otsikko ainakin houkuttelee lukemaan jutun. Kolmessa vinkkiotsikossa tekijästä puhutaan vain yleisnimellä, jotka voi tulkita yleistäviksi tai yhdestä henkilöstä kertoviksi: *Vaeltaja* laulaa suoraan sydäimestä KSML 23.1.K, *Filosofi* ei rakenna norsunluutornia KSML 26.4.P, *Suuren diivan* elämää näyttämöllä KSML 8.2.P. Käsitteen *kierrätystaide* (*Pajarin juhlissa kierrätystaidetta* KSML 6.3.K) voi ymmärtää ainakin kahdella tavalla. *Kierrätystaide* voi olla kierrätysmateriaaleista "koottua" taidetta, jolloin käsite on asiallinen ja neutraali. Toisaalta se voi saada halventavan sävyn, jolloin taide on ymmärretty halpa-arvoiseksi kierrätystavaraksi, jolla ei ole pysyvää arvoa. Yhdessä vinkkiotsikossa on hyödynnetty erään tunnetun teoksen nimeä: *Tuhannen markan ja yhden yön tarinoita* KSML 9.2.MS.

Talouden diskurssiin on sekoittunut monta erilaista diskurssia, sillä kahdeksasta otsikosta (4 %) viidessä on toissijaista viihteen, puhekielen, politiikan ja armeijan diskurssia sekä uutisdiskurssia. Puhekielen ja uutisdiskurssin esimerkit olen esitellyt jo aiemmin (*Eläinkauppa käy kuumana Venäjälläkin* KSML 25.1.UL; *Vesikeli ei vienyt rinteen asiakkaita* KSML 2.3.T). Viihteen turvin voi kertoa vaikeistakin asioista: *Niinistö vääntää menot laskuun* KSML 26.2.KM. Vääntäminen vaatii voimaa, joten vinkkiotsikosta voi päätellä, että Niinistöllä on talousasioissa kovat otteet. Seuraavan vinkkiotsikon voi tulkita joko talouden tai politiikan diskurssiksi: *Takkinen kiirehtii kongressikeskusta* KSML 4.2.T. Jos kongressikeskus on suunnitteilla tai jo tekeillä, Takkinen kiirehtii sen valmistumista taloudellisista syistä. Toisaalta jos kongressikeskusta ei vielä ole tai se on vasta tekeillä, Takkinen on ottanut asiakseen hoputtaa päättäjiä, jotta kongressikeskushanke

pian toteutuisi. Talouden ja politiikan diskurssit voivat sekoittua myös armeijadiskurssiin: *Keskimaan ja S-ryhmän strategi* KSML 23.2.HRR. Strategi tarkoittaa joko etevää sotapäällikköä tai taitavaa, kauaskantoisten ratkaisujen tekijää (Itkonen, 1991: 367).

Kolme vinkkiotsikkoa olen luokitellut vain talousdiskurssiksi, vaikka niistä ehkä kaksi voisi olla joko puhekieltä tai viihteen diskurssia: *Palveluyritykset odottavat vauhtivuotta* KSML 15.1.T, *"Hevoskuuri" tuottaa tulosta Unkarissa* KSML 18.2.UL. Tyypillistä talousdiskurssia on siten vain yhdessä otsikossa: *Merita-johdon optiosaalisaattaa pienentyä* KSML 5.3.T.

Urheiludiskurssia on kuudessa (3 %) vinkkiotsikossa, joista kolmessa voi olla lisäksi toissijaista politiikan, puhekielen tai viihteen diskurssia. Puhekielisen vinkkiotsikon olen jo esitellyt aiemmin (*Perisuomalainen maaseutulaji* KSML 15.2.P). Seuraava vinkkiotsikko voi olla joko urheilun tai politiikan diskurssia sen mukaan, miksi *toryt* ajattelee: *Toryilla riittää vielä kirittävä* KSML 3.4.UL. Toryt voisi olla yhtä hyvin joukkue kuin puolue. Urheiludiskurssiin on haettu viihteellisyyttä alkusoinnuttelusta: *Tolpallaan Tokkari lyöjän lamauttaa* KSML 9.3.UR.

Yhdessä urheiluotsikossa toinen henkilö on mainittu vain sukunimeltä ja toinen sekä etu- että sukunimeltä, joten otsikon voisi tulkita puhekieliseksi: *Olisiko Kasvio voittanut Jere Hårdin?* KSML 29.1.UR. Voittaminen kuuluu olennaisesti urheiluun, mutta jos lukija ei tiedä otsikon henkilöitä uimareiksi, kyse voisi olla melkein minkä tahansa voittamisesta (äänestys, vedonlyönti, laulukilpailu jne.). Seuraavan otsikon valmentaja ei välttämättä liity urheiluun, vaikka niin olenkin tulkinnut: *Kuka onkaan Kettusen valmentaja?* KSML 15.2.HH. Yhden otsikon päälause on selvää urhei-

ludiskurssia, mutta sivulause voisi olla uutisdiskurssia tai puhekieltä: *Sjögren pelaa parasta kauttaan, vaikka pahoimpi-telykohu jatkuu* KSML 15.1.UR. Jos kohu-sana tulkitaan puhekieliseksi, uutisdiskurssimahdollisuus jää pois.

Byrokratian diskurssi tarkoittaa vinkkiotsikoiden yhteydessä lähinnä virkakieltä. Byrokratiadiskurssia on kolmessa (2 %) vinkkiotsikossa, joista kaksi voisi olla muutakin. Se voi olla lähellä uutisdiskurssia (Lapsityö *esillä* Amsterdamissa KSML 27.2.UL) tai jopa puhekieltä (*Tommin puisto jäi pöydälle* KSML 12.2.KM), kuten aiemmin olen esitellyt. Seuraavan otsikon käsite *turvatottunut* on ilmeisesti syntynyt Kelan tarpeisiin: Kokkonen sanoo *turvatottuneiden* etsivän kaikkeen vastauksia Kelalta KSML 23.3.VV.

Hengellistä diskurssia on käytetty vain yhdessä (1 %) vinkkiotsikossa. Kyse on eräästä, raamatusta löytyvästä sanonnasta: *Hän ei ole profeetta omalla maallaan* KSML 19.1.P.

4.3. Vinkkiotsikoiden temaattisuus

Otsikoihin nostetut aiheet ovat informaatioarvoltaan huomattavimpia, joten ne on asetettu ensisijaisiksi. Ensisijaisuuden kannalta informaation rakentuminen lauseessa on tärkeää. Lauseen alussa oleva elementti on sen teema, joka kertoo, mistä lauseessa puhutaan. Se on usein lauseen tekijä muttei aina. (Fairclough 1997, 157-158.) Teema sijaitsee verbin edellä ja jos lauseessa ei ole subjektia, teemana voi olla nominaali- tai adverbiaalilauseke. Verbi ja sen jälkeiset konstituentit ovat reemaa, eli mitä uutta tutusta puheenaiheesta sanotaan. (Hakulinen & Karlsson 1979, 160, 298.)

Hakulisen ja Karlssonin mielestä (1979, 305) informaatiokenteesta on erotettava puheenaihe ja tarkoitteeltaan tuttu konsituentti toisistaan, sillä ne eivät aina osu yksiin. Esimerkiksi jos lause on tekstin alussa tai lause vastaa kysymykseen mitä tapahtui, lausetta ei voi jakaa tuttuun (teema) ja uuteen (reema).

Olen erottanut vinkkiotsikoista kymmenen erilaista teemaryhmää. Yksi vinkkiotsikko jää luokittelun ulkopuolelle, sillä siitä ei voi erottaa niin teemaa kuin reemaakaan: *Laukaan Essolta vaan, terve* KSML 4.1.P. Lause on kuitenkin mukana vertailuaineistossa eli vertaan teemojen yleisyyttä 183 vinkkiotsikkoon, en 182:een.

Suosituin vinkkiotsikoiden teema (39 %) on joko yleis- ja erisnimeltä mainittu tai pronominilla korvattu henkilö. Eniten on sukupuoleltaan neutraaleja henkilöitä (60 %). Neutraalius johtuu pelkän sukunimen käytöstä (*Sopo* tykkää omista kokouksista KSML 20.4.HRR), yleisnimestä (*Budoharrastajat* veitsileirillä KSML 21.1.P), pronominista (*Hän* on Vuoden Ensimmäinen KSML 2.1.P), käskymuodosta (*Älkä ottaka* purui nokkanne KSML 11.1.S) tai kysymysmuodosta (*Kuka* arvostaisi suomenlammasta KSML 13.4.P). Vinkkiotsikoiden 21 miestä (29 %) olen erottanut erisnimistä (*Jani* ja taiteilija *Tapper* yhteistyössä KSML 19.4.K), miehiin viittaavista yleisnimistä (*Kerhosedät* laulavat vaikeistakin asioista KSML 22.4.K) tai julkisuuden perusteella (*Derrick* [saksalaisen tv-sarjan hahmo] haaveilee jo eläkepäivistä KSML 20.3.P, *Kettunen* [Jyväskylän kaupunginjohtaja] pysyy Jyväskylässä KSML 23.3.HRR). Samoin perustein kahdeksan naista (11,1 %) erottuvat henkilöistä: *Eeva Jokinen* sai tiedonjulkistamis-palkinnon KSML 10.4.P, *Maaseudun naiset* löytävät tulevaisuuden KSML 3.4.P, *Linda* sihisee jo siideripullossa KSML 23.4.P. Kahdessa vinkkiotsikossa on mainittu sekä miehet

että naiset, ja olen tulkinut ne itsenäisiksi lauseiksi: *Miehet* pullistelivat, *naiset* pälistelivät KSML 22.3.P, *Darlalla* passipulmia, *Thorne* tuli yksin KSML 17.4.P. Seuraavan vinkkiotsikon ensimmäisen lauseen teema on henkilö, mutta toisen asia: *Sjögren* pelaa parasta kautta, vaikka *pahoinpitelykohu* jatkuu KSML 15.1.UR.

Teema on yleensä lauseen subjekti, joten ei ole mikään yllätys, että vinkkiotsikoiden teemoista suurin osa on henkilöitä. Sitä paitsi suurin osa vinkkiotsikoista kuuluu *Pulssi*-aihepiiriin, joka on lähestymistavaltaan ihmiskeskeinen, kuten olen aiemmin todennut. Syytä miesten ja naisten teemaesiintymien eroihin on vaikea sanoa. Päittäjistä suurin osa on edelleen miehiä, ja he yleensä saavat paremmin äänensä kuuluville kuin naiset ja vastaavasti heitä enemmän lehdissä arvostellaan. Vaikka viihteen maailmassa naisia on ainakin yhtä paljon kuin miehiä, vinkkiotsikoihin on valikoitunut tältäkin alalta enemmän miehiä. Tämä voi olla sattumaa tai tiedostamatonta arvottamista. Jako sukupuoleltaan neutraaleihin on sikäli horjuva, että esimerkiksi sukunimeltä mainittu henkilö voi olla toiselle lukijalle tuttu, mutta toiselle ei. Lisäksi joidenkin lukijoiden mielestä maaherra tai insinööri voivat edelleenkin olla vain miehiä.

Teemaluokituksessa ongelmia aiheuttavat sellaiset lauseet, jotka alkavat persoonaverbillä. Hakulisen ja Karlssonin (1979, 161) mukaan teema jää epäselväksi, jos lauseen aloittaa persoonaverbi. Henkilöteemassa on neljä persoonaverbillä alkavaa kysymystä, kolme väitelausetta ja kaksi käskylausetta:

Annatko eläkefyrkkasi tämän miehen hoteisiin?
KSML 6.4.P

Olisiko Kasvio voittanut Jere Hårdin? KSML 29.1.UR

Haluatko ekseyä Halssilan metsiin? KSML 30.1.P

Muistatteko vielä 60-luvun piilofarmarileikin? 23.1.AS

[*Olen, ollaan*] Ihan auki ylen aikaa KSML 8.2.S

[*Olen, ollaan*] Ensi kertaa matkalla taivaaseen
KSML 22.4.P

Tanssin ja laulan metsän puille KSML 12.3.K

Älkä ottaka purui nokkannne KSML 11.1.S

Varo rinteen härskéjä voroja KSML 30.1.KM

Edellisistä on vaikea päätellä, mikä on tuttua ja uutta ainesta ja mihin raja pitäisi vetää.

Erilainen asia on teemana 35 vinkkiotsikossa (19 %). Asia voi olla melko konkreettinen (*Pelimannin keikka* ei ole rahasta kiinni KSML 28.1.P, *Yo-ruotsi* kuulosti melko vaikealta KSML 11.2.KM) tai lähes täysin konkreettinen (*Rompepäivät* ovat motoristin taivas KSML 26.1.KM, *Vesikeli* ei vienyt rinteiden asiakkaita KSML 2.3.T). Asia voi olla myös melko abstrakti (*Musiikki* tuo Inka Auhagenin Suomeen KSML 18.2.P, *Merita-johdon optiosaalis* saattaa pienentyä KSML 5.3.T) tai täysin abstrakti (*Puheripuli* yllätti OKO:n johdon 13.4.HRR, *Herraintyyliä* muotimessuilla KSML 26.1.M). Asia voi liittyä ihmisen aisteihin ja tunteisiin (*Etelän makuja* turistin pöytään KSML 20.4.MS, *Rakkautta ja vihaa* flamencon tahtiin KSML 16.4.K) ja henkiseen perinteeseen (*Farsin* kielinen *runous* suomettuu KSML 30.4.K, *Kätkäläinen* [näytelmä] maailman ensi-iltaan Hankasalmella KSML 29.4.K).

Seitsemässä vinkkiotsikossa asiateema on nostettu esiin huumorin avulla (*puheripuli, hevoskuuri, herraintyyliä, rompepäivät, akkaralli, puikulan kastiin, pojuhuumori*). Muut otsikot ovat neutraaleja. Yhden vinkkiotsikon alkuun olen lisännyt puuttuvan osion: [*X on*] *Perisuomalainen maaseutula-ji* KSML 15.2.P.

Paikka on teemana 20 vinkkiotsikossa (11 %). Kuudessa otsikossa maa on nostettu teemaksi:

Yhdysvallat kehotti Mobotua lähtemään KSML 10.4.UL

Taiwan on Aasian oma Amerikka KSML 2.1.UL

Iran on kovana koko muuta maailmaa vastaan KSML 15.4.UL

Saksassa vallataan kaupungintaloja KSML 11.3.UL

Bulgaria lämmittelee sosialismin raunioilla KSML 21.1.UL

Nigeria surullisin lahjusvertailussa KSML 16.1.UL

Vinkkiotsikot antavat maista melko tyyppillisen ja yksipuolisen kuvan. Yhdysvallat on aktiivinen neuvoja ja toisten asioihin puuttuja. Taiwania on pidetty Aasian talousihmeenä ja Amerikan kopiona. Iran taistelee enemmän kuin tekee myönnytyksiä. Saksassa kansalaiset eivät ole tyytyväisiä päättäjiin, sillä Saksojen yhdistyminen ei ainakaan ole laskenut työttömyyttä. Sosialismista luopuminen ja uuteen systeemiin opettelu vievät Bulgariassa aikansa. Nigeriassa mikään ei onnistu ilman voittoa. On aika yllättävää, että lähialueiden sijasta vinkkiotsikoissa on käsitelty eri maanosien maita. Tosin Yhdysvallat, Iran ja Saksa ovat vakiovieraita ulkomaan uutisissa ja raporteissa, mutta Nigeriaa, Bulgariaa ja Taiwania kannattaa vinkkiotsikoissa mainostaa, koska niistä uutisoidaan melko vähän. Kaupunkien kohdalla on sen sijaan keskitytty lähialueeseen, sillä neljässä vinkkiotsikossa teemana on Jyväskylä (*Jyväskylä siirtyy savolaiseen vastuuseen* KSML 27.3.HH).

Ajankohtaisuus vaikuttaa teemoihin, sillä maaliskuussa pohdittiin Hjalles Harkimon jäähallihanketta (*Hjalliksen hallista ei tullutkaan puisevaa* KSML 9.3.HRR, [*Onko*] *Harkimon hallilla taivaspaikka Eurooppaan?* KSML 22.3.UR) ja huhtikuussa lintutorneja (*Lisää lintutorneja siivekkäiden harrastajille* KSML 25.3.KM, *Mistä tornista näkee eniten lintuja?* KSML 30.4.L). Vaikka jälkimmäisen Harkimo-lauseen teema on epäselvä verbialkuisuuden takia, olen luokitellut sen paikkaa ilmaiseksi.

Vinkkiotsikoissa mainittu paikka voi olla konkreettinen ("*Kotona sitä leekittäään*", sanoo Niko. KSML 12.3.KS), kuvit-

teellinen (*Riäväkylä* tahtoo meirän rahat KSML 4.1.HH) tai vasta suunnitteilla (*Tommin puisto* jäi pöydälle KSML 12.2.KM). Teemana voivat olla myös harrastuspaikat: *Huoneteatterissa* etsitään syyllistä KSML 25.3.K, *Kulissien kätköistä* kuiskii Sari KSML 1.2.P, *Joutsan parketilta* ei haettu Macarenaa KSML 23.1.P.

Neljätoista vinkkiotsikon (8 %) teema on eläin tai kasvi. Luonnon heräämistä on seurattu jo talvesta lähtien:

Talitintti yleisin Suomen talvessa KSML 16.2.VV

Pulmusia lensi jo länsirannikolle KSML 26.2.L

Herrateeret kukertavat aluksi ilman tyttöseuraa KSML 2.4.P

Pikkukarhulla palelee tassuja KSML 23.4.L

Kolmen vinkkiotsikon teema jätetään merkitykseltään avoimeksi, joten lukijan pitää tietää asia tai tulkita: *Tiikeri* vaihtoi juovansa vihreään KSML 15.4.UR, *Linnut* tuulessa musiikin muistoissa KSML 13.4.K, *Faarao Rambo* Jyväskylässä KSML 9.3.P. Kaksi ensimmäistä eläinteemaa ovat lähinnä kuvainnollisia, mutta *Faarao Rambo* voisi olla esimerkiksi lemmikin ohella ihminen, esine tai asia. Seuraavan eläimen voi tulkita leijonaksi, tiikeriksi tai ilvekseksi: *Iso kissa* ei pelkää kylmää säätä KSML 11.3.P. Ilves on joka tapauksessa omana teemanaankin, sillä ilvesten metsästys on melko harvinaista: *Ilveksiä* kaadettiin Keski-Suomessakin KSML 3.4.KM. Viihdyttävää, luontoaiheista lukemista lupaavat seuraavat vinkkiotsikot: *Kiiltomatokin* pääsi kuvaan KSML 19.3.P, [*Nämä ovat*] *Kolarinsaaren hupiporot* KSML 8.4.P, *Kääpä* on mainettaan parempi KSML 12.2.L.

Esineet ovat 13 vinkkiotsikon (7 %) teemana. Esineistä suurin osa on esitelty reemaosassa humoristisesti:

Kondomi ei suojaa hansikaslokerossa KSML 29.4.KM

Jyväskylän kirjalle ruusuja ja risuja KSML 17.4.K

Kompuutteri säikäytti Nelson Mandelan KSML 13.3.UL

Pasin seinät pursuavat vaakunoita KSML 2.3.P

Jätteissä odottaa iso lasku KSML 14.1.KM

Ompun *korteissa* piilee jekku KSML 19.2.P
 Urpon *hatusta* ilmestyi kakku KSML 4.2.P

Seuraavan humoristisen vinkkiotsikon teeman voi tulkita joko konkreettiseksi esineeksi tai asiaksi: [*Tämä on*] Backmanin *lahja* ihmiskunnalle KSML 19.1.T. Vaikka *lahja* on lauseen reemaosan predikatiivi, olen tulkinut *tämä*-pronominin viittaavan siihen.

Valokuvista ja maalauksista kerrotaan vinkkiotsikoissa harvinaisen voimakkaasti: *Valokuva* vaikuttaa vahvasti kirkoissa KSML 11.3.K, Frida Kahlon *omakuvat* hätkähdyttävät KSML 28.1.K. Muut esineet esitellään asiallisen neutraalisti, vaikka läänin menetys ja viallinen uuden vuoden pommi ovat herättäneet aiemmin ristiriitaisia tunteita: *Kirja* kouluille muistoksi läänistä KSML 16.1.K, *Komet-pommissa* oli puutteellinen käyttöohje KSML 18.2.KM, *Austin Farina* oli HB-muodin edelläkävijä KSML 19.2.AS. Kahdeksan vinkkiotsikon (4 %) teemana on fyysinen tai henkinen teko. Kuudessa vinkkiotsikossa teko on nominaalistus. Teko voi olla fyysinen (*Kirkon korjaaminen* jakoi mielipiteet KSML 2.4.KM, *Iso itku* pitkästä ilosta KSML 8.2.UL, *Suomalaisten joukkopako* uhkaa Tarton yliopistoa KSML 15.2.UL) tai henkinen (*Uudelleenkoulutus* paljasti puutteita aikuisten kirjoitus- ja lukutaidossa KSML 16.3.P, [*Tämä on*] *Kanarian turisti-ihmeen tunnistus* KSML 23.3.MAR). Yhden lauseen teko voi olla joko fyysinen tai henkinen: *Kädenvääntö* saattaa päättyä myös pattiin KSML 20.3.AR. Tekijä ei aina ole ihminen vaan myös eläin: *Huu, huu* kuuluu enää harvoin KSML 29.1.L. *Huu huu* on pöllön teko. Seuraavan lauseen olen laskenut teon teeman joukkoon, vaikka lause alkaakin verbillä: *Saako olla* paistettuna vai keitettynä KSML 10.4.UL.

Yhteisö, yritys tai ryhmä on ollut seitsemän vinkkiotsikon (4 %) teemana. Maakuntalehdessä on välillä syytä kehua

oman seudun tapahtumia ja tuloksia: *Jyväskylän Unicef* auttoi eniten KSML 16.1.P, *Palveluyritykset* odottavat vauhtivuotta KSML 15.1.T. Tosin palveluyritysten tilanne voi myös koskea koko Suomea. Seuraava vinkkiotsikko alkaa persoonaverbillä, mutta olen luokitellut sen yhteisöteemaan sopivaksi: *Ovatko brittipuolueet unohtaneet* huono-osaiset 9.4.UL. *Toryilla*-teema voi olla joko englantilainen puolue tai joukkue: *Toryilla* riittää vielä kirittävää 3.4.UL. Seuraava teema on joko teatteriryhmän tai näytelmän nimi: *Lihaa säästämättä, Yövieraat A-salilla* KSML 14.1.K. *Lihaa säästämättä* -lause on irrallinen lisä enkä ole luokitellut sitä teemaksi. Ryhmäteema liittyy sekä harrastuksiin että kotioloihin: *Kostiaisen kuoro* viihtyy porukassa KSML 22.3.K, *Perhepiirissä* *Saddamia* ei enää hymyilytä KSML 30.1.UL.

Seitsemässä vinkkiotsikossa (4 %) teema liittyy aikaan. Ajankohtaisuus herättää väitteitä ja huomioita ([*Nyt on*] *Kaikkien asvaltlin säästäjien ihannetalvi* KSML 16.2.MAR, *Nyt mouruaa iso kissa* KSML 5.3.L) sekä kysymyksiä (*Minkä takia nyt on kiire auttaa Albaniaa?* KSML 17.4.UL). Seuraava epävarma teematapaus liittyy mielestäni aikaan: [*On*] *Korkea aika* ryhtyä etsimään kesätöitä KSML 29.1.KM. Teema kertoo myös säätilasta tai vuotuisjuhlista: *Joulukuu* oli leuto, mutta *pyhinä* paleli KSML 2.1.KM, *Entisajan laskiaiseen* liittyi uskomuksia KSML 11.2.P. Seuraavan vinkkiotsikon täydennyksineen olen tulkinut aikaan liittyväksi: [*Tässä tulee*] *Traktoriterveysiä* Viitasaaren emännille KSML 23.2.MAR.

Neljän vinkkiotsikon (2 %) teema liittyy erilaisiin aineisiin. Suomalaiset tuotteet menestyvät otsikoiden mukaan maailmalla, vaikka jälkimmäinen otsikko onkin melko ristiriitainen: *Puikulasta* EU:n alkuperäistuote KSML 25.1.KM, *Finlandia-vodkaa* halvalla muslimeille KSML 18.1.UL. Myydään-

kö vodkaa muslimeille halvalla, koska se ei muuten menisi kaupaksi vai onko otsikossa katkeruutta Suomen alkoholipolitiikkaa kohtaan? Lohdutonta väitettä tukee teeman toisto: *Myrkkylammen myrkyt* pohjassa KSML 22.4.UL. Teeman elollistaminen herättää mielenkiinnon: *Kivi vääntyy* moneen muotoon KSML 5.3.P.

Adjektiivi on teemana kolmessa (2 %) vinkkiotsikossa. Olen täydentänyt yhteen otsikkoon verbin ([*On*] Surullista, mutta *elämä* jatkuu KSML 26.2.UL) ja kahteen adjektiivin ja verbin selvyuden vuoksi ([*Tällainen on*] Kulkuri-Jussin matka Suomeen KSML 16.4.P, [*Tällainen on*] Viikonloppu Päijänteen jäällä KSML 6.2.P). Ensimmäisen vinkkiotsikon toisen lauseen teema on *elämä*, jonka olen luokitellut asiateemaksi.

Kolme vinkkiotsikkoa on teeman kannalta erityisen ongelmallisia. Yhden otsikon virke sisältää kaksi lausetta, joissa kummassakaan ei ole tekijää: *Merkistä viis, kun vain päräjä* KSML 20.4.P. Teema jää epäselväksi. Vinkkiotsikoiden "*Kotona sitä leekittää*", *sanoi Niko*. KSML 12.3.KS ja "*Tack*", *sanoi britti sujuvasti suomeksi*. KSML 19.3.UL sitaattiosat voivat olla teemoja kokonaisuudessaan, jolloin johdantolauseet olisivat reemoja. Lisäksi ensimmäisestä sitaatista voi erottaa paikan teeman (*kotona*), kuten olen tehnytkin.

5. PÄÄTÄNTÖ

Suurin ongelma pro gradu -tutkielmassani on ollut aineiston rajaus. Alun perin minun piti verrata vinkkiotsikoita varsinaisten juttujen otsikoihin ja jakaa nämä genren perusteella. Lisäksi oli tarkoitus verrata vinkkilaatikon kuvia juttujen kuviin, jonka olenkin tehnyt - tosin suppeammin. Neljän kuukauden lehdet ovat sopivan kokoinen aineisto,

mutta aineiston laajuus ja monipuolisuus yllättivät. Välillä olin jättää kuvien tutkimisen kokonaan pois, mutta vinkkiotsikko liittyy niin läheisesti kuvaan, että sellainen rajaus ei olisi onnistunut. Mielestäni oli järkevää rajata tutkimus vain vinkkiotsikoiden ja -kuvien tutkimiseen.

Vaikka en ole jakanut vinkkiotsikoita genren perusteella, olen kuitenkin paikoitellen puhunut uutisista, kolumneista, pakinoista ynnä muista. Joidenkin vinkkiotsikoiden genre paljastuu suoraan, vaikkei olisi lukenut juttua (uutinen: *Jyväskylä viidenneksi suurin kokouskaupunki* KSML 27.2.T, pakina: *Annatko eläkefyrrkasi tämän miehen hoteisiin?* KSML 6.4.P.). Myös aihepiiri auttaa genren tunnistamista, sillä esimerkiksi *Kotimaan* jutut yleensä ovat uutisia ja *Marttila*-aihepiirin jutut kolumneja. Aihepiiri sopii vinkkiotsikoiden erotteluun, koska se on kiinteä osa vinkki-laatikon rakennetta ja antaa viitekehyksen otsikon ja kuvan tulkinnalle.

Rajauksesta johtuva ongelma on tutkimuksen kaksijakaisuus. Luku kolme käsittelee vinkki-laatikoiden kuvan ja sanan suhteita ja neljäs luku vinkkiotsikoiden representaatioita. Kolmosluvussa diskurssianalyysi jää aihepiirien tarkastelun tasolle, kun taas neljännessä luvussa aihepiirit jäävät syrjään ja diskurssianalyysisovellusta on enemmän. Luvut ovat toisistaan irrallisia, mutta niitä yhdistää vinkki-laatikko-käsite ja sen tutkiminen eri näkökulmista.

Diskurssianalyysistä kertovaa kirjallisuutta on paljon, mutta suurin osa niistä teoksista, joihin tutustuin, ei selventänyt diskurssianalyysi-käsitettä tai niistä ei ollut apua sanomalehtikielen tutkimukseen. Sen sijaan Faircloughin, van Dijkin ja Fowlerin teokset, joita olen käyttänyt päälähteinä, antavat konkreettista tietoa ja esimerkkejä mediakielen analyysistä.

Erään tutkimukseni puutteen olen tiennyt jo alusta lähtien. Vertailut muihin pro gradu -töihin ja tutkimuksiin puuttuvat lähes täysin. Olen kyllä luetellut suomen kielen laitoksille tehtyjä otsikkoaiheisia pro gradu -töitä, mutta en ole voinut hyödyntää niitä. Ensinnäkään vinkkilaatikoita ei ole tietääkseni ennen tutkittu ja toisekseen vinkkiotsikot poikkeavat tavallisista sanomalehtien tai aikakauslehtien otsikoista niin paljon, että niitä on vaikea vertailla. Ainoastaan Mari Hankalan kuvateksteistä tekemää pro gradu -työtä olen hyödyntänyt, joskaan en tulosten vertailussa.

Toisaalta on vapauttavaa, että muita vastaavia tutkimuksia ei ole tehty, mutta toisaalta se on aiheuttanut epävarmuutta tutkimusongelman rajaamisessa ja metodien valitsemisessa. Tutkimus ja sen tulokset ovat tulkintaa - ehkä joku toinen olisi jakanut vinkkiotsikot eri tavoin ja saanut erilaisia tuloksia. Vaikka etenkin kolmosluvussa olen käyttänyt vertailuun taulukoita, silti kieli elää omaa maailmaansa eikä sitä voi aina mitata numeroin tai tulkita vain yhdellä tavalla.

Diskurssianalyysi sopii vinkkiotsikoiden tarkasteluun, mutta mitään kovin mullistavaa uutta tietoa tutkimukseni ei ole otsikoista antanut. Olisin halunnut saada selville Faircloughin tavoin, kuinka köyhiä ja naisia otsikoissa yksipuolistetaan ja sorretaan tai kuinka poliittinen ideologia ujuttautuu mediakieleen. Tosin täytyy muistaa, että tutkin maakuntalehteä enkä johtavia valtakunnallisia sanomalehtiä kuten Fairclough.

Tutkimukseni todisti sen, että vinkkilaatikot eivät ole vain sivuntäytettä, vaan lukijoiden tarpeeseen tehtyjä. Tätä osasi jo uumoilla Keskisuomalaisen toimituspäällikkö Heikki Marttila (s. 5). Toinen merkittävä tulos on sanomalehtikielen viihteellistyminen, joka näkyy ehkä parhaiten vinkkiot-

sikoissa. Vinkkiotsikoiden diskursseista virallisen asiatyylin uutisdiskurssia on 30 prosenttia, mutta puhekielen diskurssia 26 prosenttia ja viihteen diskurssia 24 prosenttia. Koska puhekieli ja viihde lankeavat usein yksiin, voi tutkimuksen perusteella väittää, että puolet vinkkiotsikoista on viihteellistä eikä niinkään tietoa antavaa. Vinkkilaatikon kuvan ja otsikon tehtävä on saada lukija kiinnostumaan jutun aiheesta ja lopulta lukemaan jutun.

Vaikka vinkkilaatikoiden yleisimmät aihepiirit oli ennakoitavissa, niiden keskinäinen järjestys yllätti. Pulssi (27 %) on selvästi yleisin, mutta olisi luullut, että maakuntalehdessä *Kotimaan* osastoa (11 %) mainostetaan enemmän kuin *Ulkomaita* (16 %) tai *Kulttuuria* (14 %). Pitäisikö tulos tulkita niin, että lukijat joka tapauksessa lukevat *Kotimaan* uutisia, joten niitä ei tarvitse aina mainostaa. Jos näin on, ristiriitaa herättää *Pulssin* mainostaminen, sillä *Pulssin* viihteelliset jutut ovat lehden luetuimpia. Toisaalta pelkkien vinkkiotsikoiden frekvenssien ja prosenttien perusteella ei voi väittää, että *Keskisuomalainen* esimerkiksi arvostaa toimituspolitiikassaan *Ulkomaan* uutisia enemmän kuin *Kotimaan* uutisia, sillä vinkkilaatikoiden aiheet eivät korreloi juttujen määrän kanssa.

Kuvien tutkiminen on jäänyt denotaatiotasolle, kuten olen ennustanutkin. Vinkkilaatikon kuva on eri tavoin riippuvainen vinkkiotsikosta, sillä se voi antaa vihjeitä ja vastata otsikon kysymykseen tai kuva voi olla vain kuvituksena. Kiintein suhde kuvalla on kuvatekstiin, mutta myös varsinaisen vinkkiotsikon tulkinta on usein riippuvainen kuvasta. Kuvatekstien ja varsinaisten otsikoiden genreissä on käytetty aihekuvia (50 %, 48 %) enemmän kuin henkilökuvia (44 %, 33 %), mutta varsinaisten vinkkiotsikoiden genressä henkilökuvia (43 %) on enemmän kuin aihekuvia (37 %). Varsinaisissa

vinkkiotsikoissa henkilöitä puhutellaan usein vain etu- tai sukunimeltä, joten kuva auttaa tunnistamaan henkilön. Varsinaisissa otsikoissa on käytetty lähes yhtä paljon tapahtuma- ja maisemakuvia (10 %, 8 %), kun taas varsinaisissa vinkkiotsikoissa tapahtumakuvia (14 %, 4 %) on huomattavasti enemmän. Tämä on yllättävää, sillä vinkkiotsikot eivät ole niin aktiivisia kuin varsinaiset otsikot, joten voisi luulla, että passiivisia maisemakuvia olisi enemmän.

Toiminnan tyyppejä en osannut etukäteen sen kummemmin ennakoita. Ehkä olisi voinut luulla, että vinkkiotsikot sisältävät epämääräisiä tapahtumia enemmän kuin selviä tekoja. Toisin sanoen vinkkiotsikot olisivat vain vihjailleet tapahtumien osallistujista eikä tekojen tekijöistä. Vinkkiotsikoissa on kuitenkin eniten tekoja (37 %), joista aktiivisia on 78 prosenttia. Tekijä on yleensä iältään neutraali tai aikuinen, joten lapset ja nuoret jäävät vinkkiotsikoiden varsinaiseksi marginaaliryhmäksi. Tekijöistä reilu kolmannes (35 %) on sukupuoleltaan neutraaleja.

Kuten olen jo aiemmin todennut, viihteellisyys on diskurssien perusteella vinkkiotsikoiden leimaa-antavin piirre. Sekä viihteen että puhekielen diskursseista on lisäksi voinut erottaa alalajeja. Diskurssit voivat mennä päällekkäin, ja tulkinta riippuu kontekstista ja asian painotuksesta.

Vinkkiotsikoiden kymmenestä teemaryhmästä suosituin teema on henkilöt (39 %). Tulos ei yllätä, sillä teemana on yleensä lauseen subjekti. Lisäksi tulokseen vaikuttaa suosituin aihepiiri *Pulssi*, joka on varsin ihmiskeskeinen. Reilu puolet (60 %) henkilöistä on sukupuoleltaan neutraaleja, mikä johtuu pelkän sukunimen, yleisnimen tai pronominin käytöstä. Miehet (29 %) ovat teemana useammin kuin naiset (11 %).

Vinkkilaatikoiden tutkimusta kannattaisi laajentaa vinkkiotsikon ja -kuvan sekä jutun otsikon ja kuvan vertailuun. Olisi kiinnostavaa tietää, miten jutun otsikko viittaa kuvaan vai viittaako mitenkään ja miten nämä viittaukset eroavat vinkkiotsikon ja -kuvan suhteista. Tutkimusta voisi laajentaa myös intertekstuaalisuuteen eli voisi tutkia, mitkä teemat liittyvät mihinkin genreen ja missä diskurssissa niitä esitetään.

LÄHTEET

- Ahmavaara, Yrjö 1969: *Yhteiskuntatieteen kyberneettinen metodologia: Positivismin kritiikki*. Helsinki: Tammi.
- Brown, Gillian & Yule, George 1983: *Discourse Analysis*. Cambridge: University Press.
- Barthes, Roland 1961: *Sanoma valokuvassa*. Teoksessa *Kuvista sanoin 2. Ajatuksia valokuvasta*. Toim. Martti Lintunen. 1984. Helsinki: Suomen valokuvataiteen museon säätiö.
- Fairclough, Norman 1997: *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
- Fowler, Roger 1991: *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*. London: Routledge.
- Hakulinen, Auli & Karlsson, Fred 1988: *Nykysuomen lauseoppia*. SKS. Jyväskylä: Gummerus.
 ----- 1979: *Nykysuomen lauseoppia*. SKS. Jyväskylä: Gummerus.
- Hall, Stuart 1972: *Utiskuvien määräytymisprosessi*. Teoksessa *Kuvista sanoin 2. Ajatuksia valokuvasta*. Toim. Martti Lintunen. 1984. Helsinki: Suomen valokuvataiteen museon säätiö.
- Hemänus, Pertti 1990: *Journalistiikan perusteet. Johdatus tiedotusoppiin 2*. Helsinki: Yliopistopaino.
 ----- 1976: *Joukkotiedotus piilovaikuttajana*. Keuruu: Otava.
- Hietala, Veijo 1993: *Kuvien todellisuus. Johdatusta kuvallisen kulttuurin ymmärtämiseen ja tulkintaan*. Jyväskylä: Gummerus.
- Ikola, Osmo 1990: *Nykysuomen käsikirja*. Keuruu: Weilin+Göös.
 ----- 1986: *Nykysuomen käsikirja*. Espoo: Weilin+Göös.
- Itkonen, Terho 1991: *Kieliopas*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Kajanne, Milla 1998: *Kriittinen näkökulma mediadiskurssiin*. Virittäjä. Kotikielen seuran aikakauslehti 101. vuosikerta 4/1997.
- Kalliokoski, Jyrki 1996: *Kieli, tunteet ja ideologia uutistekstissä. Näkymiä tekstilajin historiaan ja nykyisyyteen*. Sarjassa *Kieli 9, Teksti ja ideologia*. Kirjoituk-

sia kielestä ja vallasta julkisessa kielenkäytössä.

Karttunen, Kaarina 1979: *Nykyslangin sanakirja*. Porvoo: WSOY.

KSML= *Keskisuomalainen* 1997. Sitoutumaton maakuntalehti. Jyväskylä.

Keskisuomalainen 17.9.1997. Kansallinen mediatutkimus.

Kotilainen, Lauri 1989: *Hyvä lehtijuttu: kirjoittajan opas*. Juva Porvoo: WSOY.

Laalo, Klaus 1997: *Ärrän äännesymboliikka: outoja vieraita uutistekstissä*. Kielikello 2/97.

Miettinen, Jorma 1980: *Sanomalehtien lukeminen. Maakuntien ykköslehtien lukijoiden kiinnostus sekä väline- että sisältökäyttö*. Viestintätutkimuksen Seuran julkaisusarja n:o 2. Espoo: Weilin+Göös.

----- 1984: *Toimitustyö. Journalistiksi suunnistautuvan oppikirja*. Hämeenlinna: Karisto.

Mårdh, Ingrid 1980: *Headlines: on the Grammar of English Front Page Headlines*. Malmö: Gleerup.

Nikanne, Urpo 1990: *Possessiivinen kenttä*. Teoksessa *Kieli 5, Suomen kielen paikallissijat konseptuaalisessa semantiikassa*. Toim. Pentti Leino, Marja-Liisa Helasvuo, Petri Lauerma, Urpo Nikanne, Tiina Onikki. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Helsinki: Yliopistopaino.

Okkonen, Antero 1986: *Toimittajan työ I*. Hämeenlinna: Karisto.

Penttilä, Aarni 1963: *Suomen kielioppi*. Porvoo: WSOY.

Ridell, Seija 1990: *Miten uutinen 'puhuttelee'? Uutisen ja yleisön suhteen tarkastelua diskursiiviselta kannalta*. Julkaisuja. Sarja A/ Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos. Tampere: Tampereen yliopisto.

Rundt, Dennis: *Näkökulma kuvajournalismiin*. Teoksessa *Kuvan journalismi*, toim. Hannu Vanhanen. 1994. Sanomalehtien liitto. Forssa.

Saves, Seppo 1986: *Kuvajournalismi - sellaisena kuin olen*

sen kokenut. Espoo: Weilin+Göös.

Sivula, Jaakko 1989: *Deskriptiiviset sanat*. Teoksessa *Nyky-suomen sanavarat*. Toim. Jouko Vesikansa. 1989. Juva: WSOY.

van Dijk, Teun A. 1988(b): *News as Discourse*. Hillsdale: LEA.

Painamattomat lähteet:

Hankala, Mari 1994: *Helsingin Sanomien kuvatekstit. Havainnottoja kuvatekstien rakenteesta, luettavuudesta, tehtävistä sekä suhteesta kuvaan*. Pro gradu -työ. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos.

Hirvinen, Annikki 1984: *Helsingin Sanomien ja Keski-suomalaisen urheiluaiheisten otsikoiden erityispiirteitä*. Pro gradu -työ. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos.

Jokinen, Sari 1993: *Naistenlehtien otsikkokielen analyysia*. Pro gradu -työ. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos.

Sorsa, Riitta-Leena 1983: *Havainnottoja Suur-Keuruun Sanomien otsikkokielestä*. Pro gradu -työ. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos.

Muut lähteet:

Marttila, Heikki 7.10.1997. Puhelinhaastattelu.

IRJA SUIHKO

Esimerkki 1

Ei puruja nokkaan

Kyllä nyt tuli turskat, kuten valuuttakauppi-
aat virhearviointejaan ku-
vaavat. Keski-suomalainen,
joka puhuu kauneinta ja
puhtainta suomea, kuten
hyvin tiedämme, on tähän
saakka elänyt siinä vakaas-
sa uskossa, että tulee mur-
teellaan myös muualla ko-
tomaassaan ymmärretyksi.
Kuinkahan lienee. Uu-

SUIHKO

Älkä
ottaka
purui
nokkanne

Sivu 8

Salla Moilanen, Saara Mäkinen ja Päivi Nousiainen.
Aineistopohjaista ainekirjoitusta on harjoiteltu

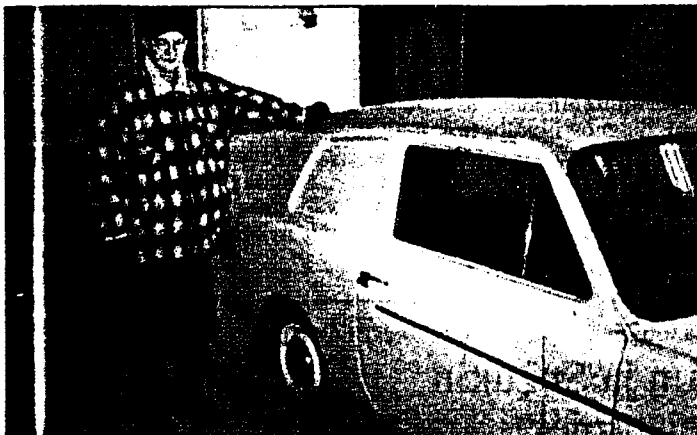
PULSSI

Abit
kokeilivat
kondomeita
kynällä

Sivu 8

Esimerkki 2

Esimerkki 3

HEIKKI MARTTILA

Saarijärveläisen Pauli Pääkkösen kokoelmassa on pari Austin A 40 yksilöä vuodelta 1962. Toinen (kuvassa omistajansa kanssa) sattuu olemaan piilofarmariksi rekisteröity eikä sitä ole muutettu henkilöautoksi myöhemminkään.

AUTOSUOMALAINEN

Muistatteko vielä 60-luvun piilofarmari-leikin?

Sivu 12

HUMISEVA HARJU

Kuka on valmentaja?

Kaupunginjohtaja Pekka Kettunen ilmoittautui Jyväskylän Ylioppilaslehden haastattelussa maajoukkueen mieheksi eräässä v-kirjaimella alkavassa pottuilulajissa. Jyväskylässä on sen jälkeen pohdittu, kuka mahtaa olla maajoukkueen valmentaja. Valmennusopeilla olisi kuulemma kysyntää.

Esimerkki 4

HUMISEVA HARJU

Kuka onkaan Kettusen valmentaja?

Sivu 8

Tikkua ristiin ja vähän äkkiä

osteta nyt Jallista
ä, toppuutteli pää-
avo Lipponen tv-
joka kyseli mihin
u Hartwall-Areenan

ista puuta piti käy-
iden luksusjäähallin
teena kosolti. Lu-
uolimatta puuta löy-
vain Hjallis Harki-
saunan lauteista.

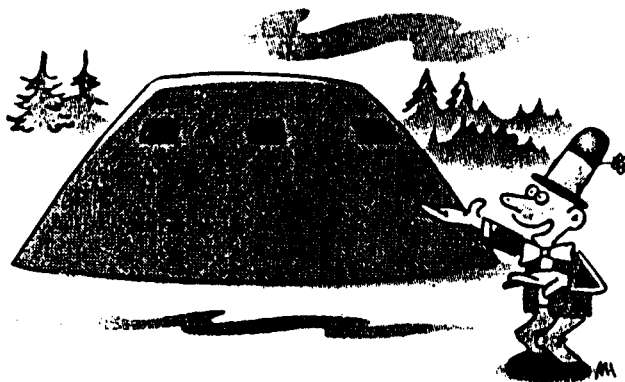
apauksesta lipsumi-
an kiirettä. On näp-
yhätä jäähalleja be-
männystä.

**HYVÄT RAHAT
JA RUMAT**

timaisella koivulla.

Muissa maissa ovat nämä puu-
asiatkin paremmassa kunnossa.
Noriassa on puusta tehty lento-

HYVÄT RAHAT JA RUMAT

Hjalliksen
hallista ei
tullutkaan
puisevaa

Sivu 14

Esimerkki 5

Esimerkki 6

Presidentit Jeltsin ja Clinton ovat tavanneet jo use-
miehet vitsailivat Washingtonissa huippukokousta.

ARTIKKELIT

Kädenväöntö
saattaa
päätyä
myös pattiin

Sivu 2

Hämeessä eivät

1 Tamperelainen NCS-Sport ilmoittaa

JYVÄSKYLÄ

Erkki Kinnunen

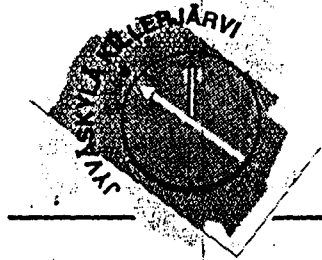
Hämeessä eivät sittenkään ai-
kaan kaikki ole hitaita. Ripeää
esimerkkiä osaa näyttää ainakin
tamperelainen suunnistajaporuk-
ko NCS-Sport, joka ilmoittautui
ensimmäisenä joukkueena kesä-
kautta Jyväskylässä järjestettä-
vään Jukolan viestiin.

NCS-Sportin lähettämä tele-
viesti ilmestyi Jyvä-Jukolan kil-
pailutoimistoon tasan viikko sit-
ten torstaina. Samana päivänä
oli toinenkin ilmoittautuminen:
Mustalammen Pallo Savitaipa-
lta varmisti osanottonsa.

NCS-Sport, Nokia Telecom-
munications, on puhdas puulaa-
si joukkue, joka osallistuu Juko-

93

yötä Jukolan yöhön

Esimerkki 7

lan viestiin neljättä kertaa.

**Joukkueita
jopa 1 700**

Joukkueita Jyvä-Jukola saat-
taa kerätä jopa 1 700. Kisaisän-
nät uskovat, että Jukolan viestiin

URHEILU

Jyväskylän
Jukolan
viestiin
93 yötä

Sivu 22

